

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DİYALİZ TEDAVİSİ MALİYETİNİN YAŞAM KALİTESİNE GÖRE ANALİZİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Mutlu BANKUR

**SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ**

ANKARA

2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİYALİZ TEDAVİSİ MALİYETİNİN YAŞAM
KALİTESİNE GÖRE ANALİZİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Mutlu BANKUR

SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ

ANKARA

2022

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Diyaliz Tedavisi Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara İli Örneği” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup tüm cümleler, yorumlar bana aittir. Yukarıdaki belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Mutlu BANKUR

Tarih: 28.06.2022

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalında

Mutlu BANKUR tarafından hazırlanan

“Diyaliz Tedavisi Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara İli Örneği”
adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile
kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 28.06.2022

Prof. Dr. Şahin KAVUNCUBAŞI
Başkent Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Gülbiye Yaşar YENİMAHALLELİ
Ankara Üniversitesi
Üye

Doç. Dr. Çağdaş Erkan AKYÜREK
Ankara Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Fügen AKTAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
Şekiller	viii
Çizelgeler	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Kronik Böbrek Yetmezliği	2
1.2. Renal Replasman Tedavileri	5
1.2.1. Hemodiyaliz	6
1.2.2. Ev Hemodiyalizi	7
1.2.3. Periton Diyalizi	8
1.2.4. Böbrek Transplantasyonu	9
1.3. Kronik Böbrek Yetmezliğinin Yüğü	10
1.4. Kronik Böbrek Yetmezliğinin Maliyeti	13
1.5. Yaşam Kalitesi	16
1.5.1. Sağlıkla İlişkili Yaşam Kalitesi	17
1.5.2. Sağlıkla İlişkili Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi	18
1.5.3. Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarında Yaşam Kalitesi	19
2. GEREÇ VE YÖNTEM	21
2.1. Çalışmanın Amacı	21
2.2. Çalışmanın Hipotezleri	21
2.3. Çalışmanın Etik Boyutu	22
2.4. Çalışmanın Varsayımları	22
2.5. Çalışmanın Kısıtlılıkları	22
2.6. Çalışmanın Evreni ve Örnekleme	23
2.7. Çalışmanın Yöntemi	24
2.8. Veri Toplama Aracı	26
3. BULGULAR	29
3.1. Maliyet Boyutuna İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	29
3.2. Yaşam Kalitesine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	32
3.3. Maliyet Bulguları	35
3.4. Yaşam Kalitesi Bulguları	41
3.4.1. Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Diyaliz Türüne Göre Karşılaştırılması	43
3.4.2. KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Analizler	47
4. TARTIŞMA	123

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	133
5.1. Sonuçlar	133
5.2. Öneriler	144
ÖZET	146
SUMMARY	147
KAYNAKLAR	148
EKLER	154
Ek-1. Etik Kurul Yazısı	154
Ek-2. Etik Kurul Kararı	155
Ek-3. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'nın Verilerin Kullanılmasına İlişkin İzin Yazısı	156
Ek-4. Kişisel Bilgi Formu	157
Ek-5. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36	158
Ek-6. Ölçek Kullanım İzni	163
ÖZGEÇMİŞ	164

ÖNSÖZ

Kronik böbrek hastalığı Türkiye’de ve dünyada sürekli artış gösteren önemli bir sağlık sorunudur. Hastalığın artan sıklığı, yaşam kalitesini önemli bir seviyede etkilemesi, farkındalığının toplum tarafından oldukça düşük olması ve tedavisinin son derece yüksek maliyetler içermesi nedeniyle toplumsal yükü büyük olan bir hastalıktır.

Bu çalışmada; Türkiye’de son dönem böbrek yetmezliğinde uygulanan renal replasman tedavisi yöntemlerinden merkez hemodiyalizi, ev hemodiyalizi ve periton diyalizinin doğrudan maliyetlerinin belirlenerek karşılaştırılması ve söz konusu tedaviyi alan hastaların yaşam kalitelerine göre tedavilerin maliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında destek ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. İsmail Ağırbaş’a, ilk danışmanım Prof. Dr. Türkan Yıldırım’a, çalışmanın verilerini almamda göstermiş olduğu ilgiden dolayı Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürü Prof. Dr. Gökhan Tuna Öztürk’e ve Uzman Doktor Eyüb Sabri Tezcan’a, ölçeğin uygulamasında yardımlarından dolayı Özkan Baran’a, verilerin analiz edilmesinde yardımlarından dolayı Sosyal Güvenlik Uzmanı Dr. Yasemin Öztürk’e, her zaman yardımını esirgemeyen değerli kardeşim Osman Eyüboğlu’na ve İstatistikçi Yasin Aydın’a, burada adını yazmadığım tüm çalışma arkadaşlarıma, bu süreçte kendilerini ihmal etmeme karşın hiçbir zaman sabır ve sevgilerini esirgemeyen değerli aileme, eşim Derya ve biricik kızım Beyzanur’a teşekkürlerimi sunarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

\$	Dolar
€	Euro
CAD	Kanada Doları
CREDIT	Turkey Chronic Kidney Disease Prevalence Study
DALY	Disability Adjusted Life Years
EH	Ev Hemodiyalizi
GFH	Glomerüler Filtrasyon Hızı
GSMH	Gayri Safı Milli Hâsıla
MEDULA	Medikal Ulak
KBH	Kronik Böbrek Hastalığı
MH	Merkez Hemodiyalizi
KDQOL	Kidney Disease Quality of Life Form
PD	Periton Diyalizi
RRT	Renal Replasman Tedavileri
SDBY	Son Dönem Böbrek Yetmezliği
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPKD	Symptoms and Problems of Kidney Disease List
TND	Türk Nefroloji Derneği
UF	Ultrafiltrasyon
WHOQOL	World Health Organization Quality of Life Group
WHO	World Health Organization

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Kronik Böbrek Hastalığının Glomerüler Filtrasyon Hızına Göre Evreleri	3
Şekil 1.2 Türkiye’de Tüm Yaşlarda 1990- 2019 Yılları DALY Nedenleri	12
Şekil 3.1 Diyaliz Tipine Göre Hastaların Dağılımı	31
Şekil 3.2. Hastaların Eşlik Eden Hastalıklarının Yüzdesel Dağılımı	33

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1. Ev Hemodiyalizinin Uygulanmasının Önündeki Engeller	8
Çizelge 1.2 Tüm Yaşlarda 1990- 2019 Yılları Küresel DALY Nedenleri	11
Çizelge 1.3 Sosyal Güvenlik Kurumu Toplam Sağlık Harcamaları ve Diyaliz Harcamaları	15
Çizelge 1.4 Yaşam Kalite Ölçek Örnekleri	17
Çizelge 2.1. Ankara İlinde Yaşayan Diyaliz Hastalarına Ait Örneklem Büyüklüğü	23
Çizelge 3.1. Diyaliz Hastalarının 2020 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	29
Çizelge 3.2. Ölümlerin 2020 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	30
Çizelge 3.3. Diyaliz Hastalarından 2020 Yılında Hastaneye Yatışı Yapılan Hasta Sayısı ve Yapılan Harcama Tutarı	30
Çizelge 3.4. Hastaların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	32
Çizelge 3.5. Yaş Değişkenine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	33
Çizelge 3.6. Diyaliz Hastalarının 2020 Yılı Eşlik Eden Hastalıkları	34
Çizelge 3.7. Yıllar İtibariyle Diyaliz Tedavi Maliyetleri (İnsidan Hastalar)	35
Çizelge 3.8. Yıllar İtibariyle Diyaliz Tedavi Maliyetleri (Prevelan Hastalar)	36
Çizelge 3.9. Ankara İli Örneği Diyaliz Tedavi Maliyetleri	37
Çizelge 3.10. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Merkez Hemodiyalizi	38
Çizelge 3.11. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Ev Hemodiyalizi	39
Çizelge 3.12. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Periton Diyalizi	40
Çizelge 3.13. Kronik Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı	41
Çizelge 3.14. KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki	41
Çizelge 3.15. Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Diyaliz Türüne Göre Dağılımı	43
Çizelge 3.16. Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Diyaliz Türüne Göre Dağılımı Normallik Testi	44
Çizelge 3.17. Kruskal Wallis Varyans Analizi	45
Çizelge 3.18. Merkez Hemodiyaliz ve Ev Hemodiyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi	45
Çizelge 3.19. Merkez Hemodiyaliz ve Periton Diyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi	46
Çizelge 3.20. Ev Hemodiyaliz ve Periton Diyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi	46

Çizelge 3.21. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	47
Çizelge 3.22. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	48
Çizelge 3.23. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	48
Çizelge 3.24. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	49
Çizelge 3.25. Diyaliz Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	50
Çizelge 3.26. Diyaliz Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	51
Çizelge 3.27. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	52
Çizelge 3.28. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	53
Çizelge 3.29. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	54
Çizelge 3.30. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	55
Çizelge 3.31. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	55
Çizelge 3.32. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	56
Çizelge 3.33. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	57
Çizelge 3.34. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	57
Çizelge 3.35. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	58
Çizelge 3.36. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	59
Çizelge 3.37. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi	60
Çizelge 3.38. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	61
Çizelge 3.39. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	62
Çizelge 3.40. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi	62

Çizelge 3.41. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	63
Çizelge 3.42. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	64
Çizelge 3.43. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi	64
Çizelge 3.44. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	66
Çizelge 3.45. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	67
Çizelge 3.46. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi	67
Çizelge 3.47. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	68
Çizelge 3.48. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	69
Çizelge 3.49. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi	70
Çizelge 3.50. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	71
Çizelge 3.51. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	72
Çizelge 3.52. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi	73
Çizelge 3.53. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	74
Çizelge 3.54. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	75
Çizelge 3.55. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Varyans Analizi	76
Çizelge 3.56. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	77
Çizelge 3.57. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	78
Çizelge 3.58. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Varyans Analizi	78
Çizelge 3.59. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	79
Çizelge 3.60. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	80

Çizelge 3.61. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Boyutu Varyans Analizi	80
Çizelge 3.62. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	82
Çizelge 3.63. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	83
Çizelge 3.64. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Boyutu Varyans Analizi	83
Çizelge 3.65. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	84
Çizelge 3.66. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	85
Çizelge 3.67. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Boyutu Varyans Analizi	86
Çizelge 3.68. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	87
Çizelge 3.69. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	88
Çizelge 3.70. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Türü Boyutu Varyans Analizi	88
Çizelge 3.71. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Türü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	89
Çizelge 3.72. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Türü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	90
Çizelge 3.73. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Varyans Analizi	91
Çizelge 3.74. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	92
Çizelge 3.75. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	93
Çizelge 3.76. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi	93
Çizelge 3.77. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	94
Çizelge 3.78. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	95
Çizelge 3.79. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	95
Çizelge 3.80. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	97

Çizelge 3.81. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	98
Çizelge 3.82. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	98
Çizelge 3.83. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	99
Çizelge 3.84. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	100
Çizelge 3.85. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	100
Çizelge 3.86. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	102
Çizelge 3.87. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	103
Çizelge 3.88. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	103
Çizelge 3.89. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	104
Çizelge 3.90. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	105
Çizelge 3.91. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi	105
Çizelge 3.92. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	107
Çizelge 3.93. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	108
Çizelge 3.94. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi	108
Çizelge 3.95. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	109
Çizelge 3.96. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	110
Çizelge 3.97. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	110
Çizelge 3.98. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	112
Çizelge 3.99. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	113
Çizelge 3.100. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Ruhsal Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	113

Çizelge 3.101. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	114
Çizelge 3.102. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	115
Çizelge 3.103. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi	116
Çizelge 3.104. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	117
Çizelge 3.105. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	118
Çizelge 3.106. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi	118
Çizelge 3.107. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	119
Çizelge 3.108. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler	120
Çizelge 3.109. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi	120
Çizelge 3.110. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar	121

1. GİRİŞ

Kronik böbrek hastalığı (KBH) Türkiye'de ve dünyada sürekli artış gösteren önemli bir sağlık sorunudur. Hastalığın artan sıklığı, yaşam kalitesini önemli bir seviyede etkilemesi, farkındalığının toplum tarafından oldukça düşük olması ve tedavisinin son derece yüksek maliyetler içermesi nedeniyle toplumsal yükü büyük olan bir hastalıktır (Toprak, 2018).

Erken belirlendiğinde çoğunlukla önlenabilir veya en azından ilerlemesi büyük oranda geciktirilebilir olmasına rağmen, farkındalığının ve erken tanı alımının düşük bir seviyede olması birçok vakada buna imkân vermemektedir. Dünyanın değişik bölgelerinde yapılan çalışmalarda, hastalığın toplumsal farkındalığının %10'un altında olduğu ortaya çıkmıştır. KBH'ye bağlı 2-4 klinik belirtici olan hastalarda dahi farkındalık seviyesi %10'u geçmemektedir (THSK, 2014).

Türkiye'de farkındalık düzeyi daha da düşüktür. Türk Nefroloji Derneği (TND) tarafından yapılan Türkiye Kronik Böbrek Hastalığı Prevalans Çalışmasına (CREDIT) göre Türkiye'de KBH'nin farkındalığı oldukça düşük olup %2'nin altındadır. Düşük farkındalık sebebiyle hastalık Son Dönem Böbrek Yetmezliği (SDBY) evresine doğru ilerlemekte, yüksek morbidite ve ölüm oranları ve düşük yaşam kalitesi ile hasta sağlığını, uygulanması gereken yüksek bütçeli diyaliz ve böbrek transplantasyonu tedavileri ile de sağlık bütçelerini önemli şekilde tehdit etmektedir (THSK, 2014).

Kronik böbrek hastalığının artan prevalansı hastalara, bakıcılara ve topluma olan ekonomik yükünün yönetilebilmesi endişeleri giderek tüm dünyada artmaktadır. KBH ve son dönem böbrek hastalığının doğrudan ve dolaylı maliyetleri son derece önemlidir ve hastalığın ilerlemesine paralel olarak artış göstermektedir (Wang ve ark., 2016)

Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi kavramına olan ilgi yetmişli yılların başına dayanmakta olup, son 20 yılda artarak hasta yönetiminin temel hedeflerinden biri

haline gelmiştir. Kronik böbrek hastalığı, kronik bir sağlık durumudur ve ilerleyici ve engelleyici doğası gereği, etkilenen bireylerin sağlıkla ilgili yaşam kaliteleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Hastalığın erken evrelerinden son evresine kadar, hastalarda yeti yitimine neden olan semptomlar, yiyecek kısıtlamaları ve sosyal hayata yönelik kısıtlamalar, sıvı kısıtlamaları ve buna bağlı toplumsal ön yargılar hastaların günlük yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca, KBH zihinsel iyilik halini de etkiler ve bu da hastaların sağlıkla ilgili yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler (Senanayake ve ark., 2020).

Çalışmanın giriş bölümünde son dönem böbrek yetmezliğinin önemi, son dönem böbrek yetmezliğinin tanımı, evreleri, son dönme böbrek yetmezliği tedavi türleri, kronik böbrek yetmezliğinin yükü ve maliyeti ve son dönem böbrek yetmezliği tedavisi alan hastalarda yaşam kalitesi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın amacı, problem cümlesi, yöntemi, etik boyutu, varsayımları ve kısıtlılıkları, çalışma evreni ve örnekleme ve çalışma yöntemi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde analizler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü bölüm çalışma bulgularının literatürdeki çalışmalarla karşılaştırıldığı tartışma bölümünden; son bölüm ise sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

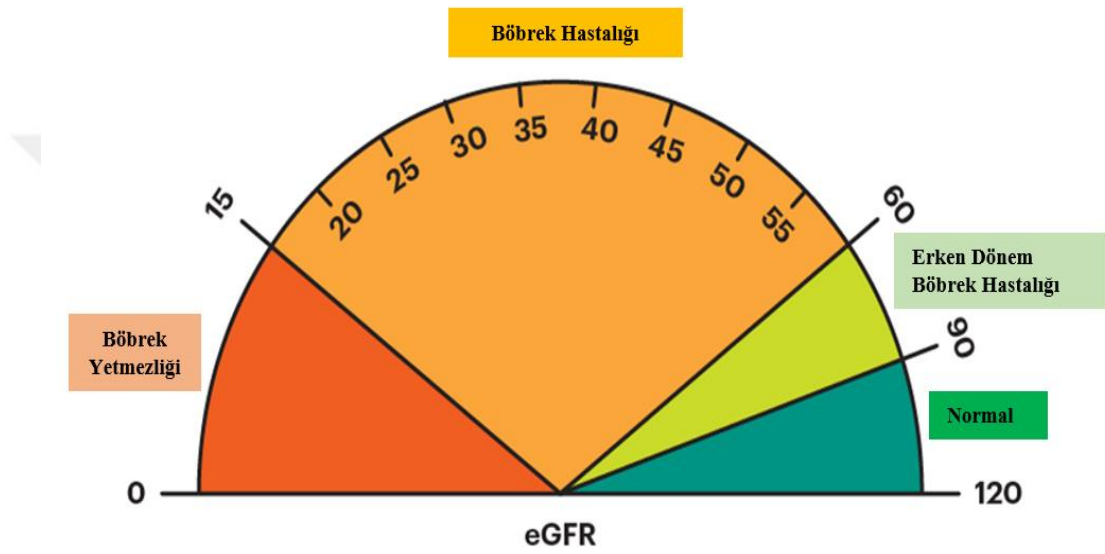
1.1. Kronik Böbrek Yetmezliği

Böbrekler, vücuttaki sıvı ve elektrolit dengesinin korunmasından, üre, ürik asit ve kreatinin gibi metabolik atıkların kandan uzaklaştırılmasından, kan basıncı düzeyinin kontrolünden, hormon üretiminden sorumlu organlardır (Türker, 2019). Kronik böbrek yetmezliği, çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan kronik, ilerleyici ve geri dönüşümü olmayan böbrek kaybı ile sonuçlanan bir nefrolojik sendromdur (Süleymanlar, 2007).

Kronik böbrek hastalığının tanımlaması ve sınıflandırılması zamanla değişmiştir, ancak hali hazırdaki uluslararası kılavuzlar bu durumu, altta yatan nedene bağlı olmaksızın en az 3 aylık böbrek hasarı veya glomerüler filtrasyon hızının (GFR)

1,73 m²'de 60 mL/dk'dan az olması veya belirteçler ile gösterilen böbrek fonksiyonundaki azalma olarak tanımlamaktadır.

Kronik böbrek hastalığı tedavide ortak bir dilin kullanılması için glomerüler filtrasyon hızının almış olduğu değerlere göre sınıflandırılmıştır.

Şekil 1.1. Kronik Böbrek Hastalığının Glomerüler Filtrasyon Hızına Göre Evreleri (National Kidney Foundation, 2002)

Şekil 1.1'de Glomerüler filtrasyon hızına göre sınıflandırma verilmiştir. Glomerüler filtrasyon hızı değeri 90-120 arasında ise böbrek fonksiyonları normal, glomerüler filtrasyon hızı değeri 60-90 arasında ise erken dönem böbrek hastalığı, glomerüler filtrasyon hızı değeri 15-60 arasında ise böbrek hastalığı ve glomerüler filtrasyon hızı değeri 0-15 arasında ise böbrek yetmezliği olarak sınıflandırılmıştır (National Kidney Foundation, 2002).

Tanı Testleri

Kronik böbrek yetmezliği tanısı konulmasında böbrek fonksiyonları değerlendirilmekte ve böbrek hasarı belirlenmektedir. Böbrek fonksiyonunun değerlendirilmesinde bazı testler kullanılmaktadır. Bu testler;

Serum kreatinin düzeyi: Serum kreatinin düzeyi pratikliği ve ucuzluğu nedeniyle böbrek fonksiyonunun standart laboratuvar ölçütü olarak kullanılmakla birlikte, aslında GFH'nin iyi bir göstergesi değildir. Serum kreatinin düzeyi ile GFH arasında doğrusal olmayan bir ilişki vardır. Genellikle GFH yüzde 50'den fazla azaldığı zaman serumda kreatinin düzeyi yükselmeye başlar. Bu nedenle, erken evre böbrek hastalığının saptanmasında sıklıkla yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kas kitlesindeki değişiklikler, kas yıkımına yol açan durumlar, kreatininin proksimal tübüler sekresyonunu inhibe eden bazı ilaçlar (simetidin gibi), diyetle et tüketimi kreatinin düzeyinde değişikliklere yol açar. Büyük oranda kas kitlesindeki değişikliklerin sonucu olarak cinsiyet ve yaş da kreatinin düzeyini etkiler.

Glomerüler Filtrasyon Hızı: Böbrek fonksiyonunun değerlendirilmesinde kullanılan en değerli tanısal araç GFH'dir. GFH'nin hesaplanması için kullanılan yöntemler şunlardır:

- İnülin klirensi: GFH ölçümünün altın standardı olarak kabul edilen inülin klirensi böbrek fonksiyonunun en doğru ölçüm yöntemidir. Ancak, teknik zorluklar nedeniyle günümüzde araştırma amacıyla kullanılmaktadır.

- Endojen kreatinin klirensi (24 saatlik idrar toplanarak): GFH'nin ölçümünde en sık kullanılan güvenilir yöntemlerden birisi endojen kreatinin klirensidir. Ancak, kreatininin proksimal tübülüslerden sekresyonu nedeniyle GFH'yi olduğundan yüksek gösterir. Sağlıklı bireylerde yüzde 10-15 düzeyinde olan bu fark, ileri böbrek yetmezliği varlığında %40'a kadar yükselebilir. Ayrıca 24 saat süreyle idrar toplama gereksinimi, endojen kreatinin klirensin rutin kullanımını kısıtlar.

- İdrar toplanmasına gerek kalmaksızın serum kreatinin düzeyi ve bazı klinik değişkenler (vücut ağırlığı, yaş, cinsiyet ve ırk) kullanılarak tahmini GFH hesaplanabilmektedir. Bu amaçla, serum kreatinin düzeyine dayanan çeşitli matematiksel dönüşümleri içeren Cockcroft-Gault, MDRD, CKD-EPI gibi formüller geliştirilmiştir. Bunlardan CKD-EPI formülünün, diğerlerinden daha doğru sonuç verdiği ileri sürülmüştür. Serum kreatinin ölçümü yapılan bireylerde bu formüller

kullanılarak tahmini GFH'nin rutin olarak raporlanması, özellikle erken evre KBH'nin saptanmasına önemli katkı sağlayabilir.

Böbrek hasarının belirlenmesinde ise böbrekte çeşitli bulguların varlığı araştırılır.

Aşağıdaki bulgulardan bir veya birkaçının bulunması böbrek hasarının kanıtı olarak kabul edilir ve böylece erken evre KBH tanımlaması yapılır.

- Persistan albüminüri
- İdrar sediment anormallikleri (eritrosit ve lökosit silindirleri)
- Tübüler bozukluklara bağlı anormallikler
- Görüntüleme yöntemleriyle saptanan yapısal anormallikler (böbreklerin boyut, şekil ve yapısındaki anormallikler)
- Böbrek biyopsisi ile saptanan histopatolojik anormallikler
- Böbrek transplantasyonu öyküsü

Klinik uygulamada böbrek hasarının saptanmasında en yaygın kullanılan gösterge albüminüri veya proteinüri'dir. Normal koşullarda günlük albümin atılımı 30 mg'ın, protein atılımı ise 150 mg'ın altındadır (THSK, 2014).

1.2. Renal Replasman Tedavileri

Son dönem böbrek yetmezliği (SDBY) evresinde yer alan hastaların yaşamlarını devam ettirebilmesi için renal replasman tedavileri (RRT) olarak ifade edilen, böbrek transplantasyonu veya diyaliz tedavilerinin uygulanması gerekir (Acar, 2016). SDBY'nin ideal tedavisi, böbreğin tüm fonksiyonlarının düzeldiği böbrek transplantasyonudur. Ancak, transplantasyon olmadaki sınırlılıklar nedeniyle, hastaların büyük kısmı yaşamlarını diyaliz ile devam ettirmek zorundadır. Dünyada RRT tedavisi gören 2 milyondan fazla hastanın %25'ten azı böbrek nakillidir. Tüm

dünyada, ülkeler arasında küçük farklılıklar olmakla beraber, RRT tedavisi gören hastaların yaklaşık yüzde 85,9'luk kısmı hemodiyaliz olmaktadır (USRDS, 2019).

1.2.1. Hemodiyaliz

Hastadan alınan kanın yarı geçirgen bir membran ve hemodiyaliz makinesi aracılığı ile sıvı ve solüt içeriğinden temizlenerek hastaya tekrar verilmesi işlemidir. Hemodiyaliz (HD) işlemi ultrafiltrasyon (UF) ve difüzyon esasına dayanarak gerçekleştirilir. Bu işlemin gerçekleşmesi için yeterli kan akımına sahip fonksiyonel bir vasküler erişim yolunun sağlanması (erişkinlerde yaklaşık 200-600 ml/dk) ve gereçlerin temin edilmesi gerekmektedir. Hemodiyaliz, vasküler erişim yolu problemi olan hastalar dışında tüm hastalara uygulanabilir, kesin kontraendikasyonları çok fazla değildir. Özellikle hemodinamisi stabil olmayan ve sürekli hipotansiyonu olan hastalarda HD tedavisinin uygulanması zordur. Ayrıca bazı hasta gruplarında da sürekli HD tedavisinin yapılıp yapılmaması tartışmalı bir durumdur: çoklu organ yetmezlikleri, malignitesi, ileri alzheimer'i olan hastalarda bazen HD tedavisine başlanmayabilir. Örneğin ilerlemiş karaciğer yetmezliği olanlarda asit, ensefalopati, kanama diyatezi ve hipotansiyon bulunabilir. Bir arada bulunan bu durumlar vasküler erişim yolunun sağlanmasında sorun yaratabilir, hemodiyaliz sırasında hipotansiyon ağırlaşp yeterince sıvı çekilememesine neden olabilir (Serdengeçti ve Seyahi, 2009).

Hemodiyaliz işlemi haftada 3 seans olarak yapılır, seans uzunluğu 4 saattir. HD genel olarak bir HD merkezinde (MH) doktor gözetiminde, hemşire yardımıyla yapılır. Son dönemde HD için gerekli teknik alt yapı hastanın evinde tesis edilerek ev HD (EH) adı verilen bir HD yöntemine ilgi artarak devam etmektedir (Watanabe, 2014).

1.2.2. Ev Hemodiyalizi

Hastanın kendi evinde, hasta veya yardımcısı tarafından uygulanan hemodiyaliz tedavisidir. Ev hemodiyalizi, haftada 3 gün, 4 saat süre ile veya günde 3-4 saat süre

ile uygulanabileceği gibi, her gün (gündüz) 2-3 saat veya her gece (hasta gece uyurken) 8-10 saat süre ile de uygulanabilir. Bu son iki uygulama amacı diyaliz tedavisinin etkinliğini artırmak ve hasta yaşam süresini uzatmaktır (Duronville ve Lehigh, 2019).

Ev hemodiyalizi ilk kez 1960'lı yıllarda uygulanmıştır. 1970-1980'li yıllarda bazı ülkelerde oldukça yaygın olarak kullanılmıştır (örneğin, 1971 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde hemodiyaliz tedavisi alan hastaların %42,8'ine ev hemodiyalizi uygulanmıştır). Daha sonra ev hemodiyalizi uygulanan hasta sayısı giderek azalmıştır (San, 2009). Amerika Birleşik Devletleri'nde 2019 yılı verilerine göre EH tedavisi alan hasta sayısı 12.243 kişi olup, toplam HD hasta sayısının %2' lik kısmını oluşturmaktadır (USRDS, 2019).

Ev hemodiyalizi, diyaliz tedavisinin sıklığını artırmaya ve süresini uzatmaya olanak sağladığı gibi daha düşük kan akım hızlarında, daha yavaş bir şekilde diyaliz yapıldığı için diyaliz esnasında hipotansiyon ve kramplar da daha az görülmektedir. Gece EH yapan hastalarda, merkezde HD uygulayanların aksine, diyaliz sonrası bitkinlik ve yorgunluk hissi çok daha az hissedilmektedir. Bu da diyaliz sonrası dinlenme ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Noktürnal veya daha sık HD uygulamalarının daha iyi volüm kontrolü, üremik toksinlerin daha iyi temizlenmesi ve daha iyi diyaliz yeterliliği ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu hastalarda kan basıncı kontrolünün daha iyi olduğu bildirilmiştir. Yine günlük veya noktürnal HD'ye başlandıktan 6-12 ay sonra, bu diyaliz hastalarının çoğunda antihipertansif ilaçların da kesilebildiği bildirilmiştir. Daha iyi anemi kontrolü sağladığı gibi Eritropoetin dozunu ve demir desteği ihtiyacını da azaltmaktadır. Ayrıca, EH'de hiperfosfatemi kontrolü de daha iyi sağlanmakta ve fosfor bağlayıcı ajanları kullanma ihtiyacı azalmakta hatta yok olmaktadır. Sık diyaliz ile hastaların diyet kısıtlama ihtiyacı da ortadan kalkabilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2017).

EH ile hastaların cilt rengi düzelmeye başlar ve hastaların çoğu aktif iş hayatına katılabilirler. En ciddi olan hasta uyurken fistül iğnesinin kazara yerinden çıkmasına karşı, yeni bir güvenlik aleti geliştirilmiş ve uyku anında böyle bir durum çıktığında hastanın uyandırılması sağlanabilmiştir. Tüm bu olumlu etkilerinin ötesinde EH ile sağ

kalım oranları da artmaktadır. Noktürnal HD uygulayan hastalarda sağ kalımın Periton diyaliz (PD) ve merkezde standart HD uygulayan hastalara kıyasla daha iyi olduğu ve kadavradan böbrek nakli yapılmış hastalarla da benzer olduğu gösterilmiştir. EH'nin MH'ye kıyasla daha ucuz olduğuna dair çalışmalar da mevcuttur. EH, bu avantajlarına rağmen gerek ülkemizde gerekse dünyada yaygın uygulanmamaktadır. Bunu nedenleri Çizelge 1.1'de yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Ev Hemodiyalizinin Uygulanmasının Önündeki Engeller (Karkar ve ark., 2015)

Düzenleyici otoritelerin yeterli bilgi ve kararlılığının olmaması
Sağlık çalışanlarının yeterli deneyim ve becerisi bulunmaması ya da hastanın özgüveninin olmaması
Su ve elektrik giderinin yüksek olması ve bu giderlerin finansmanı için hastalara ek destek sağlanmaması
Diyaliz popülasyonunda yaştan ve ek hastalıkların giderek artması
HD cihazlarının evde kullanımına yönelik çekinceler
Hastalarının diyaliz öncesi eğitimi eksiklikleri her hastanın evinde diyaliz sisteminin kurulması ve malzemelerin depolanması için yeterli alanın olmaması gibi yetersiz ev koşulları
Hastanın hemşire gözetimi ve desteği olmadan ciddi bir sağlık sorunu yaşama korkusu
Hastanın kendi başına damarına girme konusunda duyduğu korku
Yetersiz aile desteği veya ailenin hiç destek olmaması, aile üyeleri üzerindeki ilave yükler

1.2.3. Periton Diyalizi

PD, normal böbreğin bazı işlevlerinin taklit edildiği bir tedavi yöntemidir. Peritonun kullanılması ile bu adı almıştır. PD'de periton boşluğu, periton zarı ve dializatlar kullanılır. Periton zarı, vücutta biriken toksik maddeleri karın boşluğunda bulunan dializata aktaran yarı geçirgen zar işlevini görür. Üzerinde küçük moleküllerin geçebileceği sayısız porlar vardır. Difüzyon ve osmosun bilinen kurallarına uygun olarak peritonun her iki yanındaki madde konsantrasyonları arasında denge kurulur. Diyaliz solüsyonunun periton boşluğuna verilmesinden sonra üremik toksinleri içermeyen bu solüsyonla, üremik toksinlerin biriktiği kan arasında gradient oluşur. Moleküller, yoğunluk farklarıyla bağlantılı hızla çok yoğun ortamdan az yoğun ortama doğru toksik madde geçişi olur. Üremik toksinlerin kandaki yoğunlukları alıp diyaliz sıvısındaki yoğunlukları arttıkça moleküllerin geçişi azalır ve peritonun her iki

yanındaki yoğunluk aynı olduğunda geçiş durur. Aynı temele dayanarak sıvı çekmek de olasıdır. Bunu sağlayan, diyaliz solüsyonunun içerdiği glikozdur. Glikoz, diyaliz sıvısının osmolaritesini artırır ve sıvı osmoz kuralına uygun olarak osmotik basıncı yüksek ortama geçer (Peker, 2007).

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğünce 2016 yılında yapılan çalışmaya göre 2.871 PD hastası olup, toplam diyaliz hastalarının %4’lük kısmını oluşturmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2017). Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 2019 yılı verilerine göre PD tedavisi uygulanan hasta sayısı 62.275 kişi olup, toplam HD hasta sayısının %12,3’lük kısmını oluşturmaktadır (USRDS, 2019).

1.2.4. Böbrek Transplantasyonu

Organ nakli genel olarak insan vücudunun herhangi bir organının işlevini yerine getirememesi nedeniyle, kadavradan ya da canlı vericilerden alınmak suretiyle, iflas eden organ yerine hastalıksız olanının yerleştirilmesidir. Organ naklinin tarihçesi düşünce boyutunda asırlar öncesine gitmekle birlikte, klinik anlamda 20. Yüzyılın başına rastlamaktadır. Dünyada ilk organ nakli 1902 yılında Avusturya’da hayvanlar üzerinde gerçekleştirilen böbrek nakli işlemidir. İnsandan insana ilk nakil 1936’da Sovyetler Birliği’nde kadavradan gerçekleştirilen böbrek nakli olmuştur. Canlı vericide ilk böbrek nakli işlemi 1951’de Fransa’da anneden çocuğa denenmiş ve başarı sağlanmıştır (Squifflett, 2012).

Türkiye’de ilk organ nakli girişimleri yarım asır öncesine dayanmaktadır. 1962’de kalp nakli ile başlayan ilk deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1970’lerde Hacettepe Üniversitesinde başlayan hayvanlar üzerinde nakil denemeleri ilk meyvesini 1975 yılında anneden çocuğa aktarılan böbrek ile vermiştir. Böbrek naklini kalp, karaciğer ve kalp kapağı nakilleri izlemiştir. Organ naklinde yaşanan hızlı gelişim nakil sürecinin daha sağlıklı işleyebilmesi adına ülke genelinde ulusal koordinasyon merkezlerinin kurulmasını gerektirmiştir (Özlem, 2007). Böbrek nakli

son dönem böbrek yetmezliği olan hastalara, canlı ya da kadavradan alınan insan böbreğinin cerrahi yöntemle takılmasıdır (Üstündağ ve ark., 2007). Böbrek nakli KBY'nin en temel ve nihai tedavisidir. Normal şartlarda 2 ile 4 saat arasında süren nakil ameliyatında ölüm riski neredeyse %1'ler düzeyindedir. KBY prevelansının günden güne artış göstermesi, sisteme giren her hastanın böbrek nakli listesini bir kişi daha artırmasını ifade etmektedir. Buna karşın böbrek verici sayısının yeterli olmayışı nakil gerektiren hasta sayısını kabartmakta ve hastalar zorunlu olarak diyaliz tedavisine yönlendirilmektedir (Rodriguez ve ark.,1996).

Böbrek nakli yapılma oranı ülkelerin gelişmişlik durumuna göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerdeki nakil yapılma oranları gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında yüksek düzeylerde dir. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki alt yapı yetersizlikleri, işgücünün düşük eğitim seviyesi, organ nakli bağış politikalarında teşvik mekanizmalarının yetersizliği ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı gerek donör sayısı ve gerekse de nakil oranları arzulanan seviyede değildir (Rodriguez ve ark.,1996).

1.3. Kronik Böbrek Yetmezliğinin Yüğü

Kronik böbrek yetmezliği, ciddi sağlık ve ekonomik etkileri olan küresel bir halk sağlığı sorunudur. Bu nedenle bu hastalığın ülke sağlık sistemlerine ilişkin küresel hastalık yükünün sosyoekonomik durum ve ekonomik faktörlerine ilişkin incelemeler yapılması son yıllarda en çok önemsenen konular haline gelmiştir.

Kronik böbrek yetmezliği, küresel olarak hastalık yükünün önemli bir kısmına katkıda bulunan oldukça yaygın bir durumdur ve son yıllarda kronik böbrek yetmezliğinin yükü diğer birçok bulaşıcı olmayan hastalıklarda olduğu gibi azalış göstermemiştir. Kronik böbrek yetmezliğinin yaşa göre standartlaştırılmış etkisi, kronik böbrek yetmezliğinin yükü ile yeterli sağlık hizmeti sunumu arasında büyük bir farkın olduğu düşük ve orta insani gelişmişlik endeksine sahip ülkelerde ise bu durum daha belirgindir. Daha da önemlisi, kronik böbrek yetmezliğinin ilerlemesini erken

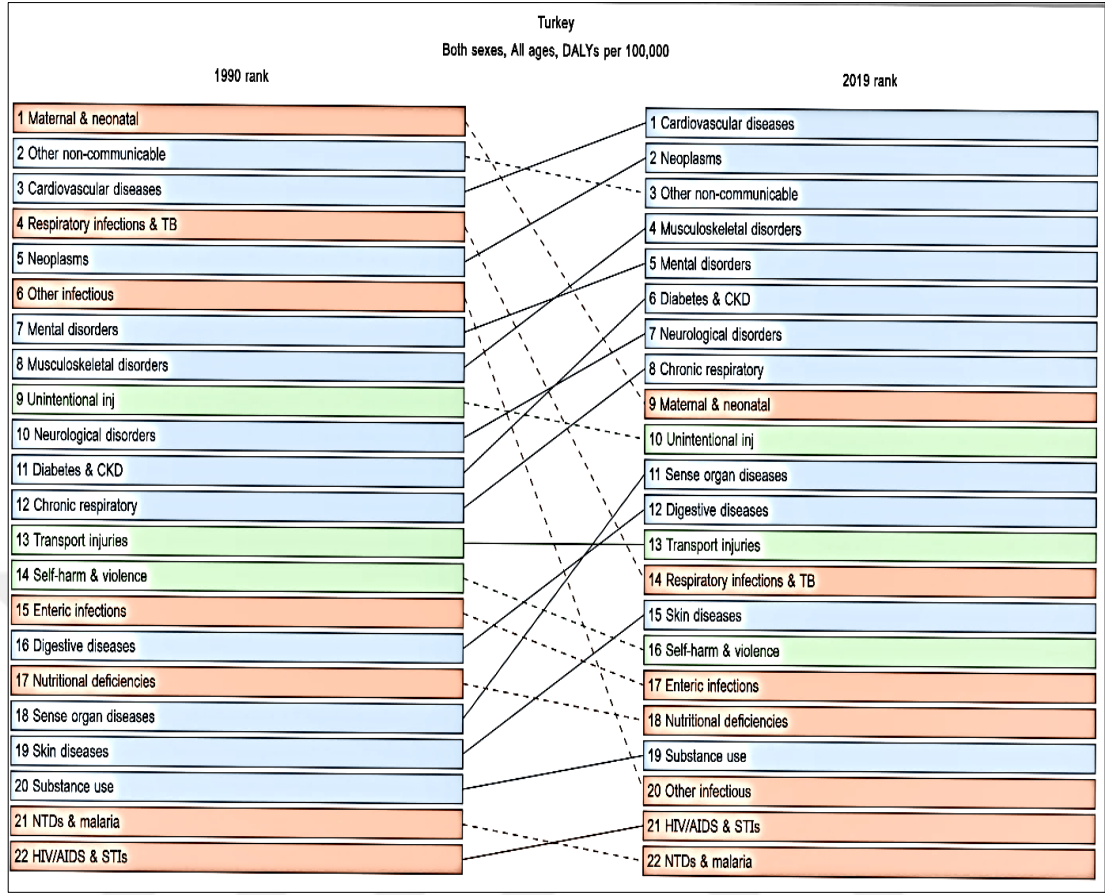
aşamalarda yavaşlatmanın ülke ekonomileri üzerinden oldukça önemli faydaları bulunmaktadır (Trivedi ve ark., 2002).

2019 yılında yayınlanan küresel hastalık yükü raporunda DALY (Disability Adjusted Life Years) nedenleri incelendiğinde tüm yaşlar için kronik böbrek yetmezliği 18. sırada yer almakta olup, Çizelge 1.2’de sunulmuştur.

Çizelge 1.2 Tüm Yaşlarda 1990- 2019 Yılları Küresel DALY Nedenleri (GBD 2019,2020)

A All ages					
Leading causes 1990	Percentage of DALYs 1990	Leading causes 2019	Percentage of DALYs 2019	Percentage change in number of DALYs, 1990-2019	Percentage change in age-standardised DALY rate, 1990-2019
1 Neonatal disorders	10.6 (9.9 to 11.4)	1 Neonatal disorders	7.3 (6.4 to 8.4)	-32.3 (-41.7 to -20.8)	-32.6 (-42.1 to -21.2)
2 Lower respiratory infections	8.7 (7.6 to 10.0)	2 Ischaemic heart disease	7.2 (6.5 to 7.9)	50.4 (39.9 to 60.2)	-28.6 (-33.3 to -24.2)
3 Diarrhoeal diseases	7.3 (5.9 to 8.8)	3 Stroke	5.7 (5.1 to 6.2)	32.4 (22.0 to 42.2)	-35.2 (-40.5 to -30.5)
4 Ischaemic heart disease	4.7 (4.4 to 5.0)	4 Lower respiratory infections	3.8 (3.3 to 4.3)	-56.7 (-64.2 to -47.5)	-62.5 (-69.0 to -54.9)
5 Stroke	4.2 (3.9 to 4.5)	5 Diarrhoeal diseases	3.2 (2.6 to 4.0)	-57.5 (-66.2 to -44.7)	-64.6 (-71.7 to -54.2)
6 Congenital birth defects	3.2 (2.3 to 4.8)	6 COPD	2.9 (2.6 to 3.2)	25.6 (15.1 to 46.0)	-39.8 (-44.9 to -30.2)
7 Tuberculosis	3.1 (2.8 to 3.4)	7 Road injuries	2.9 (2.6 to 3.0)	2.4 (-6.9 to 10.8)	-31.0 (-37.1 to -25.4)
8 Road injuries	2.7 (2.6 to 3.0)	8 Diabetes	2.8 (2.5 to 3.1)	147.9 (135.9 to 158.9)	24.4 (18.5 to 29.7)
9 Measles	2.7 (0.9 to 5.6)	9 Low back pain	2.5 (1.9 to 3.1)	46.9 (43.3 to 50.5)	-16.3 (-17.1 to -15.5)
10 Malaria	2.5 (1.4 to 4.1)	10 Congenital birth defects	2.1 (1.7 to 2.6)	-37.3 (-50.6 to -12.8)	-40.0 (-52.7 to -17.1)
11 COPD	2.3 (1.9 to 2.5)	11 HIV/AIDS	1.9 (1.6 to 2.2)	127.7 (97.3 to 171.7)	58.5 (37.1 to 89.2)
12 Protein-energy malnutrition	2.0 (1.6 to 2.7)	12 Tuberculosis	1.9 (1.7 to 2.0)	-41.0 (-47.2 to -33.5)	-62.8 (-66.6 to -58.0)
13 Low back pain	1.7 (1.2 to 2.1)	13 Depressive disorders	1.8 (1.4 to 2.4)	61.1 (56.9 to 65.0)	-1.8 (-2.9 to -0.8)
14 Self-harm	1.4 (1.2 to 1.5)	14 Malaria	1.8 (0.9 to 3.1)	-29.4 (-56.9 to 6.6)	-37.8 (-61.9 to -6.2)
15 Cirrhosis	1.3 (1.1 to 1.5)	15 Headache disorders	1.8 (0.4 to 3.8)	56.7 (52.4 to 62.1)	1.1 (-4.2 to 2.9)
16 Meningitis	1.3 (1.1 to 1.5)	16 Cirrhosis	1.8 (1.6 to 2.0)	33.0 (22.4 to 48.2)	-26.8 (-32.5 to -19.0)
17 Drowning	1.3 (1.1 to 1.4)	17 Lung cancer	1.8 (1.6 to 2.0)	69.1 (53.1 to 85.4)	-16.2 (-24.0 to -8.2)
18 Headache disorders	1.1 (0.2 to 2.4)	18 Chronic kidney disease	1.6 (1.5 to 1.8)	93.2 (81.6 to 105.0)	6.3 (0.2 to 12.4)
19 Depressive disorders	1.1 (0.8 to 1.5)	19 Other musculoskeletal	1.6 (1.2 to 2.1)	128.9 (122.0 to 136.3)	30.7 (27.6 to 34.3)
20 Diabetes	1.1 (1.0 to 1.2)	20 Age-related hearing loss	1.6 (1.2 to 2.1)	82.8 (75.2 to 88.9)	-1.8 (-3.7 to -0.1)
21 Lung cancer	1.0 (1.0 to 1.1)	21 Falls	1.5 (1.4 to 1.7)	47.1 (31.5 to 61.0)	-14.5 (-22.5 to -7.4)
22 Falls	1.0 (0.9 to 1.2)	22 Self-harm	1.3 (1.2 to 1.5)	-5.6 (-14.2 to 3.7)	-38.9 (-44.3 to -33.0)
23 Dietary iron deficiency	1.0 (0.7 to 1.3)	23 Gynaecological diseases	1.2 (0.9 to 1.5)	48.7 (45.8 to 51.8)	-6.8 (-8.7 to -4.9)
24 Interpersonal violence	0.9 (0.9 to 1.0)	24 Anxiety disorders	1.1 (0.8 to 1.5)	53.7 (48.8 to 59.1)	-0.1 (-1.0 to 0.7)
25 Whooping cough	0.9 (0.4 to 1.7)	25 Dietary iron deficiency	1.1 (0.8 to 1.5)	13.8 (10.5 to 17.2)	-16.4 (-18.7 to -14.0)
27 Age-related hearing loss	0.8 (0.6 to 1.1)	26 Interpersonal violence	1.1 (1.0 to 1.2)	10.2 (3.2 to 19.2)	-23.8 (-28.6 to -17.8)
29 Chronic kidney disease	0.8 (0.8 to 0.9)	40 Meningitis	0.6 (0.5 to 0.8)	-51.3 (-59.4 to -42.0)	-57.2 (-64.4 to -48.6)
30 HIV/AIDS	0.8 (0.6 to 1.0)	41 Protein-energy malnutrition	0.6 (0.5 to 0.7)	-71.1 (-79.6 to -59.7)	-74.5 (-82.0 to -64.5)
32 Gynaecological diseases	0.8 (0.6 to 1.0)	46 Drowning	0.5 (0.5 to 0.6)	-60.6 (-65.2 to -53.6)	-68.2 (-71.9 to -62.8)
34 Anxiety disorders	0.7 (0.5 to 1.0)	55 Whooping cough	0.4 (0.2 to 0.7)	-54.5 (-74.6 to -16.9)	-56.3 (-75.6 to -20.3)
35 Other musculoskeletal	0.7 (0.5 to 1.0)	71 Measles	0.3 (0.1 to 0.6)	-89.8 (-92.3 to -86.8)	-90.4 (-92.8 to -87.5)

Yine aynı çalışmada, Türkiye’deki DALY nedenlerine ilişkin olarak sıralama Şekil 1.2’de verilmiş olup, tüm yaşlar için kronik böbrek yetmezliği 6. sırada yer almaktadır.

Şekil 1.2 Türkiye’de Tüm Yaşlarda 1990- 2019 Yılları DALY Nedenleri (GBD 2019,2020)

1.4. Kronik Böbrek Yetmezliğinin Maliyeti

Ülkelerin sürdürülebilir şekilde beşerî ve ekonomik yönden kalkınması ancak sağlıklı bir toplumla mümkün olabilmektedir. Bunun tam anlamıyla gerçekleşmesi için tüm kesimlere eksiksiz bir şekilde sağlık hizmetinin ulaştırılması gerekmektedir. Bu sağlık hizmetlerinin sağlanması amacıyla yapılan harcamalar sağlık harcamaları olarak tanımlanmıştır. Sağlık harcamaları sadece hastalıkların ortaya çıkmasından sonra gerçekleşen harcamaları değil, koruyucu ve önleyici nitelikteki harcamaları da kapsamaktadır. Bu harcamaların içine aşılama, cinsel hastalıklarla mücadele de girmektedir. Ayrıca ülkelerin sağlık hizmet kapasitelerini artırmak amacıyla yapılan harcamalar da sağlık harcamaları kapsamında değerlendirilmekte olup sağlık yatırım harcamaları olarak sınıflandırılmıştır (Ünal, 2017).

Sağlık Bakanlığı'nın 2004 yılında yaptığı tanıma göre sağlık harcamaları şu şekilde ifade edilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2004);

“Genel olarak, sağlığı geliştirme veya koruma amacını benimseyen tüm koruma, geliştirme, esenlendirme, bakım, beslenme ve acil programlar için yapılan harcamalardır. Sağlık olarak tanımlanan malların nihai tüketimi ve sağlık faaliyeti olarak tanımlanan belirli faaliyetlerin üretimi için yapılan harcamaların değeridir. Sağlık mal ve hizmetlerine yapılan harcama piyasa üretim ve tüketiminden ölçüldüğünde, harcama basit anlamda nihai tüketim noktasında bu tür mal ve hizmetlere ödenen toplam para miktarı hakkında bilginin toplanması anlamına gelir.”

Sağlık hizmetlerinin ikamesi bulunmadığından sunulması zorunludur. Sağlık hizmetlerinin sunulması sonucu ortaya çıkan fayda yahut parasal değerin ölçülebilmesi de zordur. Sağlık hizmetinin çıktıları ancak uzun vadede etkisini göstermektedir. Sağlık hizmetleri beşerî yatırımlar olarak ele alınmakta ve kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir (Çakır, 2019).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra refah devleti kapsamında sağlık hizmetlerinin kamusal niteliği ciddi bir şekilde gelişme göstermiştir. Bu dönemde ortaya konulan büyüme kalkınma teorilerinde sağlık hizmetlerine vurgular yapılmıştır. Ülkeler büyüme ve kalkınma programlarında sağlığa önemli yer vermiş olup bu dönemde birçok ülkede sağlığa ayrılan pay önemli ölçüde artmıştır. 1960 yılında sağlık harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki ortalama payı %4 iken Fransa, Almanya ve İsveç'te 1960 yılına ait GSYİH içindeki kamu sağlık harcamalarının yüzdesi, 1975 yılında iki kat artış göstermiştir. Aynı dönemde GSYİH içindeki kamu sağlık harcamalarının yüzdesi İtalya'da 1,5 ve İngiltere'de 0,5 kattan fazla artmıştır. Araştırmalar sonucunda elde edilen verilere göre; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, İsveç, Hollanda, İsviçre, Kanada, Japonya, İtalya ve Fransa'da, 1980'li yılların sonunda sağlık harcamalarının milli gelir içindeki payı %10'u aşarak ciddi biçimde artış göstermiştir (Şentürk, 2019).

Sağlık harcamaları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda büyüme ve kalkınma sürecini tamamlamış gelişmiş ülkelerde beşerî sermaye yatırımlarına daha fazla önem verildiğinden bu ülkelerde sağlık harcamalarına ayrılan pay gelişmekte olan ülkelere göre daha fazladır. Gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere göre kaynak tahsisi konusunda sıkıntı yaşamaması, gelişmekte olan ülkelerin sınırlı kaynaklarını ihtiyatlı kullanmak istemesi bu durumun ortaya çıkmasında etkilidir (Ünal, 2017).

Sağlık alanındaki ilerlemeler neticesinde bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele edilerek bu hastalıklar azaltılmıştır. Bu ilerlemeler sonucunda yaşlı nüfus artış göstermiş ve kronik hastalıklarda artış meydana gelmiştir. Kronik hastalıklarla mücadelede teknoloji ve ilaç maliyetleri artış göstermiş, bu durum da sağlık harcamalarının artmasına neden olmuştur. Kronik hastalıklı insan sayısının artması sağlık hizmetlerine olan talebi artırmış olup, yüksek maliyetli tedaviler sonucunda sağlık harcamaları ciddi boyutta yükselmeye başlamıştır (Şentürk, 2019).

ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler sağlığa en fazla pay ayıran ülkeler konumundadır. Bu ülkeler beşerî sermaye yatırımlarına önem vermekte ve sağlığa yapılan harcamaların beşerî sermayeyi geliştireceğini düşünmektedir. Türkiye’de sağlık harcamalarının önemli bir kısmı kamu tarafından gerçekleştirilmektedir (Çetin, 2019).

Sağlık harcamaları ile beşerî sermayenin artırılmasıyla üretimin zaman içinde arttığı ve ekonomik büyümenin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Sağlıklı bireylerin verimliliğinin arttığı dolayısıyla sağlık harcamalarının büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Çakır, 2019). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bir ülkede sağlık harcamalarına ayrılan payın o ülkenin yıllık Gayri Safi Milli Hâsılanın (GSMH) en az yüzde 5’i olması gerektiğini ifade etmiştir (Ünal, 2017).

SDBY’li hastaların prevelansı tüm dünyada artmaktadır ve pek çok hasta diyaliz ile tedavi edilmektedir. Son kırk yılda göreceli olarak yüksek olan diyaliz maliyetleri diyaliz tedavi yöntemlerindeki teknolojik ilerlemelere rağmen önemli ölçüde azalma

göstermemiştir (Klarenbach ve Manns, 2009). SDBY hasta sayısı artarken, bu hastalığın tedavisi için yapılan harcamalar da büyük oranda artmaktadır. Örneğin, ABD’nde 2009 yılında SDBY için yaklaşık 28 milyar dolar (\$) harcanırken, 2019 yılında bu rakam yaklaşık olarak 37,3 milyara dolara ulaşmıştır (USRDS, 2021). SDBY kronik hastalıklar içerisinde en çok kaynak ayrılan hastalıklar arasında yer alması ve hastalığın görülme sıklığının giderek artması ülkelerin sağlık bütçelerinden daha fazla kaynak ayrılmasına yol açmaktadır (Yiğit ve Erdem, 2015).

Çizelge 1.3’de Türkiye’de 2018-2020 yılları arasında Sosyal Güvenlik Kurumunca (SGK) yapılan toplam sağlık harcamaları ve son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulmuş ve diyaliz tedavisi alan hastalara ilişkin sağlık harcama tutarları verilmiştir. Çizelge 1.3’de görüldüğü üzere 2018-2020 yılları arasında SGK sağlık harcamalarının %2,6 ‘sını diyaliz harcamaları oluşturmaktadır.

Çizelge 1.3 Sosyal Güvenlik Kurumu Toplam Sağlık Harcamaları ve Diyaliz Harcamaları (Sosyal Güvenlik Kurumu Faaliyet Raporu, 2021.)

Milyon ₺	2018	2019	2020
SGK Toplam Sağlık Harcamaları	91.565	110.749	135.704
SGK Diyaliz Harcamaları	2.401	2.872	3.470
SGK Diyaliz Harcamalarının SGK Toplam Sağlık Harcamaları İçerindeki Oranı %	2,6	2,6	2,6

1.5. Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi son yıllarda ekonomi, sosyal bilimler ve tıp başta olmak üzere çeşitli uzmanlık alanlarında sıkça tartışılan bir kavram olmakla birlikte, yaşam kalitesinin evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Yaşam kalitesini tanımlarken farklı alanlarda kullanılan ifadeler değişmekle birlikte, Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Grubu (WHOQOL) tanımına göre kişinin yaşadığı değerler sistemi çerçevesinde hayattan beklentileri, amaçları ve kendisi için belirlediği standartları sağlamadaki yeterlilik düzeyine yönelik tatmin durumu yaşam kalitesini ifade etmektedir. Benzer biçimde yaşam kalitesi kişinin fiziksel, duygusal (psikolojik) ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi, yaşamdan doyum sağlaması, eğlenceye zaman ayırması, duygusal ve

fiziksel pozisyonunun hedeflediği seviyede olması ve bireyler ile ilişkilerini sürdürebilmesi gibi maddeleri de içermektedir (Kantarıcı, 2017).

Yaşam kalitesini tanımlamak için objektif göstergeler olarak kabul edilen fiziksel iyilik hali, fiziksel aktiviteleri yapmada güçlük, fonksiyonel yetersizlik, çalışma durumu, hastalık durumu ve sağlık durumu yeterli görülmemektedir. Yaşam kalitesi, objektif göstergelere ilave olarak kişinin “bireysel iyi oluş” halini betimleyen, kendi yaşamına ilişkin doyum, uyum ve mutluluk durumuna ilişkin subjektif yorumunu içeren bir durumdur. Yaşam kalitesinin düzeyi bireyin hayata dair beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması oranında yaşam kalitesinin yüksek veya düşük olduğunu ifade etmesi ile tespit edilmektedir (Ören, 2010).

1.5.1. Sağlıkla İlişkili Yaşam Kalitesi

Sağlıkla İlişkili Yaşam Kalitesi tanımı, Dünya Sağlık Örgütü’nün sağlığı “fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali” olarak tanımlamasından gelen anlayışla gündeme gelmiş; bu anlayış sağlık kavramının sınırlı biyomedikal modelden geniş çaplı biyopsikososyal modele evrilmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak sağlık alanında hastalık merkezli anlayış yerini giderek hasta merkezli anlayışa bırakmaktadır (Edisan ve Kadioğlu, 2011). Buna göre sağlık hizmetlerinde nihai hedefler kişinin fiziksel ve mental sağlık durumunun düzelmesinin yanı sıra sosyokültürel faktörleri de göz önünde bulundurarak yaşam kalitesi düzeyinin yükseltilmesi ile ilişkili olarak belirlenmektedir (Ören, 2010).

Yaşam kalitesi dört alanda sınıflandırılmaktadır: akıl sağlığı ve duygusal durumlar ile ilgili psikolojik esenlik, fiziki sağlık/hastalık durumu ile ağrı ve tedavi durumları ile ilgili fiziksel esenlik, bireyin evli ise eşi, ailesi, ebeveynleri, çalışma ortamındaki ve özel alanındaki arkadaşları ile ilişkilerini kapsayan sosyal ve bireysel esenlik, bireyin barınma, iş ve sigorta güvenceleri ile ilgili parasal/maddi esenlik alanları yaşam kalitesinin alt sınıflarıdır (Ören, 2010).

1.5.2. Sağlıkla İlişkili Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi

Yaşam kalitesi düzeyinin belirlenmesi öznel değerlendirmeleri içeren bir süreç olduğundan salt gözlem yoluyla sonuca ulaşmak mümkün değildir. Öznel ifadelerin objektif değerlendirmelere dönüştürüldüğü birtakım ölçekler yoluyla yaşam kalitesi düzeyinin belirlenmesi mümkün olmaktadır. Bu ölçekler Çizelge 1.4’te sunulmuş olup, belirli bir hastalık ve grup hedeflenmeksizin uygulanan “genel yaşam kalitesi ölçekleri”, hastalığa veya bir nüfus grubuna yahut özel bir durumu tespit amacıyla uygulanan “özel yaşam kalitesi ölçekleri”, hastalığın kişinin yaşam kalitesini nasıl etkilediğini alan belirleyerek tanımlamasına olanak veren “bireyselleştirilmiş yaşam kalitesi ölçekleri” ile ekonomik değerlendirme ve sağlıkla ilgili karar almaya, maliyete göre en doğru tedavi tercihinin yapılmasına yardımcı olan “fayda ölçekleri” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (Garrat, 2002).

Çizelge 1.4 Yaşam Kalite Ölçek Örnekleri (Garrat, 2002)

Genel Yaşam Kalitesi Ölçekleri	Özel Yaşam Kalitesi Ölçekleri	Bireyselleştirilmiş Yaşam Kalitesi Ölçekleri	Fayda Ölçekleri
SF-36 WHOQOL SIP NHP	Functional Assessment of Cancer Therapy-General (FACT-G) Quality of Life in Epilepsy (QOLIE-89) WHOQOL-Old McGill Ağrı Ölçeği Kidney Disease Quality of Life	Patient Generated Index (PGI) Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL)	Farklı tedavilerin fayda oranlarını tespit eden QALY ölçümleri: Doğrudan ölçüm tek.: Standart Kumar ve Zaman Takası tekniği Dolaylı ölçüm tek.: Euro QoL (EQ-5D) Health Utilities Index 2 ve 3 (HU I2 ve HU I3) Short Form 6D (SF-6D)

1.5.3. Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarında Yaşam Kalitesi

Kronik hastalığı olan hastalarda yaşam kalitesi ile morbidite ve mortalite arasında çok yakın ilişkiler bulunmaktadır (Bıyık, 2009). Kronik böbrek yetmezliği, Türkiye de en çok diyabet, hipertansiyon ve glomerüler hastalıklar kaynaklı görülmekte ve bu hastaların mortalite oranları giderek artmaktadır (Kantarcı, 2017). Bu nedenle son dönem kronik böbrek yetmezliği tedavisi yaşam süresini uzatma hedefinin yanı sıra yaşam kalitesini artırmayı da hedeflemektedir. Yaşam kalitesi skorları daha yüksek olan hastaların yaşam sürelerindeki uzamanın, daha iyi performans durumu ve daha az morbidite ile birlikte olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Bıyık, 2009).

Kronik böbrek hastalığında diyaliz tedavi süreci Abram tarafından dört dönem olarak ele alınmış olup ilk dönem, diyalize başlamadan önceki hastanın hastalığa dair fiziksel ve ruhsal komplikasyonları yorgunluk, halsizlik ve zihinsel çökkünlük olarak yaşadığı ve hayatını kaybetme endişesi taşıdığı üremik dönemdir. İkinci dönem, diyaliz uygulamasına başladıktan sonra çevreye duyulan ilgisizlik ve kayıtsızlık halinin azaldığı, ölümden uzaklaşma düşüncesi ile aşırı mutluluk halinin (öfori) hissedildiği dönemdir. Diyaliz tedavisinde üçüncü dönem hastanın yaşama dönüş evresi olarak adlandırılan, 8-9 diyaliz uygulamasından veya uygulamaya başladıktan 3 hafta sonra, hastanın tedaviye uyum sağladığı, öforik durumun azaldığı, makineye bağımlı hayatın fark edilmesiyle üzüntü, umutsuzluk, çaresizlik ve makineden bağımsız hayat isteğinin söz konusu olduğu, hemodiyaliz ekibiyle sorunlar yaşanmaya başlanılan çökkünlük dönemidir. Dördüncü ve son dönem ise, ölümden kurtulmanın sağlandığı ve yaşam kalitesinin tartışılabilir olduğu dönemdir. Hastanın makine ve tedaviye uyumlanması ile hayatını buna uygun dizayn ettiği, kabullenme safhasının aşılması ile de geleceğe yönelik plan ve organ nakli beklentilerinin geliştiği dönemdir (Küçük, 2008).

Son dönem böbrek yetmezliği hastalığında yapılan çalışmalarda birçok yaşam kalitesi ölçeği kullanılmış olup en yaygın kullanılanı 1994'te ABD'de Ron Hays ve

arkadaşları tarafından geliştirilen, hastalığa özel ölçeklerden Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Formu'dur (KDQOL). Bu ölçek, son dönem böbrek yetmezliği olan hastaları ve uygulanan tedavi etkilerini takip amaçlı kullanılan, hastanın iyilik halinin kendisi tarafından bildirilmesi ile değerlendirilen bir ölçektir. KDQOL, farklı renal replasman tedavisi yöntemlerinin karşılaştırılarak tedavi sonucu klinik tabloların detaylı biçimde izlenmesine de imkân sağlamaktadır (Sermenli Aydın, 2018). Ancak Kidney Disease Quality of Life Short Form (KDQOL SF) uygulanması uzun süren 80 maddeli bir ölçektir; kullanımı daha kolay ve etkin olan olan Kidney Disease Quality of Life-36 (KDQOL-36) ölçeği KDQOL-SF'nin kısaltılmış şekli olarak geliştirilmiş olup 2002 yılından itibaren kullanılmaktadır (Şahin, 2020).

KDQOL-36, Fiziksel Komponent Özeti, Mental Komponent Özeti, Böbrek Hastalığı Yüğü, Böbrek Hastalığının Belirtileri ve Sorunları (Semptom listesi ve Böbrek Hastalığının Etkileri başlıklı 5 alt boyut ve 36 maddeden oluşmaktadır (Kidnap, 2020). Fiziksel Komponent Özeti, Mental Komponent Özeti boyutları fiziksel ve zihinsel fonksiyonları sorgulayan 12 sorudan oluşmaktadır. Böbrek Hastalığı Yüğü alt boyutunda on üçüncü ile onaltıncı maddelerde günlük yaşamda böbrek hastalığının kişide hissettirdiği yüğü değerlendirilir. Onyedinci ve yirmisekizinci maddelerde semptomlar, bulgular ve kişinin rahatsızlık seviyesi değerlendirilir. Bu boyuttaki maddelerden 28^a sadece hemodiyaliz tedavisi gören hastalara, 28b ise sadece peritoneal diyaliz tedavisi gören hastalara sorulmaktadır (Şahin, 2020). Böbrek Hastalığının Etkileri başlıklı alt boyut ise 29. ile 36. maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelerde sıvı ve diyet kısıtlamaları, ev veya işte çalışabilme durumu, doktor ve diğer sağlık çalışanlarına bağımlı olma, stres, cinsel hayat ve kişisel görünüm gibi özelliklere ilişkin sorular yer almaktadır. Her boyutun puanı 0 ile 100 arasında değişmektedir. Yüksek puan yaşam kalitesinin yüksek olduğunu göstermektedir (Şahin, 2020).

Kidney Disease Quality of Life-36'nın geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 2007 yılında Türkiye'de Yıldırım ve arkadaşları tarafından yapılmış ve test-re-test Cronbach alfa değeri 0.84-0.91(test-re-test) olarak bulunmuştur (Sermenli Aydın, 2018).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada; Türkiye’de son dönem böbrek yetmezliğinde uygulanan renal replasman tedavisi yöntemlerinden merkez hemodiyalizi, ev hemodiyalizi ve periton diyalizinin doğrudan maliyetlerinin belirlenerek karşılaştırılması ve söz konusu tedaviyi alan hastaların yaşam kalitelerine göre tedavilerin maliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle çalışmaya dahil edilen diyaliz hastalarının demografik özellikleri ve dağılımları incelenmiştir. Daha sonra bu kapsamda yer alan diyaliz hastalarının eşlik eden hastalıklarının dağılımı, hastane yatışları, maliyet yönüyle yapılan değerlendirmede ise SGK tarafından diyaliz tedavilerine yapılan yıllık toplam harcama tutarları, kişi başına ortalama maliyetler, ilaç harcamaları incelenmiştir. Yaşam kalitesi yönünden ise Ankara ili örneği çerçevesinde her bir tedavi türü bakımından belirlenen hastalara KDQOL36 Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanmış, alınan sonuçların literatür ile karşılaştırması yapılmıştır.

2.2. Çalışmanın Hipotezleri

Bu çalışma kapsamında aşağıda belirlenen hipotezler esas alınarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Hipotez 1. KDQOL-36 ölçeği alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

Hipotez 2. Diyaliz türüne göre alt boyutun (a. Böbrek Hastalığının Semptom Listesi, b. Böbrek Hastalığının Etkileri, c. Böbrek Hastalığı Yüğü, d. Fiziksel Sağlık Bileşeni, e. Ruhsal Sağlık Bileşeni) ortalama puanları arasında fark bulunmaktadır.

Hipotez 3. KDQOL-36 ölçeği alt boyutu (a. Böbrek Hastalığının Semptom Listesi, b. Böbrek Hastalığının Etkileri, c. Böbrek Hastalığı Yüğü, d. Fiziksel Sağlık Bileşeni, e. Ruhsal Sağlık Bileşeni) ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla

cinsiyet (1), diyaliz tedavi süresi (2), eğitim durumu (3), gelir düzeyi (4), medeni durum (5) ve yaş grupları (6) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

2.3. Çalışmanın Etik Boyutu

Çalışmada kullanılan KDQOL 36 Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeğinin hastalara uygulanabilmesi için Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmış olup; ilgili izin dokümanları Ek 1 ve Ek 2'de yer almaktadır. Ayrıca MEDULA verilerinin kullanılmasına ilişkin olarakta Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'ndan idari izin alınmış ve ilgili doküman Ek 3'de yer almaktadır.

2.4. Çalışmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

- Çalışma kapsamında KDQOL 36 Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeğine katılanların ölçek sorularına vermiş oldukları cevaplarken başkalarının düşüncelerinden etkilenmeden, tarafsız ve bilinçli bir şekilde davrandıkları ve bilinçli olarak yanlış/eksik bilgi vermedikleri ve gerçek durumlarını yansıttığı varsayılmaktadır.
- Çalışma kapsamında kullanılan ve Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA sistemi üzerinden sağlanan maliyet ve hastalık verilerinin sisteme doğru bir şekilde işlendiği ve gerçek durumu yansıttığı varsayılmaktadır.

2.5. Çalışmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışmada diyaliz hastalarına ilişkin maliyet analizleri SGK MEDULA sisteminde yer alan tahakkuk verileri esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu veriler ilaç, tıbbi cihaz ve sağlık hizmetlerine ilişkin doğrudan maliyetleri içermekte olup dolaylı maliyetler göz ardı edilmiştir. Maliyet verileri 2018-2020 yıllarında

kronik böbrek yetmezliği tanısı almış tüm hastalara yapılan harcamaları içermektedir. Dolayısıyla bu veriler evrene ilişkin sonucu yansıtmaktadır. Böbrek Hastalığına Özgü Yaşam Kalitesi Ölçeği Ankara ili evreninde yer alan ve belirlenen örneklem büyüklüğü çerçevesinde tedavi alan hastalara uygulanmıştır. Örneklem yöntemi ile seçilen kronik böbrek yetmezliği tanısı almış hastaların yaşam kalitesi sonuçlarının evreni yansıttığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla, çalışma bulguları her ne kadar Ankara ilinde diyaliz tedavisi gören hastaları kapsasa da elde edilen sonuçların diyaliz tedavisi alan hastalara yönelik önemli çıkarımları ortaya koyacağı düşünülmektedir.

2.6. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın maliyet boyutu için veriler 2018, 2019 ve 2020 yılları arasında Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA sisteminde çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan hastalara ait tüm harcama verileri alınmıştır. Çalışmanın yaşam kalitesi boyutunu oluşturan evren ise Ankara ilinde yaşayan son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulan merkez hemodiyalizi, periton diyalizi ve ev hemodiyalizi tedavisi alan hastaların sayısı Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA sisteminden elde edilmiştir.

Yaşam kalitesi boyutunun değerlendirilmesinde merkez hemodiyalizi, periton diyalizi ve ev hemodiyalizi tedavisi alan hastalara ilişkin örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Her bir örneklem biriminin eşit seçilme şansına sahip olduğu söz konusu yöntem aşağıdaki formül ile elde edilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

n= Örneklem büyüklüğü

N=Evrenin Büyüklüğü

t^2 =Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer.

p =İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı)

q =İncelenecek olayın görülmeiş sıklığı (1-p)

d^2 =Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen +/- sapma olarak simgelenmiştir.

Çizelge 2.1’de Ankara ilinde yaşayan ve diyaliz tedavisi alan hastalara ait örneklem büyüklüğü sayıları yer almaktadır. Merkez hemodiyalizi ve periton diyalizi hastalarında belirlenen örneklem büyüklüğündeki tüm hasta sayısına ulaşılmış ve ölçek uygulanmıştır. Ev hemodiyalizinde ise belirlenen örneklem büyüklüğündeki tüm hastalara ulaşılmış fakat 8 hasta ankete katılmak istemediğinden ölçek 45 hasta üzerinde uygulanmıştır. Ölçek örneklem büyüklüğü hesaplaması sonucu belirlenen 582 hastadan 574’üne uygulanmıştır.

Çizelge 2.1. Ankara İlinde Yaşayan Diyaliz Hastalarına Ait Örneklem Büyüklüğü

Ankara	Diyaliz Türü	Hasta Sayısı	Örneklem Büyüklüğü	Örneklem Uygulanan Hasta Sayısı
	Merkez Hemodiyaliz	3105	341	341
	Ev Hemodiyaliz	53	53	45
	Periton Diyalizi	370	188	188
	Toplam	3528	582	574

2.7. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada son dönem böbrek yetmezliği hastalığında uygulanan diyaliz tedavi maliyetlerinin ve yaşam kalitelerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda geri ödeme kurumu perspektifi esas alınmış olup, Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumunca diyaliz hastalarına yapılan tüm harcamalar ortaya konulmuş aynı zamanda Ankara ili örneği ile de diyaliz tedavi türlerine göre yaşam kalitelerinin karşılaştırması yapılmıştır. Çalışma verilerinin belirli bir dönemi kapsamaması nedeniyle bu çalışma kesitsel türde bir çalışmadır.

Bu çalışma, Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA veri tabanında yer alan ve 2018, 2019 ve 2020 yıllarında merkez hemodiyalizi, periton diyalizi ve ev hemodiyalizi tedavisi almış hastalarda gerçekleştirilmiştir. Alınan uzman görüşü (Nefroloji Profesörü) neticesinde çalışma insidan hastalarda (ilgili tedaviye yeni başlayan hastalar) maliyetler farklılaşabileceği ve mortalite oranının görece daha yüksek olacağı ifade edilerek çalışmanın prevalan hastalarda (merkez ve ev hemodiyalizinde 120 seans ve üzeri diyaliz tedavisi almak, periton diyalizinde ise en az 9 ay diyaliz solüsyonu reçete edilmiş olmak) yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışmanın maliyet boyutu ile ilgili kriterleri şunlardır: 2018, 2019 ve 2020 yıllarında diyaliz tedavisi uygulanmış olması (merkez hemodiyalizi için bu periyotların her birinde en az 120 seans merkezde hemodiyaliz almak, periton diyalizi için bu periyotların her birinde en az 9 ay periton diyaliz solüsyonu reçete edilmiş olması, ev hemodiyalizi için bu periyotların her birinde en az 120 seans ev hemodiyalizi almak). Çalışmanın yaşam kalitesi boyutunun sunulmasında Böbrek Hastalığına Özgü Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanan hasta sayısı, basit tesadüfi örnekleme yöntemi dikkate alınarak belirlenmiş olup, Ankara ilini temsil etmek üzere merkez hemodiyalizi için 341, ev hemodiyalizi için 53 ve periton diyalizi için ise 188 hasta belirlenmiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından hastalar için 2018, 2019 ve 2020 yıllarında yapılan tüm harcamalar çalışmada hesaba katılmıştır. Her üç grupta, yıllık bazda toplam maliyetler ortaya konulmuştur. Aynı zamanda bulunan bu maliyetler hasta sayısına bölünerek her bir grup için kişi başı ortalama maliyetler elde edilmiştir. Ardından her üç grupta yer alan hastaların ilaç maliyetleri, hastane yatışları ve eşlik eden hastalıklarının karşılaştırması yapılmıştır. Yaşam kalitesi boyutu değerlendirilirken, diyaliz türleri için belirlenen hastalara KDQOL 36 Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanmış, sonrasında elde edilen ölçek verileri RAND Sağlık Hizmetlerinin resmi internet sitesinde yer alan Excel uygulaması ile puanlandırılmıştır. Elde edilen veri seti SPSS Statistics 23 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar raporlanmıştır.

Verilerin analiz edilmesinde farklı istatistiksel yöntemlerden faydalanılmış olup, öncelikle maliyet boyutu ve yaşam kalitesine ilişkin tanımlayıcı bulgular frekans analizi ve çeşitli grafikler aracılığıyla sunulmuştur. Değişkenler arasında ilişki olup olmadığının test edilmesinde Pearson Ki-Kare istatistiği kullanılmıştır. Değişkenlerin normallik dağılımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov metodu kullanılmıştır. Diyaliz türüne göre alt boyutun ortalama puanları arasında fark olup olmadığı Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiş olup iki bağımsız grup arasındaki farkın anlamlılığını incelemek için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Univariate ANOVA analizi (iki yönlü varyans analizi) iki veya ikiden fazla faktöre ait değişkenlerin ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan istatistiksel testlerin değerlendirmesinde anlamlılık düzeyi olan α değeri 0,05 olarak alınmıştır.

2.8. Veri Toplama Aracı

Maliyet verilerinin elde edilmesinde Sosyal Güvenlik Kurumundan alınan izin ile MEDULA sisteminde yer alan tahakkuk verileri kullanılmıştır (Ek 3). Yaşam Kalitesine ilişkin verilerin toplanmasında ise KDQOL (Kidney Disease Quality of Life – Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Formu) ölçeği kullanılmıştır. Her ölçeğin başında, çalışmaya ilişkin bilgi ve anketin gönüllülük esasına dayandığına ilişkin gönüllü katılım formu yer almaktadır. Ankete başlamadan her katılımcıya gönüllü katılım formu verilmiştir.

Ölçeğin birinci bölümü, araştırmaya katılan hastaların cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu gibi bilgileri içeren demografik özelliklerine ilişkin sorulardan ve diyaliz tedavisinin süresi ve komorbidite (eşlik eden hastalık) bilgilerini içeren hastalığa özgü sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise Böbrek Hastalığına Özgü Yaşam Kalitesi ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğe ilişkin detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

KDQOLTM-36: KDQOL (Kidney Disease Quality of Life – Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Formu), son dönem böbrek yetmezliği hastalığı tanısı almış ve diyaliz

tedavisi alan kişilerin yaşam kalitesini ölçmek amacıyla Hays ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, diyaliz tedavisi alan hastaların bakış açısıyla, sağlık durumu ve sonuçlarının genel bir ölçümünü ortaya koymaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye geçerliliği Yıldırım ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmış ve "Translation, Cultural Adaptation, Initial Reliability, and Validation of the Kidney Disease and Quality of Life-Short Form in Turkey" isimli çalışma ile yayınlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, güvenilirlik için test tekrar test yöntemi ve Cronbach alfa katsayısı kullanılmıştır. Test tekrar test için katsayı 0,91; Cronbach alfa için ise 0,84 olarak bulunmuştur. Bu katsayılar, her bir boyut için 0,75 ile 0,91 arasında değişmekte olup istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Geçerlilik için yapı geçerliliği kullanılmış olup çalışmanın sonuçları, kronik böbrek hastalığına sahip Türk hastalar için bu ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliliğini göstermiştir. Diğer taraftan RAND şirketinin bir araştırma birimi olan RAND Sağlık Hizmetlerinin resmi internet sitesinde hem ölçeğin orijinali hem de farklı dillerdeki versiyonları bulunmaktadır. Aynı sayfada ölçeğin puanlaması için geliştirilen bir Excel uygulaması yer almakta ve bu uygulama araştırmacıların kullanımına sunulmuştur (RAND, 2022).

Ölçek, beş alt boyutta 36 sorudan oluşmaktadır. Bu boyutların ikisi hastaların genel yaşam kalitesini ölçerken; üç tanesi, böbrek hastalığına özgü yaşam kalitesini ölçümlemektedir. Genel yaşam kalitesi, SF-12 adıyla bilinen genel yaşam kalitesi ölçeğinin kısa formuyla ölçülmektedir. Böbrek hastalığının yükü, böbrek hastalığının semptomları/problemleri ve böbrek hastalığının etkileri ise böbrek hastalığına özgü yaşam kalitesi alt boyutlardır. Aşağıda bu alt boyutlara ilişkin bilgiler yer almaktadır:

Genel yaşam kalitesini ölçen SF-12, 12 ifadeden oluşmakta olup (Soru 1-12), fiziksel (6 ifade) ve ruhsal (mental) (6 ifade) işleyişi ölçen iki boyutu vardır. Genel sağlık durumu, aktivite sınırları, istenen görevleri yerine getirme becerisi, depresyon, anksiyete, enerji seviyesi ve sosyal aktivitelerle ilgili maddeleri içermektedir. Böbrek hastalığının yüküne ilişkin alt boyutta, 4 ifade yer almakta olup (Soru 13-16), böbrek hastalığının günlük yaşama ne kadar etki ettiği, hastalığa ne kadar zaman ayrıldığı, hastaya yaşattığı hayal kırıklığı ve hastanın ne kadar yük hissettiği ile ilgili ifadeleri kapsamaktadır. Böbrek hastalığının semptomları/problemleri alt boyutu, 12 ifadeden

oluşmakta (Soru 17-28), hastaların kas ağrıları, krampları, kaşıntılı veya kuru cilt, nefes darlığı, baş dönmesi, iştahsızlık, yorgunluk, halsizlik hissi, ellerde veya ayaklarda uyuşma, mide bulantısı gibi diyaliz tedavisinin belirtileri ile alakalı ifadelerden oluşmaktadır. Böbrek hastalığının etkileri alt boyutunda ise 8 ifade yer almakta olup (Soru 29-36), hastalığın hastaya yaşattığı sıkıntı ve zorluklara yönelik ifadeler yer almaktadır. Bunlar; sıvı kısıtlamaları, diyet kısıtlamaları, evde çalışabilme kabiliyeti, seyahat edebilme, doktorlara ve diğer tıbbi personele bağımlı olma hissi, stres ya da endişeler ve kişisel görünümden memnuniyet gibi ifadelerdir. Puanlama her bir boyutta yer alan ifadelere verilen cevaplara göre hesaplanmaktadır. Puanlar minumum 0, maksimum 100 değerini alabilmektedir. 0 değeri en kötü, 100 değeri ise en iyi yaşam kalitesi düzeyini göstermektedir (Korevaar, 2002).

Ölçek hastalara kullanılmadan önce ölçeğin Türkçeye  evrilmesi, geçerlilik ve güvenirlik çalışmalarının yapılmasını yürüten Prof. Dr. Ayşegül Yıldıırım Kaptanoğlu'ndan gerekli izin alınmış olup izin yazısı Ek 6'da sunulmuştur. Ölçek 10.02.2022 ile 01.05.2022 tarihleri arasında hastalara yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonuçları üç alt bölümde sunulmuştur. İlk bölümde maliyet ve yaşam kalitesine ilişkin tanımlayıcı bulgulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise maliyet bulgularına (tüm tedavi) diyaliz türü ayrımında yıllık ve kişi başı ortalama maliyetler şeklinde yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise yaşam kalitesi bulguları uygulanan ölçeğin 5 alt boyutu ile ilgili olarak ayrıntılı analiz yapılarak sunulmuştur. Bu kapsamda diyaliz tedavi türleri ve ölçeğin alt boyutu ayrımında varyans analizleri yapılmış ve aralarındaki ilişki incelenmiştir.

3.1. Maliyet Boyutuna İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Diyaliz tedavisi alan hastalar üzerinde yapılan bu çalışmaya araştırma kriterleri ile uygun olan 53.442 hastaya ait veriler dahil edilmiş olup, hastaların yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımları (Merkez hemodiyalizi hastaları, ev hemodiyalizi hastaları ve periton diyalizi hastaları) Çizelge 3.1’de özetlenmiştir.

Çalışmaya dahil edilen hastaların %57’si erkek %43 kadınlardan oluşmaktadır. Merkez hemodiyalizi hastalarının %58’i erkeklerden oluşurken bu oran ev hemodiyalizinde %67’i, periton diyalizinde %47’dir. Çalışma kapsamındaki hastaların yaş dağılımına bakıldığında merkez hemodiyalizi hastalarının %40’ı 45-64 yaş aralığında yer alırken bu oran ev hemodiyalizi hastalarında %47, periton diyalizi hastalarında %43 olup, hastaların üç diyaliz tipinde de bu yaş gurubunda yoğunlaştığı görülmektedir. Kadın/erkek dağılımının birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Çizelge 3.1. Diyaliz Hastalarının 2020 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

	MH		EH		PD		Toplam
Cinsiyet	n	%	n	%	n	%	n
Erkek	28.390	58	462	67	1.700	47	30.552
Kadın	20.772	42	230	33	1.888	53	22.890
Toplam	49.162	100	692	100	3.588	100	53.442
Yaş							
0-19	287	1	10	1	391	11	688
20-44	6.072	12	279	40	745	21	7.096
45-64	19.490	40	324	47	1.535	43	21.349
65-74	14.660	30	55	8	653	18	15.368
>_75	8.653	18	24	3	264	7	8.941

Diyaliz hastalarından 2020 yılı içerisinde ölümlerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı Çizelge 3.2’de verilmiş olup, merkez hemodiyaliz hastalarından 10.023 kişinin öldüğünü, ölenlerin %58’nin erkek, %42’sinin kadın olduğu aynı zamanda ölenlerin %36’sının 65-74 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ev hemodiyaliz hastalarının 51 kişinin öldüğünü, ölenlerin %69’nun erkek, %31’nin kadın olduğu aynı zamanda ölenlerin %51’i 45-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Periton diyaliz hastalarından 1.014 kişinin öldüğünü, ölenlerin %54’nün erkek, %46’sının kadın olduğu aynı zamanda ölenlerin %37’sini 45-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.2. Ölümlerin 2020 Yılı İtibariyle Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

	MH		EH		PD		Toplam
Cinsiyet	n	%	n	%	n	%	n
Erkek	5.858	58	35	69	548	54	6.441
Kadın	4.165	42	16	31	466	46	4.647
Toplam	10.023	100	51	100	1.014	100	11.088
Yaş							
0-19	16				67	7	83
20-44	359	4	7	14	96	9	462
45-64	3.021	30	26	51	374	37	3.421
65-74	3.596	36	9	18	295	29	3.900
>_75	3.031	30	9	18	182	18	3.222

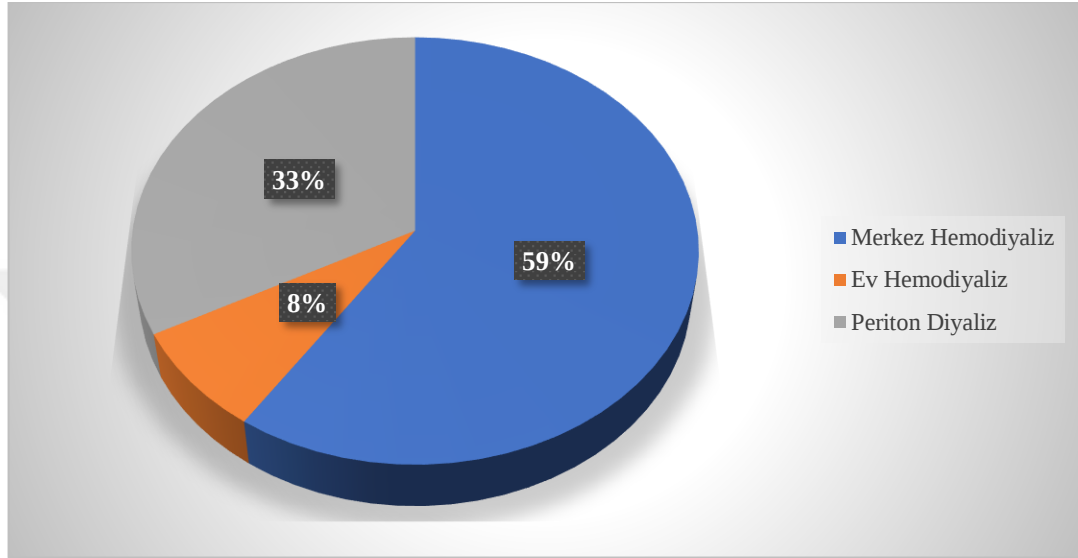
Diyaliz hastalarının 2020 yılı içerisinde hastaneye yatışları Çizelge 3.3'te verilmiş olup, merkez hemodiyalizi hastalarının %83'ünün hastaneye yatış yaptığını ve bu hastalar için 575.975.333₺ harcama yapıldığı, periton diyalizi hastalarının ise %75'nin hastaneye yatış yaptığını ve bu hastalar için 37.643.336₺ harcama yapıldığı, ev hemodiyaliz hastalarının ise %56'sının aynı yıl içerisinde hastaneye yatış yaptığını ve bu hastalara ise 3.296.378₺ harcama yapıldığı görülmektedir.

Çizelge 3.3. Diyaliz Hastalarından 2020 Yılında Hastaneye Yatışı Yapılan Hasta Sayısı ve Yapılan Harcama Tutarı

	Hasta Sayısı	Hastaneye Yatış Yapan Hasta Sayısı	%	Tutar ₺	%
MH	49.162	40.895	83	575.975.333	93
EH	692	389	56	3.296.378	1
PD	3.588	2.708	75	37.643.336	6
Toplam	53.442	43.992	82	616.915.047	100

3.2. Yaşam Kalitesine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Diyaliz tipine göre hastaların dağılımı Şekil 3.1’de sunulmakta olup, hastaların %59’u merkez hemodiyaliz ile tedavi edilmekte iken, %33’ü ev hemodiyalizi, %8’i periton diyaliz ile tedavi edilmektedir.

Şekil 3.1 Diyaliz Tipine Göre Hastaların Dağılımı (n=574)

Hastaların sosyo-demografik özellikleri Çizelge 3.4’te sunulmaktadır. Araştırmaya katılan hastaların %49,1’i kadın iken %50,9’u erkektir.

Hastaların diyaliz sürelerine göre dağılımı incelendiğinde, yaklaşık %49,1’inin 1-5 yıl boyunca, %28,4’ünün 6-10 yıl, %11,7’sinin 11-15 yıl, %10,3’ünün 16-20 yıl boyunca diyaliz tedavisi aldığı görülmektedir. 20 yıl ve üzeri böbrek hastası olan 3 hasta bulunmaktadır.

Hastaların medeni durumları incelendiğinde %75,3’ünün evli olduğu görülmektedir. Eğitim durumlarına göre hasta sayısının dağılımında ise %32,6’sının ilkokul, %23,3’ünün lise, %17,2’sinin ortaokul, %16,9’unun üniversite mezunu olduğu, %9,9’unun ise okur yazar olmadığı görülmektedir.

Çalışma kapsamındaki hastaların gelir düzeylerine göre dağılımına bakıldığında hastaların %42,3'ünün gelirinin asgari ücrete eşit, %29,1'i asgari ücretten az, %28,6'sı ise asgari ücretten fazla olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4. Hastaların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=574)

Sosyo-Demografik Özellikler	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	282	49,1
	Erkek	292	50,9
Diyaliz Süresi	1-5 yıl	282	49,1
	6-10 yıl	163	28,4
	11-15 yıl	67	11,7
	16-20 yıl	59	10,3
	20 + yıl	3	0,5
Medeni Durum	Evli	432	75,3
	Diğer	70	12,2
	Bekar	72	12,5
Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	57	9,9
	İlkokul	187	32,6
	Ortaokul	99	17,2
	Lise	134	23,3
	Üniversite	97	16,9
Gelir Düzeyi	Asgari Ücretten Az	167	29,1
	Asgari Ücrete Eşit	243	42,3
	Asgari Ücretten Fazla	164	28,6
Yaş Grupları	20-44	136	23,7
	45-64	256	44,6
	65-74	114	19,9
	75+	68	11,8

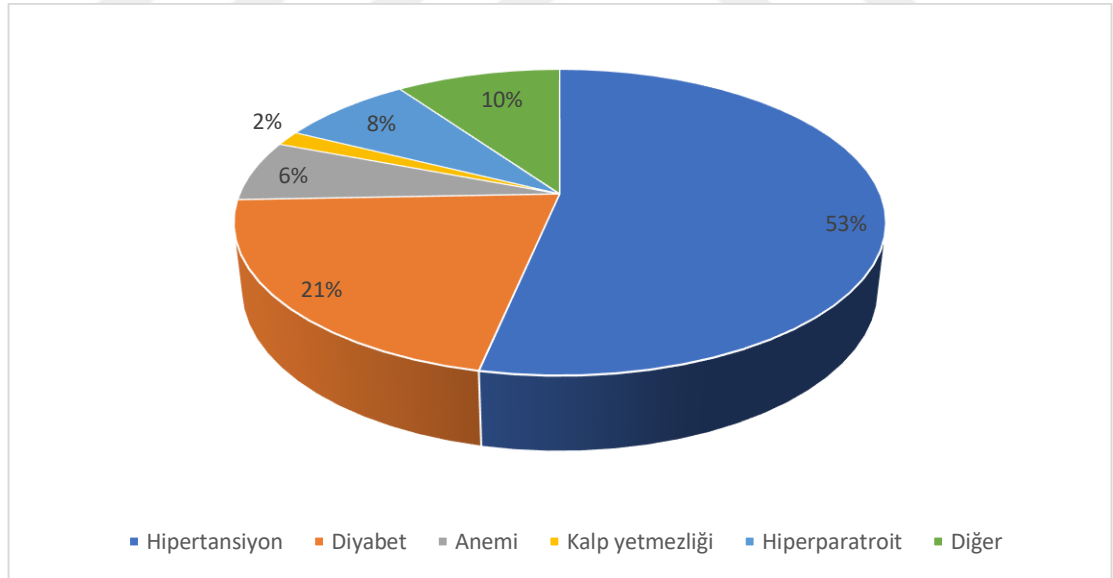
Hastaların yaş dağılımlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Çizelge 3.5'te verilmiş olup, hastaların yaşlarının 20 ve 79 arasında değişmekte olup ortalama yaş 56,54'tür. Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise hastaların %44,6'sının 45-64

yaş grubunda, %23,7'sinin 20-44 yaş grubunda, %19,9'unun 65-74 yaş grubunda ve %11,8'inin ise 75 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.5. Yaş Değişkenine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ort.	Sdt Sap.	Min.	Maks.	Med.
Yaş	56,54	15,02	20	79	57

Kronik böbrek yetmezliği hastalarının genellikle eşlik eden hastalıkları da bulunmaktadır. Çalışma kapsamındaki tüm hastaların en az bir eşlik eden hastalığı bulunmakta olup 402 hastanın en az iki farklı eşlik eden hastalığı varken, 61 hastanın en az farklı üç eşlik eden hastalığı bulunmaktadır. Hastaların sahip oldukları eşlik eden hastalıkların yüzdesel dağılımı Şekil 3.2'de verilmiş olup, hipertansiyon %53 ile ilk sırada yer almaktadır. Tüm eşlik eden hastalık sayısı içinde %21 oranla ikinci sırada diyabet, %6 oranla anemi, %2 oranla kalp yetmezliği ve %8 oranla hiperparatiroid hastalığı bulunmaktadır.

Şekil 3.2. Hastaların Eşlik Eden Hastalıklarının Yüzdesel Dağılımı

Diyaliz tedavisi alan hastaların 2020 yılı eşlik eden hastalıklarının dağılımı Çizelge 3.6'da verilmiş olup, merkez hemodiyaliz hastalarında hipertansiyon tanısı %66'lık bir oran ile ilk sırada yer alırken bunu %14'lük ile diyabet ve %13'lük bir

oran ile hiperparatroid takip etmektedir. Ev hemodiyaliz tedavisi alanlarda ise %64'lük bir oran ile merkez hemodiyaliz hastalarına yakın bir oranı ile hipertansiyon tanısı alan hastalar ilk sırada yer almakta, %17'lik bir oran ile hiperparatroid ve %10'luk bir oran ile diyabet takip etmektedir. Periton diyalizi tedavisi alan hastalarda ise %61'lik bir oran ile hipertansiyon tanısı, %20'lik bir oran ile hiperparatroid ve %12'lik diyabet tanısı takip etmektedir.

Çizelge 3.6. Diyaliz Hastalarının 2020 Yılı Eşlik Eden Hastalıkları

	MH		EH		PD	
	n	%	n	%	n	%
Kesin Tanı						
Hipertansiyon	22.329	66	228	64	1.994	61
Diyabet	4.883	14	35	10	398	12
Kalp Yetmezliği	1.275	4	13	4	142	4
Hiperparatroid	4.445	13	62	17	669	20
Anemi	1.039	3	21	6	73	2
Toplam	33.971	100	359	100	3.276	100

3.3. Maliyet Bulguları

Çalışma kapsamında 2018-2020 yılları arasında diyaliz tedavi maliyetleri (İnsidan hastalar) Çizelge 3.7'de verilmiş olup, yıllar itibariyle diyaliz hasta sayılarında ve maliyetlerinde artış gözlemlenmektedir. 2018 yılında 109.079 olan merkez hemodiyaliz hasta sayısı 2020 yılında 120.678 olmuştur. Aynı şekilde 2018 yılında 749 olan ev hemodiyalizi alan hasta sayısı 2020 yılında 1.134 kişi olmuş, periton diyalizi tedavisi alan hasta sayısı ise 4.030'dan 4.128'e çıkmıştır.

İnsidan hastalarda yıllar itibariyle maliyetlere bakıldığında 2018 yılında merkez hemodiyaliz hastaları için 1.872 Milyon ₺ harcama yapılmış iken 2020 yılında bu tutar 2.730 milyon ₺ olmuştur. Aynı dönemde ev hemodiyalizi alan hastalara yapılan haracamalara bakıldığında ise bu rakam 14 milyon ₺ den 37 milyon ₺' ye, periton diyalizi tedavisi alan hastalarada ise 514 milyon ₺ den 702 milyon ₺' ye çıkmıştır.

Çizelge 3.7. Yıllar İtibariyle Diyaliz Tedavi Maliyetleri (İnsidan Hastalar) (Milyon ₺)

	2018		2019		2020	
	Maliyet	n	Maliyet	n	Maliyet	n
MH	1.872	109.079	2.228	2.228	2.730	120.678
EH	14	749	23	907	37	1.134
PD	514	4.030	620	4.058	702	4.128

Çalışma kapsamında 2018-2020 yılları arasında diyaliz tedavi maliyetleri (Prevelan hastalar) Çizelge 3.8’de verilmiş olup, yıllar itibariyle diyaliz hasta sayılarında artış ve bu artışa paralel olarak maliyetlerde artış gözlemlenmektedir. 2018 yılında 47.516 olan merkez hemodiyaliz hasta sayısı 2020 yılında 49.162 olmuştur. Aynı şekilde 2018 yılında 378 olan ev hemodiyalizi alan hasta sayısı 2020 yılında 692 kişi olmuş, periton diyalizi tedavisi alan hasta sayısı ise 3.533’den 3.588’e çıkmıştır.

Prevelan hastalarda yıllar itibariyle maliyetlere bakıldığında 2018 yılında merkez hemodiyaliz hastaları için kişi başı ortalama 31.671₺ harcama yapılmış iken 2020 yılında bu tutar 44.563₺ olmuştur. Aynı dönemde ev hemodiyalizi alan hastalara yapılan kişi başı ortalama haracamalara bakıldığında ise bu rakam 30.011₺ den 44.506₺’ ye, periton diyalizi tedavisi alan hastalarada ise kişi başı ortalama 59.327₺ den 83.292₺’ ye çıkmıştır.

Çizelge 3.8. Yıllar İtibariyle Diyaliz Tedavi Maliyetleri (Prevelan Hastalar)

		2018	2019	2020
MH	Maliyet (₺)	1.504.868.400	1.787.607.987	2.190.813.676
	n	47.516	48.258	49.162
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	31.671	37.043	44.563
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	6.558	6.510	6.337
EH	Maliyet	11.344.195	18.693.084	30.798.372
	n	378	517	692
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	30.011	36.157	44.506
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	6.214	6.354	6.328
PD	Maliyet	209.851.221	254.287.226	298.855.007
	n	3.533	3.552	3.588
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	59.327	71.589	83.292
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	12.284	12.582	11.844

*Merkez Bankası yıllık ortalama efektif döviz satış kuru alınmıştır.

Ankara ili örneğindeki evreni oluşturan hastaların diyaliz tedavi maliyetleri Çizelge 3.9’da verilmiş olup, merkez hemodiyalizi hastalarına 2018-2020 yılları arasında sırasıyla 14.665.372₺, 115.606.540₺ ve 138.961.900₺, ev hemodiyalizi hastalarına ise sırasıyla, 1.077.263₺, 1.677.528₺ ve 2.302.387₺, periton diyalizi hastalarına ise sırasıyla 19.528.903₺, 27.168.647₺ ve 30.768.387₺ tedavi harcaması yapılmıştır. Aynı dönemde bu hasta grupları için kişi başı ortalama maliyetlere bakıldığında ise 2018 yılında merkez hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama 29.390₺ harcama yapılmış iken 2020 yılında bu tutar 44.754₺ olmuş, ev hemodiyalizi alan hastalara yapılan kişi başı ortalama maliyet 29.924₺ den 43.441₺’ ye, periton diyalizi tedavisi alan hastalarada ise kişi başı ortalama maliyet 65.976₺ den 83.158₺’ ye çıkmıştır.

Çizelge 3.9. Ankara İli Örneği Diyaliz Tedavi Maliyetleri

		2018	2019	2020
MH	Maliyet (₺)	14.665.372	115.606.540	138.961.900
	n	499	3.134	3105
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	29.390	36.888	44.754
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	6.085,70	6.483,44	6.364,16
EH	Maliyet	1.077.263	1.677.528	2.302.387
	n	36	47	53
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	29.924	35.692	43.441
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	6.196,28	6.273,23	6.177,45
PD	Maliyet	19.528.903	27.168.647	30.768.387
	n	296	344	370
	Kişi Başı Ortalama Maliyet ₺	65.976	78.979	83.158
	Kişi Başı Ortalama Maliyet \$*	13.661,46	13.881,37	11.825,33

*Merkez Bankası yıllık ortalama efektif döviz satış kuru alınmıştır.

Diyaliz hastaları gerek KBH ve gerekse de eşlik eden hastalıkları nedeniyle farklı ilaçlar kullanmaktadırlar. Merkez hemodiyalizi tedavisi alan hastaların 2020 yılı ilaç kullanımı Çizelge 3.10’da verilmiş olup, 47.370 kişinin antianemik ilaç kullandığı görülmektedir. İlaç gruplarına baktığımızda %23’lük bir yüzde ile antianemikler hem kişi sayısı hem de maliyet büyüklüğü bakımından ilk sırada yer almaktadır. Anitihipertansifler ve kombinasyonları ise %21’lik bir oran kişi sayısı bakımından ikinci sırada yer alırken Asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılar ise maliyet bakımından ikinci sırada yer almaktadır.

Çizelge 3.10. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Merkez Hemodiyalizi

	n	%	İlaç Tutarı ₺	%
Antiagreganlar	31.836	16	4.305.381	1
Antianemik İlaçlar	47.370	23	243.188.974	64
Antihipertansifler ve kombinasyonları	42.746	21	15.172.848	4
Asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılar	23.329	11	89.517.969	23
Diüretik ilaçlar	12.975	6	2.066.437	1
Esansiyel amino asitler	2.168		2.906.315	1
Aktif D vitaminleri ve metabolitleri	27.071	13	18.230.090	5
Enteral ve parenteral beslenme solüsyonları (Enteral beslenme solüsyonları sadece malnütrisyon gelişmiş hastalarda muafiyet kapsamındadır.)	732	0	3.477.855	1
Karnitin	15.901	8	3.972.502	1
Toplam	204.128	100	382.838.376	100

Ev hemodiyaliz tedavisi alan hastaların 2020 yılı ilaç kullanımı Çizelge 3.11’de verilmiş olup, 643 kişinin antianemik ilaç kullandığı görülmektedir. İlaç gruplarına baktığımızda ise %27’lik bir yüzde ile antianemikler hem kişi sayısı hemde maliyet büyüklüğü bakımından ilk sırada yer almaktadır. Asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılar ise 1.335.647₺ ile maliyet bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Antihipertansifler ve kombinasyonları ise %21’lik bir oran kişi sayısı bakımından ikinci sırada yer almaktadır.

Çizelge 3.11. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Ev Hemodiyalizi

	n	%	İlaç Tutarı ₺	%
Antiagreganlar	378	16	56.898	1
Antianemik İlaçlar	643	27	2.207.735	54
Antihipertansifler ve kombinasyonları	523	22	175.886	4
Asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılar	330	14	1.335.647	32
Diüretik ilaçlar	94	4	19.980	0
Esansiyel amino asitler	16	1	35.264	1
Aktif D vitaminleri ve metabolitleri	373	1	241.322	6
Enteral ve parenteral beslenme solüsyonları (Enteral beslenme solüsyonları sadece malnütrisyon gelişmiş hastalarda muafiyet kapsamındadır.)	6	0	29.111	1
Karnitin	37	2	14.151	0
Toplam	2.400	100	4.115.999	100

Periton diyaliz tedavisi alan hastaların 2020 yılı ilaç kullanımı Çizelge 3.12’de verilmiş olup, ilk sırada 298.855.007 ₺’lik diyaliz solüsyonu harcaması yapıldığı ikinci sırada ise 10.439.365₺ ile antianemik ilaçların kullandığı görülmektedir. İlaç kullanımının kişi sayısı bazında dağılımı incelendiğinde antianemik ilaçlar, antihipertansifler ve kombinasyonları ve asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılarının her birini %19 ‘luk bir dilimde olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.12. 2020 Yılı İlaç Kullanımı Periton Diyalizi

	n	%	İlaç Tutarı ₺	%
Antiagreganlar	1.245	7	177.302	0,1
Antianemik İlaçlar	3.105	19	10.439.365	3
Antihipertansifler ve kombinasyonları	3.099	19	1.524.596	0
Asit, baz, elektrolit, kalsiyum ve fosfat dengesini sağlamaya yönelik ilaçlar, parenteral sıvılar	3.162	19	4.824.779	2
Diüretik ilaçlar	1.783	11	415.358	0
Esansiyel amino asitler	418	2	815.630	0
Periton diyaliz solüsyonları	3.588	21	298.855.007	94
Aktif D vitaminleri ve metabolitleri	238		1.763.426	1
Enteral ve parenteral beslenme solüsyonları (Enteral beslenme solüsyonları sadece malnütrisyon gelişmiş hastalarda muafiyet kapsamındadır.)	107	1	162.569	0
Toplam	16.745	100	318.978.037	100

3.4. Yaşam Kalitesi Bulguları

Kronik böbrek yetmezliği olan ve diyaliz tedavisi alan hastaların, aldıkları diyaliz tipi dikkate alınarak kendilerini değerlendirme durumlarının yaşam kalitesi üzerine etkileri incelenmiş olup çalışmaya ait bulgular aşağıda sunulmaktadır. Çalışma verileri yaşam kalite anketi KDQO- 36 aracılığıyla elde edilmiş olup, veriler SPSS Statistics 23 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamındaki hastaların KDQOL-36 ölçeği alt boyut puan dağılımları Çizelge 3.13’ de sunulmaktadır. Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutunun puanları 4 ve 100 arasında değişmekte olup ortalaması 66, Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu 0 ve 100 arasında değişmekte olup ortalaması 58,9, Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu 0 ve 100 arasında değişmekte olup ortalaması 39,6, Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu 14 ve 62 arasında değişmekte olup, ortalaması 37,7 ve Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu 17 ve 67 arasında değişmekte olup ortalaması 42,4 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.13. Kronik Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı (n=574)

Ölçeğin Alt Boyutları	Min.	Maks.	Ort.	Std Sp
Böbrek Hastalığının Semptom Listesi	4	100	66,0	21,9
Böbrek Hastalığının Etkisi	0	100	58,9	24,5
Böbrek Hastalığının Yüğü	0	100	39,6	25,2
Fiziksel Sağlık Bileşeni	14	62	37,7	9,8
Ruhsal Sağlık Bileşeni	17	67	42,4	9,3

Hastaların KDQOL-36 ölçeği alt boyutlarının puanları arasındaki ilişki Çizelge 3.14’te sunulmaktadır. Ölçeğin tüm alt boyutları arasındaki birbirleriyle olan ilişkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Böbrek Hastalığının Semptom Listesi boyutu ile Böbrek Hastalığının Etkisi boyutu arasında pozitif yönlü doğrusal, kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Diğer tüm alt boyutlar arasındaki ikili ilişkiler incelendiğinde ise pozitif yönlü doğrusal ve orta düzeyde ilişkilere sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulara göre Hipotez 1 kabul edilmiştir.

Çizelge 3.14. KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki (n=574)

		Böbrek Hast. Semptom Listesi	Böbrek Hast. Etkisi	Böbrek Hast. Yüğü	Fiziksel Sağlık Bileşeni	Ruhsal Sağlık Bileşeni
Böbrek Hast.Semptom Listesi	Pearson KK	1	,758**	,446**	,550**	,436**
	p değeri		,000	,000	,000	,000
Böbrek Hast.Etkisi	Pearson KK.	,758**	1	,559**	,553**	,460**
	p değeri	,000		,000	,000	,000
Böbrek Hast.Yüğü	Pearson KK	,446**	,559**	1	,580**	,472**
	p değeri	,000	,000		,000	,000
Fiziksel Sağlık Bileşeni	Pearson KK	,550**	,553**	,580**	1	,312**
	p değeri	,000	,000	,000		,000
Ruhsal Sağlık Bileşeni	Pearson KK	,436**	,460**	,472**	,312**	1
	p değeri	,000	,000	,000	,000	

** Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

3.4.1.Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Diyaliz Türüne Göre Karşılaştırılması

Kronik böbrek hastalarının KDQOL-36 ölçeği alt puanlarının diyaliz türüne göre ortalama değeri Çizelge 3.15’te sunulmaktadır.

Çizelge 3.15. Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Diyaliz Türüne Göre Dağılımı

	Merkez Hemodiyaliz (n=341)						Ev Hemodiyaliz (n=45)						Periton diyaliz (n=45)					
	Std. Hata	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	Std. Hata	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.	Std. Hata	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.
Böbrek Hastalığının Semptom Listesi	1,1339	62,378	62,5	20,939	4,2	100	2,4414	80,324	83,333	16,377	39,6	100	1,6792	69,271	70,833	23,024	8,3	100
Böbrek Hastalığının Etkileri	1,3038	54,426	56,25	24,077	0	100	3,0899	68,919	68,75	20,728	14,3	100	1,7799	64,706	65,625	24,405	6,3	100
Böbrek Hastalığı Yüku	1,3094	34,238	31,25	24,18	0	100	4,1364	48,194	43,75	27,748	0	100	1,7429	47,374	46,875	23,897	0	100
Fiziksel Sağlık Bileşeni	0,4917	35,287	34,716	9,0802	14	56,6	1,5999	45,229	48,015	10,732	21,7	62,1	0,6901	40,16	40,25	9,462	20,1	61,2
Ruhsal Sağlık Bileşeni	0,4841	40,968	39,864	8,9401	18,7	63,2	1,4104	46,433	47,474	9,4612	20,6	60,8	0,6876	43,957	44,368	9,4276	17,4	66,6

Hastaların alt ölçek boyutlarındaki diyaliz türüne göre puan dağılımlarının normal olup olmadığının Kolmogorov-Smirnov test sonuçları Çizelge 3.16’da sunulmaktadır. Her bir alt ölçeğin diyaliz türüne göre dağılımlarının normal olmadığı görülmektedir ($p<0,05$). Bu sonuca bağlı olarak ölçek alt boyutları puan ortalamalarının diyaliz türleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis analizi ile test edilmiştir.

Çizelge 3.16. Hastaların KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Diyaliz Türüne Göre Dağılımı Normallik Testi

Hemodiyaliz grup		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	Serbestlik Derecesi	p değeri	İstatistik	Serbestlik Derecesi	p değeri
Böbrek Hast.Semptom Listesi	MH	,070	341	,000	,979	341	,000
	EH	,128	45	,060	,918	45	,004
	PD	,119	188	,000	,942	188	,000
Böbrek Hast. Etkisi	MH	,051	341	,035	,984	341	,001
	EH	,100	45	,200*	,953	45	,065
	PD	,131	188	,000	,953	188	,000
Böbrek Hast. Yüğü	MH	,127	341	,000	,937	341	,000
	EH	,141	45	,024	,948	45	,041
	PD	,095	188	,000	,978	188	,004
Fiziksel Sağlık Bileşeni	MH	,037	341	,200*	,987	341	,004
	EH	,144	45	,021	,920	45	,004
	PD	,057	188	,200*	,986	188	,065
Ruhsal Sağlık Bileşeni	MH	,061	341	,004	,992	341	,073
	EH	,068	45	,200*	,964	45	,174
	PD	,059	188	,200*	,989	188	,181

Hastaların KDQOL-36 ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının diyaliz türleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığının testi Çizelge 3.17’de sunulmaktadır. Bir diğer ifade ile, Kruskal Wallis testi diyaliz türlerinin beş farklı alt boyutta yaşam kaliteleri arasındaki farklılıkları ortaya koymak için kullanılmıştır.

Kruskal-Wallis varyans analizi sonuçlarına göre tüm alt boyutlarda puan ortalamalarının diyaliz türüne göre gösterdiği değişikliğin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu söylenir ($p<0,01$). Bir diğer ifade ile her bir alt boyut ortalama puanları diyaliz türüne göre değişmektedir. Bu sonuca göre Hipotez 2 kabul edilmiştir.

Çizelge 3.17. Kruskal Wallis Varyans Analizi

	Böbrek Hast.Semptom Listesi	Böbrek Hast. Etkisi	Böbrek Hast. Yüğü	Fiziksel Sağlık Bileşeni	Ruhsal Sağlık Bileşeni
Ki-Kare	34,926	29,149	44,582	52,421	22,935
Serbestlik Derecesi	2	2	2	2	2
p değeri	,000	,000	,000	,000	,000

a. Kruskal Wallis Testi

b. Grup Değişkeni: Hemodiyaliz grup (merkez- ev-periton)

Hipotez 2 kabul edildiğinden, her bir alt boyutta hangi diyaliz türleri arasında fark olduğunun sonuçları Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır. Diyaliz türü değişkeninde karşılaştırılacak grup sayısı 3 ve tüm karşılaştırmaların sayısı da 3'tür. $\alpha=0,05$ olarak belirlenen anlamlılık düzeyine Bonferroni düzeltmesi uygulanarak tüm ikili karşılaştırmalarda $\alpha^0=0,05/3=0,016$ olarak kullanılmıştır.

Mann-Whitney U testi ile gerçekleştirilen ikili karşılaştırma sonuçlarına göre; Çizelge 3.18'de merkez hemodiyaliz ve ev hemodiyalizi ile tedavi olan hastaların tüm alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,0016$).

Çizelge 3.18. Merkez Hemodiyaliz ve Ev Hemodiyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi

	Böbrek Hast. Semptom Listesi	Böbrek Hast. Etkisi	Böbrek Hast. Yüğü	Fiziksel Sağlık Bileşeni	Ruhsal Sağlık Bileşeni
Mann-Whitney U	3850,500	4880,500	5384,000	3721,500	4976,500
Wilcoxon W	62161,500	63191,500	63695,000	62032,500	63287,500
Z	-5,436	-3,972	-3,270	-5,616	-3,832
p değeri	,000	,000	,001	,000	,000

a. Grup Değişkeni: Hemodiyaliz grup (merkez- ev)

Çizelge 3.19’da merkez hemodiyaliz ve periton diyalizi ile tedavi olan hastaların tüm alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,0016$).

Çizelge 3.19. Merkez Hemodiyaliz ve Periton Diyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi

	Böbrek Hast. Symptom Listesi	Böbrek Hast. Etkisi	Böbrek Hast. Yüğü	Fiziksel Sağlık Bileşeni	Ruhsal Sağlık Bileşeni
Mann-Whitney U	26037,000	24592,000	21376,500	22872,500	26026,500
Wilcoxon W	84348,000	82903,000	79687,500	81183,500	84337,500
Z	-3,578	-4,438	-6,372	-5,456	-3,582
p değeri	,000	,000	,000	,000	,000

a. Grup Değişkeni: Hemodiyaliz grup (merkez- periton)

Çizelge 3.20’de ev hemodiyaliz ve periton diyalizi ile tedavi olan hastaların ise tüm alt boyutlardaki puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir ($p>0,0016$).

Çizelge 3.20. Ev Hemodiyaliz ve Periton Diyaliz Alt Ölçek Puanları Ortalaması Fark Testi

	Böbrek Hast. Symptom Listesi	Böbrek Hast. Etkisi	Böbrek Hast. Yüğü	Fiziksel Sağlık Bileşeni	Ruhsal Sağlık Bileşeni
Mann-Whitney U	3077,500	3823,000	4179,000	2978,000	3526,000
Wilcoxon W	20843,500	21589,000	5214,000	20744,000	21292,000
Z	-2,840	-1,003	-,126	-3,083	-1,733
p değeri	,005	,316	,900	,002	,083

a. Grup Değişkeni: Hemodiyaliz grup (ev- periton)

3.4.2. KDQOL-36 Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Analizler

Univariate ANOVA analizi (iki yönlü varyans analizi) iki veya ikiden fazla faktöre ait değişkenlerin ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılmaktadır. Tek yönlü varyans analizi ile farkı univariate analizde iki veya daha fazla faktörün olmasıdır. Alt

boyut ortalamalarının karşılaştırılmasında faktör düzeylerinin ortalamaları arasında fark olup olmadığı %95 güven düzeyinde test edilmektedir.

3.4.2.1. Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutuna İlişkin Analizler

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla cinsiyet, diyaliz tedavi süresi, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum ve yaş grupları değişkenleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının cinsiyet ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.21’de yer almaktadır.

Çizelge 3.21. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Cinsiyet		Ortalama	Std. Sapma	n
Kadın	MH	61,015	20,9974	174
	EH	78,889	19,7621	15
	PD	70,139	22,6648	93
Erkek	MH	63,797	20,8467	167
	EH	81,042	14,7248	30
	PD	68,421	23,4589	95
Toplam	MH	62,378	20,9393	341
	EH	80,324	16,3774	45
	PD	69,271	23,0239	188

Çizelge 3.22’de sunulan test sonucuna göre modelde cinsiyet ve diyaliz türü faktör düzeylerinin ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş olup etkileşim teriminin ise (cinsiyet*diyaliz türü) faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.1. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.22. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Cinsiyet	Diyaliz Türü	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,680	,000	,506

Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyet ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.23'te verilmiş olup;

- Kadın hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Erkek hastalarda ise merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.23. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Cinsiyet			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kadın	MH	EH	-17,874*	5,748	,006	-31,639	-4,108
		PD	-9,124*	2,744	,003	-15,694	-2,553
	EH	MH	17,874*	5,748	,006	4,108	31,639
		PD	8,750	5,943	,367	-5,483	22,983
	PD	MH	9,124*	2,744	,003	2,553	15,694
		EH	-8,750	5,943	,367	-22,983	5,483
Erkek	MH	EH	-17,244*	4,236	,000	-27,388	-7,101
		PD	-4,624	2,745	,253	-11,197	1,950
	EH	MH	17,244*	4,236	,000	7,101	27,388
		PD	12,621*	4,473	,015	1,908	23,334
	PD	MH	4,624	2,745	,253	-1,950	11,197
		EH	-12,621*	4,473	,015	-23,334	-1,908

Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.24’de yer almaktadır.

Çizelge 3.24. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve tedavi süresi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	1-5	62,250	20,8243	167
	6-10	62,593	21,9569	90
	11-15	59,706	21,3073	44
	16-20	65,365	18,9342	40
EH	1-5	87,326	13,3386	12
	6-10	78,125	13,0437	16
	11-15	94,583	7,8782	5
	16-20	70,313	19,4447	12
PD	1-5	73,018	22,5127	103
	6-10	70,651	20,9494	57
	11-15	47,685	23,3185	18
	16-20	67,262	19,3841	7
	20 +	48,611	7,3164	3
Toplam	1-5	67,250	22,1670	282
	6-10	66,935	21,4482	163
	11-15	59,080	23,8909	67
	16-20	66,596	18,8573	59
	20 +	48,611	7,3164	3

Çizelge 3.25’de sunulan test sonucuna göre modelde diyaliz türü faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (diyaliz tedavi süresi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş olup diyaliz tedavi süresi faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.2. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.25. Diyaliz Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model	Sabit	Diyaliz Türü	Diyaliz Süresi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,184	,001

Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.26’da verilmiş olup;

- Diyaliz tedavi süresi 1-5 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 6-10 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 11-15 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 16-20 yıl olan hastalarda tüm tedavi grupları arasındaki ortalama fark anlamsız bulunmuştur.

Çizelge 3.26. Diyaliz Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Diyaliz Süresi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
1-5	MH	EH	-25,076*	6,248	,000	-40,039	-10,112
		PD	-10,767*	2,619	,000	-17,040	-4,494
	EH	MH	25,076*	6,248	,000	10,112	40,039
		PD	14,309	6,377	,074	-,963	29,581
	PD	MH	10,767*	2,619	,000	4,494	17,040
		EH	-14,309	6,377	,074	-29,581	-,963
6-10	MH	EH	-15,532*	5,672	,019	-29,116	-1,948
		PD	-8,058	3,539	,068	-16,533	-,417
	EH	MH	15,532*	5,672	,019	1,948	29,116
		PD	7,474	5,915	,501	-6,691	21,640
	PD	MH	8,058	3,539	,068	-,417	16,533
		EH	-7,474	5,915	,501	-21,640	6,691
11-15	MH	EH	-34,877*	9,866	,001	-58,506	-11,248
		PD	12,021	5,849	,116	-1,987	26,030
	EH	MH	34,877*	9,866	,001	11,248	58,506
		PD	46,898*	10,569	,000	21,588	72,209
	PD	MH	-12,021	5,849	,116	-26,030	1,987
		EH	-46,898*	10,569	,000	-72,209	-21,588
16-20	MH	EH	-4,948	6,881	,853	-21,427	11,531
		PD	-1,897	8,565	,995	-22,410	18,616
	EH	MH	4,948	6,881	,853	-11,531	21,427
		PD	3,051	9,943	,986	-20,761	26,863
	PD	MH	1,897	8,565	,995	-18,616	22,410
		EH	-3,051	9,943	,986	-26,863	20,761

Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının eğitim durumu ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.27’de yer almaktadır.

Çizelge 3.27. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve eğitim durumu		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Okur Yazar Değil	57,673	22,3822	41
	İlkokul	64,537	20,2714	135
	Ortaokul	61,177	21,9439	63
	Lise	63,571	19,4004	70
	Üniversite	59,049	22,7641	32
EH	Okur Yazar Değil	70,833		1
	İlkokul	85,417	2,9463	2
	Ortaokul	72,569	19,3836	6
	Lise	77,951	21,2359	12
	Üniversite	83,420	13,4382	24
PD	Okur Yazar Değil	75,417	20,8809	15
	İlkokul	69,333	25,3904	50
	Ortaokul	72,361	23,0627	30
	Lise	67,748	22,9834	52
	Üniversite	66,616	21,0998	41
Toplam	Okur Yazar Değil	62,573	23,0178	57
	İlkokul	66,043	21,7835	187
	Ortaokul	65,257	22,5972	99
	Lise	66,480	21,2620	134
	Üniversite	68,277	21,9771	97

Çizelge 3.28’de sunulan test sonucuna göre modelde eğitim durumu faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (eğitim durumu *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.3. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.28. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model	Sabit	Diyaliz Türü	Eğitim Durumu	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,966	,547

Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının eğitim durumu ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.29’da verilmiş olup;

- Okur yazarlığı olmayan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- İlkokul, ortaokul ve lise mezunu hastaların diyaliz türleri arasındaki ortalama fark anlamlı olmayıp,
- Üniversite mezunu hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ile ev hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.29. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Eğitim Durumu			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Okur Yazar Değil	MH	EH	-13,161	21,653	,905	-65,019	38,698
		PD	-17,744*	6,456	,018	-33,205	-2,283
	EH	MH	13,161	21,653	,905	-38,698	65,019
		PD	-4,583	22,096	,996	-57,501	48,334
	PD	MH	17,744*	6,456	,018	2,283	33,205
		EH	4,583	22,096	,996	-48,334	57,501
İlkokul	MH	EH	-20,880	15,240	,431	-57,377	15,618
		PD	-4,796	3,542	,441	-13,279	3,686
	EH	MH	20,880	15,240	,431	-15,618	57,377
		PD	16,083	15,428	,654	-20,864	53,031
	PD	MH	4,796	3,542	,441	-3,686	13,279
		ED	-16,083	15,428	,654	-53,031	20,864
Ortaokul	MH	EH	-11,392	9,141	,513	-33,283	10,499
		PD	-11,184	4,746	,055	-22,550	,182
	EH	MH	11,392	9,141	,513	-10,499	33,283
		PD	,208	9,568	1,000	-22,706	23,122
	PD	MH	11,184	4,746	,055	-,182	22,550
		EH	-,208	9,568	1,000	-23,122	22,706
Lise	MH	EH	-14,380	6,684	,093	-30,389	1,629
		PD	-4,177	3,917	,637	-13,557	5,203
	EH	MH	14,380	6,684	,093	-1,629	30,389
		PD	10,203	6,852	,357	-6,206	26,612
	PD	MH	4,177	3,917	,637	-5,203	13,557
		EH	-10,203	6,852	,357	-26,612	6,206
Üniversite	MH	EH	-24,371*	5,777	,000	-38,206	-10,535
		PD	-7,566	5,046	,351	-19,652	4,520
	EH	MH	24,371*	5,777	,000	10,535	38,206
		PD	16,804*	5,499	,007	3,636	29,973
	PD	MH	7,566	5,046	,351	-4,520	19,652
		EH	-16,804*	5,499	,007	-29,973	-3,636

Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının gelir düzeyi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.30'da yer almaktadır.

Çizelge 3.30. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve gelir düzeyi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Asgari Ücretten Az	62,060	20,6346	90
	Asgari Ücrete Eşit	60,720	20,2722	151
	Asgari Ücretten Fazla	65,167	22,0958	100
EH	Asgari Ücretten Az	67,857	21,6459	7
	Asgari Ücrete Eşit	78,125	14,7723	10
	Asgari Ücretten Fazla	84,226	14,2254	28
PD	Asgari Ücretten Az	72,411	23,8684	70
	Asgari Ücrete Eşit	67,429	20,7780	82
	Asgari Ücretten Fazla	67,361	26,0494	36
Toplam	Asgari Ücretten Az	66,642	22,5277	167
	Asgari Ücrete Eşit	63,700	20,6445	243
	Asgari Ücretten Fazla	68,902	22,9167	164

Çizelge 3.31'de sunulan test sonucuna göre modelde gelir düzeyi faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (gelir düzeyi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.4. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.31. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Gelir Düzeyi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,305	,261

Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının gelir düzeyi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.32’de verilmiş olup;

- Gelir düzeyi asgari ücretin altında olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücrete eşit olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücretten fazla olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları ile ev hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.32. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Gelir Düzeyi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Asgari Ücretten Az	MH	EH	-5,797	8,355	,866	-25,805	14,211
		PD	-10,351*	3,393	,007	-18,477	-2,224
	EH	MH	5,797	8,355	,866	-14,211	25,805
		PD	-4,554	8,440	,931	-24,767	15,660
	PD	MH	10,351*	3,393	,007	2,224	18,477
		EH	4,554	8,440	,931	-15,660	24,767
Asgari Ücrete Eşit	MH	EH	-17,405*	6,952	,037	-34,055	-,755
		PD	-6,709	2,921	,065	-13,703	,286
	EH	MH	17,405*	6,952	,037	,755	34,055
		PD	10,696	7,132	,351	-6,383	27,776
	PD	MH	6,709	2,921	,065	-,286	13,703
		EH	-10,696	7,132	,351	-27,776	6,383
Asgari Ücretten Fazla	MH	EH	-19,060*	4,552	,000	-29,962	-8,157
		PD	-2,194	4,138	,934	-12,105	7,716
	EH	MH	19,060*	4,552	,000	8,157	29,962
		PD	16,865*	5,365	,005	4,017	29,714
	PD	MH	2,194	4,138	,934	-7,716	12,105
		EH	-16,865*	5,365	,005	-29,714	-4,017

Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu “Böbrek Hastalığının Semptom Listesi” ortalama puanlarının medeni durum ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.33’de yer almaktadır.

Çizelge 3.33. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve medeni durum		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Evli	63,476	20,8561	254
	Diğer	56,250	20,7289	49
	Bekar	62,939	20,9521	38
EH	Evli	80,819	16,8735	29
	Diğer	72,917	29,5363	3
	Bekar	80,929	12,6108	13
PD	Evli	68,708	23,0143	149
	Diğer	75,694	23,0998	18
	Bekar	67,758	23,2702	21
Toplam	Evli	66,445	21,8306	432
	Diğer	61,964	23,0922	70
	Bekar	67,593	21,2686	72

Çizelge 3.34’te sunulan test sonucuna göre modelde medeni durum faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (medeni durum *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.5. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.34. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Medeni Durum	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,850	,250

Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının medeni durum ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.35'te verilmiş olup;

- Medeni durumu evli olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları, merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ve ev hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Medeni durumu diğer olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Medeni durumu bekar olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.35. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Medeni Durum			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Evli	MH	EH	-17,343*	4,179	,000	-27,351	-7,335
		PD	-5,232	2,200	,052	-10,501	,037
	EH	MH	17,343*	4,179	,000	7,335	27,351
		PD	12,111*	4,327	,016	1,748	22,474
	PD	MD	5,232	2,200	,052	-,037	10,501
		EH	-12,111*	4,327	,016	-22,474	-1,748
Diğer	MH	EH	-16,667	12,681	,467	-47,035	13,702
		PD	-19,444*	5,876	,003	-33,517	-5,372
	EH	MH	16,667	12,681	,467	-13,702	47,035
		PD	-2,778	13,296	,995	-34,619	29,063
	PD	MH	19,444*	5,876	,003	5,372	33,517
		EH	2,778	13,296	,995	-29,063	34,619
Bekar	MH	EH	-17,991*	6,851	,026	-34,397	-1,585
		PD	-4,819	5,797	,791	-18,703	9,064
	EH	MH	17,991*	6,851	,026	1,585	34,397
		PD	13,172	7,524	,223	-4,848	31,191
	PD	MH	4,819	5,797	,791	-9,064	18,703
		ED	-13,172	7,524	,223	-31,191	4,848

Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Semptom Listesi ortalama puanlarının yaş grupları ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.36'da yer almaktadır.

Çizelge 3.36. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Yaş Grup		Ortalama	Std. Sapma	n
20-44	MH	60,792	22,3137	61
	EH	80,357	14,0308	21
	PD	74,306	22,8218	54
45-64	MH	61,444	20,9699	142
	EH	78,175	18,7803	21
	PD	66,667	22,5242	93
65-74	MH	65,701	19,1002	82
	EH	94,792	7,3657	2
	PD	67,917	24,3977	30
75+	MH	61,607	21,9218	56
	EH	95,833		1
	PD	70,265	23,4981	11
Toplam	MH	62,378	20,9393	341
	EH	80,324	16,3774	45
	PD	69,271	23,0239	188

Çizelge 3.37'de sunulan test sonucuna göre modelde yaş grupları faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (yaş grupları *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.a.6. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.37. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Yaş Grupları	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,395	,479

“Böbrek Hastalığının Semptom Listesi alt boyutu puan ortalamalarının yaş grupları ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.38’de verilmiş olup;

- 20-44 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları ile merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- 45-64 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuş olup, diğer yaş grupların diyaliz türüne göre ortalama puanlar arasında anlamlı fark yoktur.

Çizelge 3.38. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Semptom Listesi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Yaş Grup			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
20-44	MH	EH	-19,565*	5,400	,001	-32,496	-6,634
		PD	-13,513*	3,988	,002	-23,063	-3,963
	EH	MH	19,565*	5,400	,001	6,634	32,496
		PD	6,052	5,488	,612	-7,093	19,196
	PD	MH	13,513*	3,988	,002	3,963	23,063
		EH	-6,052	5,488	,612	-19,196	7,093
45-64	MH	EH	-16,731*	4,990	,003	-28,680	-4,782
		PD	-5,223	2,847	,188	-12,041	1,595
	EH	MH	16,731*	4,990	,003	4,782	28,680
		PD	11,508	5,156	,076	-,840	23,856
	PD	MH	5,223	2,847	,188	-1,595	12,041
		EH	-11,508	5,156	,076	-23,856	,840
65-74	MH	EH	-29,090	15,274	,162	-65,669	7,488
		PD	-2,215	4,554	,948	-13,121	8,690
	EH	MH	29,090	15,274	,162	-7,488	65,669
		PD	26,875	15,586	,234	-10,451	64,201
	PD	MH	2,215	4,554	,948	-8,690	13,121
		EH	-26,875	15,586	,234	-64,201	10,451
75+	MH	EH	-34,226	21,531	,301	-85,791	17,338
		PD	-8,658	7,038	,524	-25,514	8,198
	EH	MH	34,226	21,531	,301	-17,338	85,791
		PD	25,568	22,290	,581	-27,815	78,951
	PD	MH	8,658	7,038	,524	-8,198	25,514
		EH	-25,568	22,290	,581	-78,951	27,815

3.4.2.2.Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutuna İlişkin Analizler

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla cinsiyet, diyaliz tedavi süresi, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum ve yaş grupları değişkenleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının cinsiyet ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.39’da yer almaktadır.

Çizelge 3.39. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve cinsiyet		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Kadın	52,283	24,4220	174
	Erkek	56,659	23,5776	167
EH	Kadın	65,774	23,4453	15
	Erkek	70,491	19,4637	30
PD	Kadın	66,062	25,0884	93
	Erkek	63,379	23,7744	95
Toplam	Kadın	57,545	25,4052	282
	Erkek	60,266	23,6401	292

Test sonucuna göre modelde cinsiyet faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (cinsiyet *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.1. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.40. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Cinsiyet	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,463	,251

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyet ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.41’de verilmiş olup;

- Kadın hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Erkek hastalarda ise merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.41. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Cinsiyet			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kadın	MH	EH	-13,490	6,439	,106	-28,910	1,929
		PD	-13,778*	3,073	,000	-21,139	-6,418
	EH	MH	13,490	6,439	,106	-1,929	28,910
		PD	-,288	6,658	1,000	-16,232	15,655
	PD	MH	13,778*	3,073	,000	6,418	21,139
		EH	,288	6,658	1,000	-15,655	16,232
Erkek	MH	EH	-13,832*	4,745	,011	-25,195	-2,470
		PD	-6,720	3,075	,085	-14,083	,644
	EH	MH	13,832*	4,745	,011	2,470	25,195
		PD	7,112	5,011	,400	-4,888	19,113
	PD	MH	6,720	3,075	,085	-,644	14,083
		EH	-7,112	5,011	,400	-19,113	4,888

Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.42’de yer almaktadır.

Çizelge 3.42. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve tedavi süresi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	1-5	55,151	24,0721	167
	6-10	54,911	22,7037	90
	11-15	51,238	28,4674	44
	16-20	53,817	22,4235	40
EH	1-5	75,335	20,5226	12
	6-10	66,127	20,4319	16
	11-15	78,125	13,4411	5
	16-20	62,388	22,8288	12
PD	1-5	69,456	22,7780	103
	6-10	66,197	22,0361	57
	11-15	38,368	21,7778	18
	16-20	61,161	26,2217	7
	20 +	39,583	32,8249	3
Toplam	1-5	61,235	24,5438	282
	6-10	59,958	22,8320	163
	11-15	49,787	27,5480	67
	16-20	56,432	22,8653	59
	20 +	39,583	32,8249	3
	Toplam	58,929	24,5395	574

Çizelge 3.43'te sunulan test sonucuna göre modelde diyaliz türü ile etkileşim teriminin (diyaliz tedavi süresi *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş olup, diyaliz süresi faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.2. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.43. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Diyaliz Süresi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,074	,005

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.44’de verilmiş olup;

- Diyaliz tedavi süresi 1-5 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 6-10 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 11-15 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 16-20 yıl olan hastalarda tüm tedavi grupları arasındaki ortalama fark anlamsız bulunmuştur.

Çizelge 3.44. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Diyaliz Süresi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
1-5	MH	EH	-20,184*	7,007	,012	-36,963	-3,404
		PD	-14,305*	2,937	,000	-21,339	-7,271
	EH	MH	20,184*	7,007	,012	3,404	36,963
		PD	5,878	7,151	,796	-11,248	23,004
	PD	MH	14,305*	2,937	,000	7,271	21,339
		EH	-5,878	7,151	,796	-23,004	11,248
6-10	MH	EH	-11,217	6,361	,217	-26,449	4,016
		PD	-11,286*	3,969	,014	-20,790	-1,782
	EH	MH	11,217	6,361	,217	-4,016	26,449
		PD	-,070	6,633	1,000	-15,954	15,815
	PD	MH	11,286*	3,969	,014	1,782	20,790
		EH	,070	6,633	1,000	-15,815	15,954
11-15	MH	EH	-26,887*	11,064	,046	-53,384	-,390
		PD	12,870	6,559	,143	-2,839	28,579
	EH	MH	26,887*	11,064	,046	,390	53,384
		PD	39,757*	11,851	,003	11,374	68,140
	PD	MH	-12,870	6,559	,143	-28,579	2,839
		EH	-39,757*	11,851	,003	-68,140	-11,374
16-20	MH	EH	-8,571	7,716	,606	-27,051	9,908
		PD	-7,344	9,605	,829	-30,347	15,659
	EH	MH	8,571	7,716	,606	-9,908	27,051
		PD	1,228	11,150	,999	-25,475	27,930
	PD	MH	7,344	9,605	,829	-15,659	30,347
		EH	-1,228	11,150	,999	-27,930	25,475

Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının medeni durum ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.45'te yer almaktadır.

Çizelge 3.45. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve medeni durum		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Evli	54,645	23,6993	254
	Diğer	49,572	25,3963	49
	Bekar	59,222	24,3820	38
EH	Evli	71,552	20,2238	29
	Diğer	55,952	36,1285	3
	Bekar	66,037	18,3221	13
PD	Evli	65,110	24,3615	149
	Diğer	69,965	24,2569	18
	Bekar	57,334	24,3668	21
Toplam	Evli	59,389	24,3842	432
	Diğer	55,089	26,6619	70
	Bekar	59,902	23,2998	72

Çizelge 3.46’da sunulan test sonucuna göre modelde medeni durum faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (medeni durum *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.3. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.46. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Medeni Durum	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,005	,490	,142

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının medeni durum ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.47’de verilmiş olup;

- Medeni durumu evli olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ile merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,

- Medeni durumu diğer olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken
- Medeni durumu bekar olan hastalarda diyaliz türüne göre grupları arasındaki ortalama fark anlamlı değildir.

Çizelge 3.47. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Medeni Durum			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Evli	MH	EH	-16,906*	4,686	,001	-28,127	-5,685
		PD	-10,464*	2,467	,000	-16,372	-4,557
	EH	MH	16,906*	4,686	,001	5,685	28,127
		PD	6,442	4,852	,458	-5,177	18,061
	PD	MH	10,464*	2,467	,000	4,557	16,372
		EH	-6,442	4,852	,458	-18,061	5,177
Diğer	MH	EH _z	-6,381	14,218	,958	-40,429	27,668
		PD	-20,393*	6,588	,006	-36,172	-4,615
	EH	MH	6,381	14,218	,958	-27,668	40,429
		PD	-14,013	14,907	,722	-49,713	21,687
	PD	MH	20,393*	6,588	,006	4,615	36,172
		EH	14,013	14,907	,722	-21,687	49,713
Bekar	MH	EH	-6,815	7,681	,756	-25,209	11,579
		PD	1,888	6,500	,988	-13,678	17,454
	EH	MH	6,815	7,681	,756	-11,579	25,209
		PD	8,703	8,436	,661	-11,500	28,906
	PD	MH	-1,888	6,500	,988	-17,454	13,678
		EH	-8,703	8,436	,661	-28,906	11,500

Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının eğitim durumu ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.48’de yer almaktadır.

Çizelge 3.48. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve eğitim durumu		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Okur Yazar Değil	50,697	22,1253	41
	İlkokul	54,818	24,6980	135
	Ortaokul	56,356	26,9024	63
	Lise	55,523	22,7073	70
	Üniversite	51,353	21,3364	32
EH	Okur Yazar Değil	68,750		1
	İlkokul	68,304	35,9867	2
	Ortaokul	67,708	9,6150	6
	Lise	64,100	28,9290	12
	Üniversite	71,689	18,0204	24
PD	Okur Yazar Değil	72,083	27,8124	15
	İlkokul	65,482	27,6941	50
	Ortaokul	70,521	24,2296	30
	Lise	61,453	24,4565	52
	Üniversite	60,932	17,6362	41
Toplam	Okur Yazar Değil	56,642	25,2073	57
	İlkokul	57,814	25,9224	187
	Ortaokul	61,337	26,0878	99
	Lise	58,592	24,0202	134
	Üniversite	60,434	20,3388	97

Çizelge 3.49’da sunulan test sonucuna göre modelde eğitim durumu faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (eğitim durumu *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.4. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.49. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Eğitim Durumu	Etkileşim Terimi
p değeri	,001	,000	,000	,897	,705

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının eğitim durumu ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.50’de verilmiş olup;

- Okur yazarlığı olmayan, ilkokul ve ortaokul mezunu olan merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- Lise mezunu hastalarda diyaliz türüne göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmayıp,
- Üniversite mezunu hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.50. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Eğitim Durumu			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Okur Yazar Değil	MH	EH	-18,053	24,318	,841	-76,292	40,186
		PD	-21,386*	7,250	,010	-38,750	-4,023
	EH	MH	18,053	24,318	,841	-40,186	76,292
		PD	-3,333	24,814	,999	-62,762	56,095
	PD	MH	21,386*	7,250	,010	4,023	38,750
		EH	3,333	24,814	,999	-56,095	62,762
İlkokul	MH	EH	-13,485	17,115	,816	-54,474	27,503
		PD	-10,664*	3,978	,023	-20,190	-1,138
	EH	MH	13,485	17,115	,816	-27,503	54,474
		PD	2,821	17,326	,998	-38,672	44,315
	PD	MH	10,664*	3,978	,023	1,138	20,190
		EH	-2,821	17,326	,998	-44,315	38,672
Ortaokul	MH	EH	-11,352	10,265	,610	-35,936	13,232
		PD	-14,165*	5,330	,024	-26,929	-1,400
	EH	MH	11,352	10,265	,610	-13,232	35,936
		PD	-2,813	10,745	,991	-28,546	22,921
	PD	MH	14,165*	5,330	,024	1,400	26,929
		EH	2,813	10,745	,991	-22,921	28,546
Lise	MH	EH	-8,577	7,507	,584	-26,555	9,402
		PD	-5,930	4,399	,445	-16,464	4,605
	EH	MH	8,577	7,507	,584	-9,402	26,555
		PD	2,647	7,695	,981	-15,781	21,075
	PD	MH	5,930	4,399	,445	-4,605	16,464
		EH	-2,647	7,695	,981	-21,075	15,781
Üniversite	MH	EH	-20,336*	6,488	,005	-35,874	-4,798
		PD	-9,579	5,667	,250	-23,152	3,994
	EH	MH	20,336*	6,488	,005	4,798	35,874
		PD	10,757	6,175	,227	-4,032	25,546
	PD	MH	9,579	5,667	,250	-3,994	23,152
		EH	-10,757	6,175	,227	-25,546	4,032

Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının gelir düzeyi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.51’de yer almaktadır.

Çizelge 3.51. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve gelir düzeyi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Asgari Ücretten Az	52,693	25,6423	90
	Asgari Ücrete Eşit	53,373	22,8068	151
	Asgari Ücretten Fazla	57,576	24,4377	100
	Toplam	54,426	24,0768	341
EH	Asgari Ücretten Az	60,077	22,0171	7
	Asgari Ücrete Eşit	66,027	22,7396	10
	Asgari Ücretten Fazla	72,162	19,6418	28
	Toplam	68,919	20,7279	45
PD	Asgari Ücretten Az	68,004	25,8768	70
	Asgari Ücrete Eşit	62,211	23,1538	82
	Asgari Ücretten Fazla	63,976	24,1772	36
	Toplam	64,706	24,4048	188
Toplam	Asgari Ücretten Az	59,420	26,5330	167
	Asgari Ücrete Eşit	56,876	23,2774	243
	Asgari Ücretten Fazla	61,471	24,1343	164
	Toplam	58,929	24,5395	574

Çizelge 3.52’de sunulan test sonucuna göre modelde gelir düzeyi faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (gelir düzeyi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.5. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.52. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Gelir Düzeyi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,389	,463

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının gelir düzeyi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.53’de verilmiş olup;

- Gelir düzeyi asgari ücretin altında olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücrete eşit olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücretten fazla olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.53. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Gelir Düzeyi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Asgari Ücretten Az	MH	EH	-7,383	9,393	,817	-29,877	15,111
		PD	-15,310*	3,815	,000	-24,446	-6,175
	EH	MH	7,383	9,393	,817	-15,111	29,877
		PD	-7,927	9,489	,788	-30,652	14,797
	PD	MH	15,310*	3,815	,000	6,175	24,446
		EH	7,927	9,489	,788	-14,797	30,652
Asgari Ücrete Eşit	MH	EH	-12,653	7,816	,286	-31,372	6,065
		PD	-8,838*	3,284	,022	-16,702	-,974
	EH	MH	12,653	7,816	,286	-6,065	31,372
		PD	3,815	8,018	,951	-15,386	23,017
	PD	MH	8,838*	3,284	,022	,974	16,702
		EH	-3,815	8,018	,951	-23,017	15,386
Asgari Ücretten Fazla	MH	EH	-14,586*	5,118	,014	-26,843	-2,330
		PD	-6,400	4,652	,427	-17,542	4,742
	EH	MH	14,586*	5,118	,014	2,330	26,843
		PD	8,186	6,032	,439	-6,258	22,631
	PD	MH	6,400	4,652	,427	-4,742	17,542
		EH	-8,186	6,032	,439	-22,631	6,258

Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Etkisi ortalama puanlarının yaş grupları ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.54'te yer almaktadır.

Çizelge 3.54. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve yaş grupları		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	20-44	56,396	25,2542	61
	45-64	55,143	22,8524	142
	65-74	54,257	23,5050	82
	75+	50,710	26,7502	56
	Toplam	54,426	24,0768	341
EH	20-44	67,368	21,8102	21
	45-64	68,856	20,8769	21
	65-74	75,000	8,8388	2
	75+	90,625		1
	Toplam	68,919	20,7279	45
PD	20-44	68,039	25,7075	54
	45-64	62,442	22,8484	93
	65-74	64,970	26,0447	30
	75+	66,761	27,4315	11
	Toplam	64,706	24,4048	188
Toplam	20-44	62,713	25,4191	136
	45-64	58,920	23,0628	256
	65-74	57,440	24,4677	114
	75+	53,893	27,4867	68
	Toplam	58,929	24,5395	574

Çizelge 3.55’te sunulan test sonucuna göre modelde yaş grupları faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (yaş grupları *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.b.6. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.55. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Yaş Grup	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,809	,796

Böbrek Hastalığının Etkisi alt boyutu puan ortalamalarının yaş grupları ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.56’da verilmiş olup;

- 20-44 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- 45-64 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuş olup, diğer yaş gruplarında diyaliz türüne göre ortalama puanları arasında fark yoktur.

Çizelge 3.56. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Etkisi Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Yaş Grup			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
20-44	MH	EH	-10,972	6,080	,200	-25,533	3,589
		PD	-11,643*	4,490	,029	-22,396	-,889
	EH	MH	10,972	6,080	,200	-3,589	25,533
		PD	-,671	6,180	,999	-15,472	14,130
	PD	MH	11,643*	4,490	,029	,889	22,396
		EH	,671	6,180	,999	-14,130	15,472
45-64	MH	EH	-13,713*	5,619	,044	-27,169	-,257
		PD	-7,299	3,206	,068	-14,976	,378
	EH	MH	13,713*	5,619	,044	,257	27,169
		PD	6,414	5,806	,611	-7,491	20,319
	PD	MH	7,299	3,206	,068	-,378	14,976
		EH	-6,414	5,806	,611	-20,319	7,491
65-74	MH	EH	-20,743	17,199	,540	-61,932	20,447
		PD	-10,713	5,128	,107	-22,993	1,567
	EH	MH	20,743	17,199	,540	-20,447	61,932
		PD	10,030	17,550	,919	-32,001	52,061
	PD	MH	10,713	5,128	,107	-1,567	22,993
		EH	-10,030	17,550	,919	-52,061	32,001
75+	MH	EH	-39,915	24,245	,272	-97,980	18,149
		PD	-16,052	7,926	,124	-35,033	2,929
	EH	MH	39,915	24,245	,272	-18,149	97,980
		PD	23,864	25,100	,715	-36,249	83,976
	PD	MH	16,052	7,926	,124	-2,929	35,033
		EH	-23,864	25,100	,715	-83,976	36,249

3.4.2.3. Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutuna İlişkin Analizler

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yükü ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla cinsiyet, diyaliz tedavi süresi, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum ve yaş grupları değişkenleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yükü ortalama puanlarının cinsiyet ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.57’de yer almaktadır.

Çizelge 3.57. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve cinsiyet		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Kadın	33,010	23,5643	174
	Erkek	35,516	24,8119	167
EH	Kadın	49,583	28,1960	15
	Erkek	47,500	27,9797	30
PD	Kadın	47,312	26,4106	93
	Erkek	47,434	21,2925	95
Toplam	Kadın	38,608	25,7050	282
	Erkek	40,625	24,7111	292

Çizelge 3.58’de sunulan test sonucuna göre modelde cinsiyet ve diyaliz türü faktör düzeylerinin ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş olup etkileşim teriminin ise (cinsiyet*diyaliz türü) faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.1. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.58. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Cinsiyet	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,951	,776

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyet ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.59’da verilmiş olup;

- Kadın hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Erkek hastalarda ise merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.59. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Cinsiyet			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kadın	MH	EH	-16,573*	6,573	,035	-32,314	-,832
		PD	-14,302*	3,138	,000	-21,816	-6,788
	EH	MH	16,573*	6,573	,035	,832	32,314
		PD	2,272	6,796	,982	-14,004	18,547
	PD	MH	14,302*	3,138	,000	6,788	21,816
		EH	-2,272	6,796	,982	-18,547	14,004
Erkek	MH	EH	-11,984*	4,844	,040	-23,583	-,384
		PD	-11,918*	3,139	,000	-19,435	-4,401
	EH	MH	11,984*	4,844	,040	,384	23,583
		PD	,066	5,115	1,000	-12,185	12,316
	PD	MH	11,918*	3,139	,000	4,401	19,435
		EH	-,066	5,115	1,000	-12,316	12,185

Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeğı alt boyutu Böbrek Hastalığının Yüğü ortalama puanlarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü değışkenine göre dağılımları Çizelge 3.60’da yer almaktadır.

Çizelge 3.60. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve tedavi süresi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	1-5	36,789	25,3683	167
	6-10	32,917	23,8647	90
	11-15	32,528	22,9374	44
	16-20	28,438	20,2127	40
EH	1-5	58,854	28,2615	12
	6-10	41,797	23,9051	16
	11-15	60,000	31,4369	5
	16-20	41,146	29,0056	12
PD	1-5	49,090	22,7614	103
	6-10	50,000	23,1153	57
	11-15	31,944	26,1578	18
	16-20	47,321	27,9176	7
	20 +	31,250	31,2500	3
Toplam	1-5	42,221	25,4194	282
	6-10	39,762	24,7754	163
	11-15	34,422	25,1504	67
	16-20	33,263	23,8259	59
	20 +	31,250	31,2500	3

Çizelge 3.61’de sunulan test sonucuna göre modelde diyaliz tedavi süresi faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (diyaliz tedavi süresi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış olup diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.2. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.61. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Diyaliz Süresi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,148	,118

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.62’de verilmiş olup;

- Diyaliz tedavi süresi 1-5 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 6-10 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 11-15 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 16-20 yıl olan hastalarda tüm tedavi grupları arasındaki ortalama fark anlamsız bulunmuştur.

Çizelge 3.62. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Diyaliz Süresi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
1-5	MH	EH	-22,065*	7,223	,007	-39,363	-4,767
		PD	-12,301*	3,028	,000	-19,552	-5,049
	EH	MH	22,065*	7,223	,007	4,767	39,363
		PD	9,764	7,372	,460	-7,890	27,419
	PD	MH	12,301*	3,028	,000	5,049	19,552
		EH	-9,764	7,372	,460	-27,419	7,890
6-10	MH	EH	-8,880	6,557	,441	-24,584	6,823
		PD	-17,083*	4,091	,000	-26,881	-7,286
	EH	MH	8,880	6,557	,441	-6,823	24,584
		PD	-8,203	6,838	,545	-24,578	8,172
	PD	MH	17,083*	4,091	,000	7,286	26,881
		EH	8,203	6,838	,545	-8,172	24,578
11-15	MH	EH	-27,472*	11,406	,048	-54,787	-,156
		PD	,584	6,762	1,000	-15,610	16,778
	EH	MH	27,472*	11,406	,048	,156	54,787
		PD	28,056	12,217	,065	-1,204	57,315
	PD	MH	-,584	6,762	1,000	-16,778	15,610
		EH	-28,056	12,217	,065	-57,315	1,204
16-20	MH	EH	-12,708	7,955	,297	-31,759	6,342
		PD	-18,884	9,902	,161	-42,597	4,829
	EH	MH	12,708	7,955	,297	-6,342	31,759
		PD	-6,176	11,494	,932	-33,703	21,351
	PD	MH	18,884	9,902	,161	-4,829	42,597
		EH	6,176	11,494	,932	-21,351	33,703

Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yükü ortalama puanlarının medeni durum ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.63’de yer almaktadır.

Çizelge 3.63. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve medeni durum		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Evli	34,818	24,3055	254
	Diğer	27,806	23,1074	49
	Bekar	38,651	23,7373	38
EH	Evli	53,233	28,1805	29
	Diğer	33,333	36,6217	3
	Bekar	40,385	23,7466	13
PD	Evli	47,735	24,2847	149
	Diğer	52,778	24,0845	18
	Bekar	40,179	20,0167	21
Toplam	Evli	40,509	25,4738	432
	Diğer	34,464	25,9280	70
	Bekar	39,410	22,4157	72

Çizelge 3.64'te sunulan test sonucuna göre modelde medeni durum faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (medeni durum *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.3. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.64. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Medeni Durum	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,164	,062

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının medeni durum ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.65'te verilmiş olup;

- Medeni durumu evli olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları ve merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Medeni durumu diğer olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuş olup,
- Medeni durumu bekar olan diyaliz türleri grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 3.65. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Medeni Durum			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Evli	MH	EH	-18,415*	4,757	,000	-29,807	-7,023
		PD	-12,917*	2,504	,000	-18,915	-6,919
	EH	MH	18,415*	4,757	,000	7,023	29,807
		PD	5,498	4,926	,603	-6,299	17,294
	PD	MH	12,917*	2,504	,000	6,919	18,915
		EH	-5,498	4,926	,603	-17,294	6,299
Diğer	MH	EH	-5,527	14,434	,974	-40,095	29,041
		PD	-24,972*	6,689	,001	-40,991	-8,953
	EH	MH	5,527	14,434	,974	-29,041	40,095
		PD	-19,444	15,135	,487	-55,689	16,800
	PD	MH	24,972*	6,689	,001	8,953	40,991
		EH	19,444	15,135	,487	-16,800	55,689
Bekar	MH	EH	-1,733	7,798	,995	-20,408	16,941
		PD	-1,527	6,599	,994	-17,331	14,276
	EH	MH	1,733	7,798	,995	-16,941	20,408
		PD	,206	8,565	1,000	-20,305	20,717
	PD	MH	1,527	6,599	,994	-14,276	17,331
		EH	-,206	8,565	1,000	-20,717	20,305

Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yükü ortalama puanlarının eğitim durumu ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.66'da yer almaktadır.

Çizelge 3.66. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve eğitim durumu		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Okur Yazar Değil	31,555	23,5083	41
	İlkokul	33,750	26,1646	135
	Ortaokul	34,028	23,1628	63
	Lise	35,804	22,8694	70
	Üniversite	36,719	21,9253	32
EH	Okur Yazar Değil	31,250		1
	İlkokul	50,000	35,3553	2
	Ortaokul	41,667	33,6959	6
	Lise	47,917	32,2382	12
	Üniversite	50,521	25,3988	24
PD	Okur Yazar Değil	44,167	37,0860	15
	İlkokul	41,875	23,1885	50
	Ortaokul	57,292	23,3902	30
	Lise	47,476	23,7513	52
	Üniversite	47,866	17,2646	41
Toplam	Okur Yazar Değil	34,868	27,7492	57
	İlkokul	36,096	25,6246	187
	Ortaokul	41,540	25,9131	99
	Lise	41,418	24,6649	134
	Üniversite	44,845	21,6320	97

Çizelge 3.67'de sunulan test sonucuna göre modelde eğitim durumu faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (eğitim durumu *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör

düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.4. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.67. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Eğitim Durumu	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,866	,610

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının eğitim durumu ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.68’ de verilmiş olup,

- Eğitim durumu ortaokul ve lise olanlar arasında merkez hemodiyaliz- periton diyalizi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı,
- Diğer tüm gruplarda ise diyaliz türleri arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 3.68. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Eğitim Durumu			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Okur Yazar Değil	MH	EH	,305	24,720	1,000	-58,897	59,506
		PD	-12,612	7,370	,240	-30,262	5,039
	EH	MH	-,305	24,720	1,000	-59,506	58,897
		PD	-12,917	25,225	,940	-73,328	47,494
	PD	MH	12,612	7,370	,240	-5,039	30,262
		EH	12,917	25,225	,940	-47,494	73,328
İlkokul	MH	EH	-16,250	17,398	,726	-57,916	25,416
		PD	-8,125	4,043	,129	-17,809	1,559
	EH	MH	16,250	17,398	,726	-25,416	57,916
		PD	8,125	17,612	,955	-34,055	50,305
	PD	MH	8,125	4,043	,129	-1,559	17,809
		EH	-8,125	17,612	,955	-50,305	34,055
Ortaokul	MH	EH	-7,639	10,435	,846	-32,630	17,352
		PD	-23,264*	5,418	,000	-36,239	-10,289
	EH	MH	7,639	10,435	,846	-17,352	32,630
		PD	-15,625	10,923	,393	-41,784	10,534
	PD	MH	23,264*	5,418	,000	10,289	36,239
		EH	15,625	10,923	,393	-10,534	41,784
Lise	MH	EH	-12,113	7,631	,302	-30,389	6,162
		PD	-11,672*	4,471	,028	-22,381	-,964
	EH	MH	12,113	7,631	,302	-6,162	30,389
		PD	,441	7,822	1,000	-18,292	19,173
	PD	MH	11,672*	4,471	,028	,964	22,381
		EH	-,441	7,822	1,000	-19,173	18,292
Üniversite	MH	EH	-13,802	6,595	,106	-29,597	1,993
		PD	-11,147	5,761	,152	-24,944	2,650
	EH	MH	13,802	6,595	,106	-1,993	29,597
		PD	2,655	6,277	,965	-12,379	17,688
	PD	MH	11,147	5,761	,152	-2,650	24,944
		EH	-2,655	6,277	,965	-17,688	12,379

Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yükü ortalama puanlarının gelir düzeyi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.69’da yer almaktadır.

Çizelge 3.69. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Yükü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve gelir düzeyi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Asgari Ücretten Az	35,625	25,6491	90
	Asgari Ücrete Eşit	30,836	21,9453	151
	Asgari Ücretten Fazla	38,125	25,5387	100
EH	Asgari Ücretten Az	36,607	33,5466	7
	Asgari Ücrete Eşit	47,500	26,5492	10
	Asgari Ücretten Fazla	51,339	26,9149	28
PD	Asgari Ücretten Az	42,500	26,8475	70
	Asgari Ücrete Eşit	50,305	21,7152	82
	Asgari Ücretten Fazla	50,174	21,5207	36
Toplam	Asgari Ücretten Az	38,548	26,5400	167
	Asgari Ücrete Eşit	38,092	23,8664	243
	Asgari Ücretten Fazla	43,026	25,5631	164

Çizelge 3.70’de sunulan test sonucuna göre modelde gelir düzeyi faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (gelir düzeyi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.5. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.70. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Türü Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Gelir Düzeyi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,107	,127

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının gelir düzeyi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.71’de verilmiş olup,

- Gelir düzeyi Asgari Ücrete Eşit olanlardan merkez hemodiyalizi- periton diyalizi grupları arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı,
- Gelir düzeyi Asgari Ücrete Fazla olanlardan merkez hemodiyaliz- ev hemodiyalizi grupları ile merkez hemodiyalizi- periton diyalizi grupları arasında fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.71. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Türü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Gelir Düzeyi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Asgari Ücretten Az	MH	EH	-,982	9,514	,999	-23,767	21,802
		PD	-6,875	3,864	,210	-16,129	2,379
	EH	MH	,982	9,514	,999	-21,802	23,767
		PD	-5,893	9,612	,903	-28,911	17,125
	PD	MH	6,875	3,864	,210	-2,379	16,129
		EH	5,893	9,612	,903	-17,125	28,911
Asgari Ücrete Eşit	MH	EH	-16,664	7,917	,103	-35,624	2,296
		PD	-19,469*	3,326	,000	-27,434	-11,503
	EH	MH	16,664	7,917	,103	-2,296	35,624
		PD	-2,805	8,121	,980	-22,254	16,645
	PD	MH	19,469*	3,326	,000	11,503	27,434
		EH	2,805	8,121	,980	-16,645	22,254
Asgari Ücretten Fazla	MH	EH	-13,214*	5,184	,033	-25,629	-,799
		PD	-12,049*	4,713	,032	-23,335	-,763
	EH	MH	13,214*	5,184	,033	,799	25,629
		PD	1,166	6,110	,997	-13,466	15,797
	PD	MH	12,049*	4,713	,032	,763	23,335
		EH	-1,166	6,110	,997	-15,797	13,466

Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Böbrek Hastalığının Yüğü ortalama puanlarının yaş grupları ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.72’de yer almaktadır.

Çizelge 3.72. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Böbrek Hastalığının Türü Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve yaş grupları		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	20-44	36,783	22,9384	61
	45-64	32,174	23,6088	142
	65-74	36,204	25,3208	82
	75+	33,817	25,3604	56
EH	20-44	48,512	31,0559	21
	45-64	46,429	25,4315	21
	65-74	56,250	35,3553	2
	75+	62,500		1
PD	20-44	52,199	28,8119	54
	45-64	47,043	21,5443	93
	65-74	41,875	22,8699	30
	75+	41,477	15,3787	11
Toplam	20-44	44,715	27,4903	136
	45-64	38,745	24,0915	256
	65-74	38,048	24,8413	114
	75+	35,478	24,1324	68

Çizelge 3.73’te sunulan test sonucuna göre modelde yaş grupları faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (yaş grupları *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.c.6. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.73. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Yaş Grupları	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,639	,688

Böbrek Hastalığının Yüğü alt boyutu puan ortalamalarının yaş grupları ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.74’de verilmiş olup,

- 20-44 yaş grubunda olan merkez hemodiyalizi- periton diyalizi gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiki olarak anlamlı,
- 45-64 yaş grubunda merkez hemodiyalizi- ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyalizi- periton diyalizi gruplarının puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı,
- Diğer tüm yaş grupları ile diyaliz türleri grupları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Çizelge 3.74. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Böbrek Hastalığının Yüğü Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Yaş Grup			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
20-44	MH	EH	-11,729	6,179	,165	-26,526	3,068
		PD	-15,416*	4,563	,002	-26,344	-4,488
	EH	MH	11,729	6,179	,165	-3,068	26,526
		PD	-3,687	6,280	,913	-18,728	11,354
	PD	MH	15,416*	4,563	,002	4,488	26,344
		EH	3,687	6,280	,913	-11,354	18,728
45-64	MH	EH	-14,254*	5,710	,038	-27,928	-,580
		PD	-14,869*	3,258	,000	-22,671	-7,067
	EH	MH	14,254*	5,710	,038	,580	27,928
		PD	-,614	5,900	,999	-14,745	13,516
	PD	MH	14,869*	3,258	,000	7,067	22,671
		EH	,614	5,900	,999	-13,516	14,745
65-74	MH	EH	-20,046	17,478	,581	-61,903	21,811
		PD	-5,671	5,211	,622	-18,150	6,809
	EH	MH	20,046	17,478	,581	-21,811	61,903
		PD	14,375	17,835	,805	-28,337	57,087
	PD	MH	5,671	5,211	,622	-6,809	18,150
		EH	-14,375	17,835	,805	-57,087	28,337
75+	MH	EH	-28,683	24,638	,569	-87,689	30,322
		PD	-7,660	8,054	,715	-26,949	11,628
	EH	MH	28,683	24,638	,569	-30,322	87,689
		PD	21,023	25,507	,795	-40,064	82,109
	PD	MH	7,660	8,054	,715	-11,628	26,949
		EH	-21,023	25,507	,795	-82,109	40,064

3.4.2.4. Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutuna İlişkin Analizler

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla cinsiyet, diyaliz tedavi süresi, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum ve yaş grupları değişkenleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının cinsiyet ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.75'te yer almaktadır.

Çizelge 3.75. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve cinsiyet		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Kadın	34,245	8,3452	174
	Erkek	36,373	9,6938	167
EH	Kadın	43,537	10,6650	15
	Erkek	46,075	10,8456	30
PD	Kadın	38,386	10,0307	93
	Erkek	41,897	8,5715	95
Toplam	Kadın	36,105	9,3967	282
	Erkek	39,167	10,0446	292

Çizelge 3.76'da sunulan test sonucuna göre modelde cinsiyet ve diyaliz türü faktör düzeylerinin ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş olup etkileşim teriminin ise (cinsiyet*diyaliz türü) faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.1. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.76. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Cinsiyet	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,016	,714

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyet ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.77'de verilmiş olup;

- Kadın hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- Erkek hastalarda ise merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.77. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Cinsiyet			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kadın	MH	EH	-9,292*	2,495	,001	-15,266	-3,318
		PD	-4,141*	1,191	,002	-6,993	-1,290
	EH	MH	9,292*	2,495	,001	3,318	15,266
		PD	5,151	2,579	,133	-1,026	11,328
	PD	MH	4,141*	1,191	,002	1,290	6,993
		EH	-5,151	2,579	,133	-11,328	1,026
Erkek	MH	EH	-9,703*	1,838	,000	-14,105	-5,300
		PD	-5,525*	1,191	,000	-8,378	-2,672
	EH	MH	9,703*	1,838	,000	5,300	14,105
		PD	4,178	1,941	,092	-,471	8,828
	PD	MH	5,525*	1,191	,000	2,672	8,378
		EH	-4,178	1,941	,092	-8,828	,471

Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni puanlarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.78’de yer almaktadır.

Çizelge 3.78. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve tedavi süresi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	1-5	36,010	9,3250	167
	6-10	35,285	8,4820	90
	11-15	35,097	9,5343	44
	16-20	32,481	8,5976	40
EH	1-5	48,958	9,2239	12
	6-10	43,108	9,3767	16
	11-15	54,346	5,6901	5
	16-20	40,530	12,6648	12
PD	1-5	41,533	9,2645	103
	6-10	40,549	8,6931	57
	11-15	34,069	10,2534	18
	16-20	36,798	10,6372	7
	20 +	30,050	4,0625	3
Toplam	1-5	38,578	9,8781	282
	6-10	37,894	9,0959	163
	11-15	36,257	10,7357	67
	16-20	34,630	10,1382	59
	20 +	30,050	4,0625	3

Çizelge 3.79’da sunulan test sonucuna göre modelde diyaliz tedavi süresi faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (diyaliz tedavi süresi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış olup diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.2 kabul edilmiştir.

Çizelge 3.79. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Diyaliz Süresi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,009	,028

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.80’de verilmiş olup;

- Diyaliz tedavi süresi 1-5 yıl olan hastalarda tüm diyaliz türü alt gruplar arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 6-10 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 11-15 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve periton diyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 16-20 yıl olan merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.80. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Diyaliz Süresi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
1-5	MH	EH	-12,949*	2,743	,000	-19,518	-6,379
		PD	-5,523*	1,150	,000	-8,277	-2,769
	EH	MH	12,949*	2,743	,000	6,379	19,518
		PD	7,426*	2,800	,024	,720	14,131
	PD	MH	5,523*	1,150	,000	2,769	8,277
		EH	-7,426*	2,800	,024	-14,131	-,720
6-10	MH	EH	-7,823*	2,490	,005	-13,787	-1,859
		PD	-5,264*	1,554	,002	-8,985	-1,543
	EH	MH	7,823*	2,490	,005	1,859	13,787
		PD	2,559	2,597	,692	-3,660	8,778
	PD	MH	5,264*	1,554	,002	1,543	8,985
		EH	-2,559	2,597	,692	-8,778	3,660
11-15	MH	EH	-19,249*	4,332	,000	-29,623	-8,874
		PD	1,028	2,568	,970	-5,123	7,178
	EH	MH	19,249*	4,332	,000	8,874	29,623
		PD	20,276*	4,640	,000	9,164	31,389
	PD	MH	-1,028	2,568	,970	-7,178	5,123
		EH	-20,276*	4,640	,000	-31,389	-9,164
16-20	MH	EH	-8,049*	3,021	,024	-15,284	-,814
		PD	-4,316	3,761	,581	-13,323	4,690
	EH	MH	8,049*	3,021	,024	,814	15,284
		PD	3,732	4,365	,776	-6,722	14,187
	PH	MH	4,316	3,761	,581	-4,690	13,323
		EH	-3,732	4,365	,776	-14,187	6,722

Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının medeni durum ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.81’de yer almaktadır.

Çizelge 3.81. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve medeni durum		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Evli	35,331	9,1070	254
	Diğer	32,928	8,4461	49
	Bekar	38,032	9,1030	38
EH	Evli	44,139	11,2990	29
	Diğer	39,950	14,9294	3
	Bekar	48,878	7,9392	13
PD	Evli	40,611	9,6085	149
	Diğer	38,245	8,7070	18
	Bekar	38,601	9,0608	21
Toplam	Evli	37,744	9,8847	432
	Diğer	34,596	9,0256	70
	Bekar	40,156	9,6965	72

Çizelge 3.82’de sunulan test sonucuna göre modelde medeni durum faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (medeni durum *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.3. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.82. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Medeni Durum	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,109	,337

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının medeni durum ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.83’de verilmiş olup;

- Medeni durumu evli olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları ve merkez hemodiyaliz-ev hemodiyaliz grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,

- Medeni durumu diğer olan hastalarda diyaliz türleri grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmamıştır.
- Medeni durumu bekar olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ve ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.83. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Medeni Durum			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Evli	MH	EH	-8,808*	1,822	,000	-13,173	-4,444
		PD	-5,280*	,959	,000	-7,578	-2,982
	EH	MH	8,808*	1,822	,000	4,444	13,173
		PD	3,528	1,887	,175	-,991	8,048
	PD	MH	5,280*	,959	,000	2,982	7,578
		EH	-3,528	1,887	,175	-8,048	,991
Diğer	MH	EH	-7,022	5,530	,497	-20,266	6,222
		PD	-5,318	2,563	,111	-11,455	,819
	EH	MH	7,022	5,530	,497	-6,222	20,266
		PD	1,704	5,798	,988	-12,182	15,590
	PD	MH	5,318	2,563	,111	-,819	11,455
		EH	-1,704	5,798	,988	-15,590	12,182
Bekar	MH	EH	-10,846*	2,987	,001	-18,001	-3,692
		PD	-,569	2,528	,994	-6,623	5,486
	EH	MH	10,846*	2,987	,001	3,692	18,001
		PD	10,277*	3,281	,005	2,419	18,136
	PD	MH	,569	2,528	,994	-5,486	6,623
		EH	-10,277*	3,281	,005	-18,136	-2,419

Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının eğitim durumu ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.84'te yer almaktadır.

Çizelge 3.84. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve eğitim durumu		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Okur Yazar Değil	31,557	7,7486	41
	İlkokul	34,841	9,1894	135
	Ortaokul	35,953	9,5255	63
	Lise	37,650	7,7202	70
	Üniversite	35,465	10,7174	32
EH	Okur Yazar Değil	35,904		1
	İlkokul	50,041	7,5889	2
	Ortaokul	40,413	11,2774	6
	Lise	43,911	13,9783	12
	Üniversite	47,080	8,9678	24
PD	Okur Yazar Değil	38,286	8,9840	15
	İlkokul	38,005	10,7626	50
	Ortaokul	42,848	10,4977	30
	Lise	41,538	8,7228	52
	Üniversite	39,760	7,5051	41
Toplam	Okur Yazar Değil	33,404	8,4887	57
	İlkokul	35,850	9,7885	187
	Ortaokul	38,313	10,3272	99
	Lise	39,719	9,0217	134
	Üniversite	40,154	9,9606	97

Test sonucuna göre modelde eğitim durumu faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (eğitim durumu*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.4. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.85. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Eğitim Durumu	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,507	,395

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının eğitim durumu ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.86’da verilmiş olup;

- Okur yazarlığı olmayan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- İlkokul ve lise mezunu hastaların diyaliz grupları arasındaki ortalama fark anlamlı değildir.
- Ortaokul mezunu hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Üniversite mezunu hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ile ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.86. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Eğitim Durumu			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Okur Yazar Değil	MH	EH	-4,347	9,364	,954	-26,772	18,078
		PD	-6,729*	2,792	,048	-13,415	-,043
	EH	MH	4,347	9,364	,954	-18,078	26,772
		PD	-2,382	9,555	,992	-25,265	20,501
	PD	MH	6,729*	2,792	,048	,043	13,415
		EH	2,382	9,555	,992	-20,501	25,265
İlkokul	MH	EH	-15,200	6,590	,063	-30,982	,583
		PD	-3,164	1,532	,113	-6,832	,504
	EH	MH	15,200	6,590	,063	-,583	30,982
		PD	12,036	6,671	,200	-3,941	28,013
	PD	MH	3,164	1,532	,113	-,504	6,832
		EH	-12,036	6,671	,200	-28,013	3,941
Ortaokul	MH	EH	-4,460	3,953	,594	-13,926	5,006
		PD	-6,896*	2,052	,002	-11,810	-1,981
	EH	MH	4,460	3,953	,594	-5,006	13,926
		PD	-2,435	4,137	,913	-12,344	7,473
	PD	MH	6,896*	2,052	,002	1,981	11,810
		EH	2,435	4,137	,913	-7,473	12,344
Lise	MH	EH	-6,261	2,891	,089	-13,184	,661
		PD	-3,888	1,694	,065	-7,945	,168
	EH	MH	6,261	2,891	,089	-,661	13,184
		PD	2,373	2,963	,808	-4,723	9,468
	PD	MH	3,888	1,694	,065	-,168	7,945
		EH	-2,373	2,963	,808	-9,468	4,723
Üniversite	MH	EH	-11,615*	2,498	,000	-17,598	-5,632
		PD	-4,295	2,182	,141	-9,521	,932
	EH	MH	11,615*	2,498	,000	5,632	17,598
		PD	7,320*	2,378	,007	1,625	13,014
	PD	MH	4,295	2,182	,141	-,932	9,521
		EH	-7,320*	2,378	,007	-13,014	-1,625

Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının gelir düzeyi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.87’de yer almaktadır.

Çizelge 3.87. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve gelir düzeyi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Asgari Ücretten Az	35,012	8,8768	90
	Asgari Ücrete Eşit	34,279	8,8003	151
	Asgari Ücretten Fazla	37,056	9,4974	100
EH	Asgari Ücretten Az	38,466	11,5116	7
	Asgari Ücrete Eşit	45,120	12,0767	10
	Asgari Ücretten Fazla	46,959	9,7301	28
PD	Asgari Ücretten Az	38,853	9,5852	70
	Asgari Ücrete Eşit	41,444	9,2970	82
	Asgari Ücretten Fazla	39,778	9,4740	36
Toplam	Asgari Ücretten Az	36,767	9,4262	167
	Asgari Ücrete Eşit	37,143	9,8170	243
	Asgari Ücretten Fazla	39,345	10,1465	164

Test sonucuna göre modelde etkileşim teriminin ise (gelir düzeyi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, gelir düzeyi ve diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.5. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.88. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Gelir Düzeyi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,043	,103

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının gelir düzeyi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.89’da verilmiş olup;

- Gelir düzeyi asgari ücretin altında olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücrete eşit olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ile merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Gelir düzeyi asgari ücretten fazla olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ile ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.89. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Gelir Düzeyi		Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı		
					Alt Sınır	Üst Sınır	
Asgari Ücretten Az	MH	EH	-3,455	3,643	,717	-12,179	5,270
		PD	-3,841*	1,480	,029	-7,385	-,298
	EH	MH	3,455	3,643	,717	-5,270	12,179
		PD	-,387	3,681	,999	-9,201	8,427
	PD	MH	3,841*	1,480	,029	,298	7,385
		EH	,387	3,681	,999	-8,427	9,201
Asgari Ücrete Eşit	MH	EH	-10,841*	3,032	,001	-18,102	-3,581
		PD	-7,165*	1,274	,000	-10,215	-4,115
	EH	MH	10,841*	3,032	,001	3,581	18,102
		PD	3,676	3,110	,557	-3,772	11,124
	PD	MH	7,165*	1,274	,000	4,115	10,215
		EH	-3,676	3,110	,557	-11,124	3,772
Asgari Ücretten Fazla	MH	EH	-9,902*	1,985	,000	-14,657	-5,148
		PD	-2,722	1,805	,346	-7,044	1,600
	EH	MH	9,902*	1,985	,000	5,148	14,657
		PD	7,181*	2,340	,007	1,578	12,783
	PD	MH	2,722	1,805	,346	-1,600	7,044
		EH	-7,181*	2,340	,007	-12,783	-1,578

Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Fiziksel Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının yaş grupları ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.90'da yer almaktadır.

Çizelge 3.90. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve yaş grupları		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	20-44	36,247	9,5931	61
	45-64	35,792	8,7935	142
	65-74	35,412	9,4346	82
	75+	32,775	8,4759	56
EH	20-44	46,901	10,1810	21
	45-64	43,113	11,5574	21
	65-74	44,216	6,3207	2
	75+	56,577		1
PD	20-44	42,687	9,7995	54
	45-64	39,248	8,7269	93
	65-74	38,050	11,4345	30
	75+	41,220	5,3483	11
Toplam	20-44	40,449	10,5079	136
	45-64	37,648	9,2748	256
	65-74	36,261	10,0102	114
	75+	34,491	8,9676	68

Test sonucuna göre modelde yaş grupları faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (yaş grupları *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.d.6. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.91. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Yaş Grubu	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,124	,300

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının yaş grupları ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.92’de verilmiş olup;

- 20-44 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları ile merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- 45-64 yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- 75 yaş ve üzeri grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz- ev hemodiyalizi ile periton diyalizi- merkez hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuş olup,
- 65-74 yaş grubunda ise diyaliz türüne göre ortalama puanları arasında fark anlamlı değildir.

Çizelge 3.92. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Fiziksel Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Yaş Grup			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
20-44	MH	EH	-10,654*	2,351	,000	-16,286	-5,023
		PD	-6,441*	1,737	,001	-10,599	-2,282
	EH	MH	10,654*	2,351	,000	5,023	16,286
		PD	4,214	2,390	,217	-1,510	9,938
	PD	MH	6,441*	1,737	,001	2,282	10,599
		EH	-4,214	2,390	,217	-9,938	1,510
45-64	MH	EH	-7,321*	2,173	,002	-12,525	-2,117
		PD	-3,456*	1,240	,016	-6,425	-,487
	EH	MH	7,321*	2,173	,002	2,117	12,525
		PD	3,865	2,245	,236	-1,513	9,242
	PD	MH	3,456*	1,240	,016	,487	6,425
		EH	-3,865	2,245	,236	-9,242	1,513
65-74	MH	EH	-8,803	6,651	,461	-24,733	7,126
		PD	-2,637	1,983	,457	-7,386	2,112
	EH	MH	8,803	6,651	,461	-7,126	24,733
		PD	6,166	6,787	,743	-10,089	22,421
	PD	MH	2,637	1,983	,457	-2,112	7,386
		EH	-6,166	6,787	,743	-22,421	10,089
75+	MH	EH	-23,802*	9,377	,034	-46,258	-1,346
		PD	-8,445*	3,065	,018	-15,785	-1,104
	EH	MH	23,802*	9,377	,034	1,346	46,258
		PD	15,357	9,707	,305	-7,890	38,605
	PD	MH	8,445*	3,065	,018	1,104	15,785
		EH	-15,357	9,707	,305	-38,605	7,890

3.4.2.5. Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutuna İlişkin Analizler

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının diyaliz türü ile sırasıyla cinsiyet, diyaliz tedavi süresi, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum ve yaş grupları değişkenleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının cinsiyet ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.93’de yer almaktadır.

Çizelge 3.93. Cinsiyet ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Cinsiyet		Ortalama	Std. Sapma	n
Kadın	MH	40,493	9,2053	174
	EH	47,534	7,5975	15
	PD	44,725	9,3327	93
Erkek	MH	41,462	8,6550	167
	EH	45,882	10,3445	30
	PD	43,204	9,5085	95
Toplam	MH	40,968	8,9401	341
	EH	46,433	9,4612	45
	PD	43,957	9,4276	188

Test sonucuna göre modelde cinsiyet ve etkileşim teriminin ise (cinsiyet*diyaliz türü) faktör düzeylerinin ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.1. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.94. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Cinsiyet	Diyaliz Türü	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,509	,000	,276

Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyet ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.95’de verilmiş olup;

- Kadın hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi ve merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- Erkek hastalarda ise merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 3.95. Cinsiyet ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Cinsiyet			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Kadın	MH	EH	-7,041*	2,461	,013	-12,935	-1,147
		PD	-4,232*	1,175	,001	-7,046	-1,419
	EH	MH	7,041*	2,461	,013	1,147	12,935
		PD	2,809	2,545	,611	-3,286	8,904
	PD	MH	4,232*	1,175	,001	1,419	7,046
		EH	-2,809	2,545	,611	-8,904	3,286
Erkek	MH	EH	-4,420*	1,814	,045	-8,763	-,076
		PD	-1,742	1,175	,362	-4,557	1,073
	EH	MH	4,420*	1,814	,045	,076	8,763
		PD	2,678	1,916	,413	-1,909	7,265
	PD	MH	1,742	1,175	,362	-1,073	4,557
		EH	-2,678	1,916	,413	-7,265	1,909

Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni puanlarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.96’da yer almaktadır.

Çizelge 3.96. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve tedavi süresi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	1-5	40,643	9,1449	167
	6-10	41,723	8,8806	90
	11-15	41,110	9,1963	44
	16-20	40,467	8,0963	40
EH	1-5	47,050	9,3286	12
	6-10	47,643	5,8324	16
	11-15	49,496	13,3234	5
	16-20	42,925	11,8262	12
PD	1-5	45,535	8,7485	103
	6-10	44,225	9,6924	57
	11-15	37,503	9,9053	18
	16-20	37,794	8,6636	7
	20 +	37,749	4,6258	3
Toplam	1-5	42,702	9,3200	282
	6-10	43,179	9,0820	163
	11-15	40,767	9,9944	67
	16-20	40,650	8,9691	59
	20 +	37,749	4,6258	3

Test sonucuna göre modelde diyaliz tedavi süresi faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış olup diyaliz türü ve etkileşim teriminin ise (diyaliz tedavi süresi*diyaliz türü) faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.2. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.97. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Diyaliz Tedavi Süresi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,001	,118	,033

Fiziksel Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.98’de verilmiş olup;

- Diyaliz tedavi süresi 1-5 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 6-10 yıl olan hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 11-15 yıl olan hastalarda periton diyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,
- Diyaliz tedavi süresi 16-20 yıl olan hastalarda tüm diyaliz türü alt gruplar arasındaki ortalama fark anlamsız olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.98. Diyaliz Tedavi Süresi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Diyaliz Süresi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
1-5	MH	EH	-6,408	2,707	,054	-12,892	,076
		PD	-4,892*	1,135	,000	-7,611	-2,174
	EH	MH	6,408	2,707	,054	-,076	12,892
		PD	1,515	2,763	,928	-5,103	8,133
	PD	MH	4,892*	1,135	,000	2,174	7,611
		EH	-1,515	2,763	,928	-8,133	5,103
6-10	MH	EH	-5,920*	2,458	,048	-11,806	-,034
		PD	-2,502	1,533	,279	-6,175	1,171
	EH	MH	5,920*	2,458	,048	,034	11,806
		PD	3,418	2,563	,454	-2,720	9,556
	PD	MH	2,502	1,533	,279	-1,171	6,175
		EH	-3,418	2,563	,454	-9,556	2,720
11-15	MH	EH	-8,385	4,275	,144	-18,624	1,853
		PD	3,608	2,535	,397	-2,463	9,678
	EH	MH	8,385	4,275	,144	-1,853	18,624
		PD	11,993*	4,580	,027	1,025	22,961
	PD	MH	-3,608	2,535	,397	-9,678	2,463
		EH	-11,993*	4,580	,027	-22,961	-1,025
16-20	MH	EH	-2,457	2,982	,795	-9,598	4,684
		PD	2,673	3,712	,853	-6,216	11,562
	EH	MH	2,457	2,982	,795	-4,684	9,598
		PD	5,130	4,308	,551	-5,188	15,448
	PD	MH	-2,673	3,712	,853	-11,562	6,216
		EH	-5,130	4,308	,551	-15,448	5,188

Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının medeni durum ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.99’da yer almaktadır.

Çizelge 3.99. Medeni Durum ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve medeni durum		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Evli	41,328	8,8430	254
	Diğer	38,070	9,0535	49
	Bekar	42,294	8,9212	38
EH	Evli	47,839	9,3549	29
	Diğer	42,651	12,5440	3
	Bekar	44,168	9,1589	13
PD	Evli	43,854	9,3946	149
	Diğer	45,265	11,7832	18
	Bekar	43,562	7,6234	21
Toplam	Evli	42,636	9,2324	432
	Diğer	40,117	10,2936	70
	Bekar	43,002	8,5226	72

Test sonucuna göre modelde medeni durum faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (medeni durum *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.3. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.100. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Fiziksel Ruhsal Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Medeni Durum	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,004	,441	,263

Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının medeni durum ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.101’de verilmiş olup;

- Medeni durumu evli olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları ve merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı,

- Medeni durumu diğer olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- Medeni durumu bekar olan hastalarda diyaliz türleri grupları arasındaki ortalama fark anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 3.101. Medeni Durum ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Medeni Durum			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Evli	MH	EH	-6,511*	1,788	,001	-10,793	-2,229
		PD	-2,526*	,941	,022	-4,780	-,271
	EH	MH	6,511*	1,788	,001	2,229	10,793
		PD	3,985	1,852	,092	-,449	8,419
	PH	MH	2,526*	,941	,022	,271	4,780
		EH	-3,985	1,852	,092	-8,419	,449
Diğer	MH	EH	-4,581	5,426	,783	-17,575	8,413
		PD	-7,195*	2,514	,013	-13,216	-1,174
	EH	MH	4,581	5,426	,783	-8,413	17,575
		PD	-2,614	5,689	,956	-16,238	11,010
	PH	MH	7,195*	2,514	,013	1,174	13,216
		EH	2,614	5,689	,956	-11,010	16,238
Bekar	MH	EH	-1,874	2,931	,891	-8,893	5,146
		PD	-1,268	2,481	,940	-7,208	4,672
	EH	MH	1,874	2,931	,891	-5,146	8,893
		PD	,606	3,219	,997	-7,104	8,316
	PD	MH	1,268	2,481	,940	-4,672	7,208
		EH	-,606	3,219	,997	-8,316	7,104

Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının eğitim durumu ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.102’de yer almaktadır.

Çizelge 3.102. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve eğitim durumu		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Okur Yazar Değil	38,744	8,5979	41
	İlkokul	41,740	9,6967	135
	Ortaokul	41,187	8,0890	63
	Lise	41,009	8,4738	70
	Üniversite	40,035	8,5990	32
EH	Okur Yazar Değil	43,007		1
	İlkokul	42,773	2,5646	2
	Ortaokul	42,133	12,7304	6
	Lise	47,482	10,6568	12
	Üniversite	47,431	8,5617	24
PD	Okur Yazar Değil	50,926	9,7225	15
	İlkokul	41,756	9,9313	50
	Ortaokul	43,293	8,1481	30
	Lise	42,655	9,0149	52
	Üniversite	46,228	8,8182	41
Toplam	Okur Yazar Değil	42,025	10,2741	57
	İlkokul	41,756	9,6835	187
	Ortaokul	41,882	8,3806	99
	Lise	42,227	9,0084	134
	Üniversite	44,482	9,1601	97

Test sonucuna göre modelde eğitim durumu faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü ve etkileşim teriminin ise (eğitim durumu*diyaliz türü) faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.4. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.103. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Eğitim Durumu	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,638	,010

Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının eğitim durumu ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.104’te verilmiş olup;

- Okur yazarlığı olmayan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı iken,
- İlkokul, ortaokul ve lise mezunu hastaların diyaliz türleri arasındaki ortalama fark anlamlı değildir.
- Üniversite mezunu hastalarda merkez hemodiyaliz-ev hemodiyalizi grupları ile ev hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.104. Eğitim Durumu ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Eğitim Durumu			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Okur Yazar Değil	MH	EH	-4,263	9,176	,954	-26,240	17,713
		PD	-12,183*	2,736	,000	-18,735	-5,630
	EH	MH	4,263	9,176	,954	-17,713	26,240
		PD	-7,919	9,364	,782	-30,344	14,506
	PD	MH	12,183*	2,736	,000	5,630	18,735
		EH	7,919	9,364	,782	-14,506	30,344
İlkokul	MH	EH	-1,033	6,458	,998	-16,500	14,434
		PD	-,015	1,501	1,000	-3,610	3,579
	EH	MH	1,033	6,458	,998	-14,434	16,500
		PD	1,018	6,538	,998	-14,640	16,675
	PD	MH	,015	1,501	1,000	-3,579	3,610
		EH	-1,018	6,538	,998	-16,675	14,640
Ortaokul	MH	EH	-,946	3,874	,993	-10,223	8,331
		PD	-2,105	2,011	,650	-6,922	2,711
	EH	MH	,946	3,874	,993	-8,331	10,223
		PD	-1,159	4,055	,989	-10,870	8,551
	PD	MH	2,105	2,011	,650	-2,711	6,922
		EH	1,159	4,055	,989	-8,551	10,870
Lise	MH	EH	-6,473	2,833	,066	-13,257	,311
		PD	-1,646	1,660	,688	-5,621	2,329
	EH	MH	6,473	2,833	,066	-,311	13,257
		PD	4,827	2,904	,264	-2,126	11,781
	PD	MH	1,646	1,660	,688	-2,329	5,621
		EH	-4,827	2,904	,264	-11,781	2,126
Üniversite	MH	EH	-7,396*	2,448	,008	-13,259	-1,532
		PD	-6,192*	2,139	,012	-11,314	-1,071
	EH	MH	7,396*	2,448	,008	1,532	13,259
		PD	1,203	2,330	,939	-4,378	6,784
	PD	MH	6,192*	2,139	,012	1,071	11,314
		EH	-1,203	2,330	,939	-6,784	4,378

Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının gelir düzeyi ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.105’de yer almaktadır.

Çizelge 3.105. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz tedavi süresi ve gelir düzeyi		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	Asgari Ücretten Az	41,579	9,2361	90
	Asgari Ücrete Eşit	41,041	8,6376	151
	Asgari Ücretten Fazla	40,306	9,1635	100
EH	Asgari Ücretten Az	40,140	12,7620	7
	Asgari Ücrete Eşit	46,234	7,3996	10
	Asgari Ücretten Fazla	48,077	8,8513	28
PD	Asgari Ücretten Az	43,743	8,8144	70
	Asgari Ücrete Eşit	42,944	9,4811	82
	Asgari Ücretten Fazla	46,679	10,1761	36
Toplam	Asgari Ücretten Az	42,426	9,2335	167
	Asgari Ücrete Eşit	41,897	8,9428	243
	Asgari Ücretten Fazla	43,032	9,9035	164

Test sonucuna göre modelde gelir düzeyi ve etkileşim teriminin ise (gelir düzeyi*diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.5. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.106. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Gelir Düzeyi	Etkileşim Terimi
p değeri	,000	,000	,000	,089	,070

Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının gelir düzeyi ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.107’de verilmiş olup;

- Tüm diyaliz türlerinde gelir düzeyi asgari ücretten az ve asgari ücrete eşit olan gruplarda fark istatistiksel olarak anlamlı değil iken,
- Gelir düzeyi asgari ücretten fazla olan merkez hemodiyalizi-ev hemodiyalizi grupları arasındaki fark anlamlı, ev hemodiyalizi- periton diyalizi grupları arasındaki fark anlamlı değildir.

Çizelge 3.107. Gelir Düzeyi ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Gelir Düzeyi			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Asgari Ücretten Az	MH	EH	1,440	3,577	,969	-7,126	10,006
		PD	-2,164	1,453	,357	-5,643	1,315
	EH	MH	-1,440	3,577	,969	-10,006	7,126
		PD	-3,603	3,614	,684	-12,257	5,050
	PD	MH	2,164	1,453	,357	-1,315	5,643
		EH	3,603	3,614	,684	-5,050	12,257
Asgari Ücrete Eşit	MH	EH	-5,193	2,977	,225	-12,321	1,935
		PD	-1,902	1,250	,339	-4,897	1,092
	EH	MH	5,193	2,977	,225	-1,935	12,321
		PD	3,291	3,053	,629	-4,022	10,603
	PD	MH	1,902	1,250	,339	-1,092	4,897
		EH	-3,291	3,053	,629	-10,603	4,022
Asgari Ücretten Fazla	MH	EH	-7,770*	1,949	,000	-12,438	-3,103
		PD	-6,373*	1,772	,001	-10,616	-2,129
	EH	MH	7,770*	1,949	,000	3,103	12,438
		PD	1,398	2,297	,905	-4,103	6,899
	PD	MH	6,373*	1,772	,001	2,129	10,616
		EH	-1,398	2,297	,905	-6,899	4,103

Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri

KDQOL-36 ölçeği alt boyutu Ruhsal Sağlık Bileşeni ortalama puanlarının yaş grupları ve diyaliz türü değişkenine göre dağılımları Çizelge 3.108’de yer almaktadır.

Çizelge 3.108. Yaş Grupları ve Diyaliz Türüne Göre Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Puanları Tanımlayıcı İstatistikler

Diyaliz türü ve yaş grupları		Ortalama	Std. Sapma	n
MH	20-44	41,923	8,8095	61
	45-64	40,416	8,8762	142
	65-74	41,310	9,4139	82
	75+	40,826	8,6561	56
EH	20-44	46,788	9,0031	21
	45-64	44,752	9,7673	21
	65-74	53,182	7,1603	2
	75+	60,758		1
PD	20-44	43,046	8,8228	54
	45-64	44,347	8,6200	93
	65-74	42,869	11,6983	30
	75+	48,095	11,8632	11
Toplam	20-44	43,120	8,9333	136
	45-64	42,200	9,0468	256
	65-74	41,929	10,0923	114
	75+	42,295	9,7431	68

Test sonucuna göre modelde yaş grupları faktör düzeyleri ile etkileşim teriminin ise (yaş grupları *diyaliz türü) faktör düzeyleri ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı olmayıp, diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre Hipotez 3.e.6. kabul edilmiştir.

Çizelge 3.109. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri İle Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu Varyans Analizi

Source	Model*	Sabit	Diyaliz Türü	Yaş Grubu	Etkileşim Terimi
p değeri	,001	,000	,000	,170	,228

Ruhsal Sağlık Bileşeni alt boyutu puan ortalamalarının yaş grupları ve diyaliz türü faktörleri arasındaki ikili karşılaştırma sonuçları Çizelge 3.110’da verilmiş olup;

- 20-44 ve 65-74 yaş grubunda olan hastaların diyaliz türüne göre ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark anlamlı değil iken.
- 45-64 ve 75 yaş ve üzeri yaş grubunda olan hastalarda merkez hemodiyaliz-periton diyalizi grupları arasındaki ortalama fark anlamlıdır.

Çizelge 3.110. Yaş Grupları ve Diyaliz Türü Faktörleri ile Ruhsal Sağlık Bileşeni Alt Boyutu İkili Karşılaştırmalar

Yaş Grup			Ortalama Fark	Std. Hata	p değeri	Ortalama Farkı İçin %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
20-44	MH	EH	-4,865	2,313	,104	-10,406	,675
		PD	-1,123	1,708	,883	-5,214	2,968
	EH	MH	4,865	2,313	,104	-,675	10,406
		PD	3,742	2,351	,300	-1,889	9,374
	PD	MH	1,123	1,708	,883	-2,968	5,214
		EH	-3,742	2,351	,300	-9,374	1,889
45-64	MH	EH	-4,337	2,138	,123	-9,456	,783
		PD	-3,931*	1,220	,004	-6,852	-1,010
	EH	MH	4,337	2,138	,123	-,783	9,456
		PD	,406	2,209	,997	-4,885	5,696
	PD	MH	3,931*	1,220	,004	1,010	6,852
		EH	-,406	2,209	,997	-5,696	4,885
65-74	MH	EH	-11,872	6,544	,196	-27,543	3,800
		PD	-1,559	1,951	,809	-6,231	3,113
	EH	MH	11,872	6,544	,196	-3,800	27,543
		PD	10,312	6,677	,326	-5,679	26,304
	PD	MH	1,559	1,951	,809	-3,113	6,231
		EH	-10,312	6,677	,326	-26,304	5,679
75+	MH	EH	-19,932	9,225	,091	-42,024	2,160
		PD	-7,269*	3,015	,048	-14,491	-,047
	EH	MH	19,932	9,225	,091	-2,160	42,024
		PD	12,663	9,550	,459	-10,208	35,534
	PD	MH	7,269*	3,015	,048	,047	14,491
		EH	-12,663	9,550	,459	-35,534	10,208

4. TARTIŞMA

Bu bölümde, Türkiye’de son dönem böbrek yetmezliğinde uygulanan renal replasman tedavisi yöntemlerinden merkez hemodiyalizi, ev hemodiyalizi ve periton diyalizinin doğrudan maliyetlerinin belirlenerek karşılaştırılması ve söz konusu tedaviyi alan hastaların yaşam kalitelerine göre tedavilerin maliyetlerinin değerlendirilmesi amacıyla elde edilen bulguların literatürde yer alan çalışmalar ile karşılaştırması yapılarak benzer ve benzer olmayan yönler ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye genelinde, merkez hemodiyaliz hastalarına 2018-2020 yılları arasında sırasıyla 1.504.868.400₺, 1.787.607.987₺ ve 2.190.813.676₺, ev hemodiyaliz hastalarına ise sırasıyla, 11.344.195₺, 18.693.084₺ ve 30.798.372₺, periton diyaliz hastalarına ise sırasıyla 209.851.221₺, 254.287.226₺ ve 298.855.007₺ tedavi harcaması yapıldığı belirlenmiştir. Aynı dönemde bu hasta grupları için kişi başı ortalama maliyetlere bakıldığında ise 2018 yılında merkez hemodiyaliz hastaları için kişi başı ortalama 31.671₺ harcama yapılmış iken 2020 yılında bu tutar 44.563₺ olmuş, ev hemodiyalizi alan hastalara yapılan kişi başı ortalama maliyet 30.01 ₺ den 44.506₺’ ye, periton diyalizi tedavisi alan hastalarada ise kişi başı ortalama maliyet 59.327₺ den 83.292₺’ ye çıkmıştır. Ankara ili örneğinde ise merkez hemodiyalizi hastalarına 2018-2020 yılları arasında sırasıyla 14.665.372₺, 115.606.540₺ ve 138.961.900₺, ev hemodiyalizi hastalarına ise sırasıyla, 1.077.263₺, 1.677.528₺ ve 2.302.387₺, periton diyalizi hastalarına ise sırasıyla 19.528.903₺, 27.168.647₺ ve 30.768.387₺ tedavi harcaması yapılmıştır. Aynı dönemde bu hasta grupları için kişi başı ortalama maliyetlere bakıldığında ise 2018 yılında merkez hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama 29.390₺ harcama yapılmış iken 2020 yılında bu tutar 44.754₺ olmuş, ev hemodiyalizi alan hastalara yapılan kişi başı ortalama maliyet 29.924₺ den 43.441₺’ ye, periton diyalizi tedavisi alan hastalarada ise kişi başı ortalama maliyet 65.976₺ den 83.158₺’ ye çıkmıştır. Diyaliz tedavi maliyetlerinin kişi başı ortalamaları gerek Türkiye ortalaması ve gerekse de Ankara ili ortalamaları birbirine benzer çıkmıştır. Literatürde diyaliz tedavi maliyetlerinin karşılaştırıldığı birçok çalışma mevcut olup, Malmström ve arkadaşlarının (2008) yılında Finlandiya’da yaptıkları çalışmada, ev hemodiyalizi hastalarına kişi başı ortalama 31.384€, harcama yapılmış iken, merkez

hemodiyalizi hastalarına ise 27.528€, haracama yapıldığı ortaya konulmuştur. Klarenbach ve arkadaşlarının (2009) yılında Kanada’da yapmış oldukları çalışmada merkez hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama harcama \$42.057CAD, ev hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama harcama \$29.961CAD ve periton diyalizi hastaları için ise kişi başı ortalama \$26.959CAD olarak ortaya koymuşlardır. Keshwar ve arkadaşlarının (2008) İngiltere’de yapmış oldukları çalışmada periton diyalizi için kişi başı ortalama harcama 15.570 €, ev hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama harcama 20.764€ ve merkez hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalma 32.669€ olarak ortaya koymuşlardır. Beaudry ve arkadaşlarının (2018) Manitoba’da yapmış oldukları çalışmada periton diyalizi için kişi başı ortalama harcama \$38.658CAD, ev hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama harcama \$43.816CAD ve merkez hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalma \$64.214CAD olarak ortaya koymuşlardır. Atapour ve arkadaşlarının (2015) İran’da yapmış oldukları çalışmada periton diyalizi için kişi başı ortalama harcama 4.704\$, merkez hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalma 4.776\$ olarak ortaya koymuşlardır. Yang ve Luo (2016) Singapur’da yapmış oldukları çalışmada periton diyalizi için kişi başı ortalama harcama 169.872 Singapur \$, merkez hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalma 306.827 Singapur \$ olarak ortaya koymuşlardır. Wong ve arkadaşlarının (2019) Hong Kong yapmış oldukları çalışmada periton diyalizi için kişi başı ortalama harcama 80.796\$, merkez hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalama 360.924\$ ve ev hemodiyalizi hastaları için ise kişi başı ortalama 87.028\$ harcama yapıldığını ortaya koymuşlardır. Karopadi ve arkadaşlarının (2013) yapmış oldukları çalışmada Hindistan’da hemodiyaliz hastalarına yapılan kişi başı ortalama harcamanın periton diyalizine yapılan kişi başı ortalama harcamaya göre 1,25 kat daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalardan da görüleceği üzere diyaliz tedavi türleri bakımından kişi başı yıllık maliyet ülkeler arasında değişiklik göstermekte olup, bu değişikliğin ülke tercihlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bu çalışma ile böbrek hastalarından son dönem böbrek yetmezliği aşamasında olan ve diyaliz tedavisi alan hastaların yaşam kaliteleri fiziksel ve ruhsal bileşen, böbrek hastalığının semptomları, böbrek hastalığının etkileri ve yükü olmak üzere 5 ana alt boyutla değerlendirilmiştir. Değerlendirme neticesinde, en düşük ortalamaların

sırasıyla fiziksel sağlık bileşeni boyutu ($37,7\pm9,8$) ve böbrek hastalığının yükü boyutu ($39,6\pm25,2$) olduğu görülmüştür. Bu ortalamalar orta seviyenin oldukça altında yer almaktadır. Hastaların genel yaşam kalitelerini gösteren fiziksel ve ruhsal sağlık bileşenlerine ait yaşam kalitesi ortalamalarının sırasıyla $37,7\pm9,8$ ve $42,4\pm9,3$ değerleri ile ortalama seviyesinin altında olduğu görülmüştür. Böbrek hastalığının etkileri alt boyutuna ilişkin ortalama $58,9\pm24,5$; Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutu ortalaması ise $66,0\pm21,9$ olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin ortalama değerler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulmuş ve diyaliz tedavisi alan hastalarının yaşam kalitelerinin düşük olduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışma ile benzer sonuçlar gösteren;

Cohen ve arkadaşlarının (2019)'daki çalışmalarında, hastaların böbrek hastalığının yükü alt boyutu ortalaması $51,3\pm29,8$; böbrek hastalığının etkileri alt boyutu ortalaması $73,0\pm22,7$; böbrek hastalığının semptom ve problemleri alt boyutu ortalaması $78,1\pm16,7$; fiziksel sağlık bileşeni alt boyutu ortalaması $36,6\pm12,2$; ruhsal sağlık bileşeni alt boyutu ortalaması ise $49,0\pm13,4$ olarak saptanmıştır. Fukuhura ve arkadaşlarının (2003) çalışmalarında, hastaların böbrek hastalığının yükü alt boyutu ortalaması $28,6$; böbrek hastalığının etkileri alt boyutu ortalaması $67,7$; böbrek hastalığının semptom ve problemleri alt boyutu ortalaması $75,8$; fiziksel sağlık bileşeni alt boyutu ortalaması $60,9$; ruhsal sağlık bileşeni alt boyutu ortalaması ise $81,7$ olarak saptanmıştır.

Bu çalışma ile benzer olmayan sonuçlar gösteren, Nişel ve arkadaşlarının (2016), Türkiye'de yapmış oldukları çalışmada, en düşük yaşam kalitesi alt boyutunu $41,31$ ortalama ile böbrek hastalığının yükü olarak bulmuşlardır. Diğer alt boyutların ortalamalarına bakıldığında ise, böbrek hastalığının etkileri $69,28$; semptom ve problemler alt boyutu ortalamasının $79,59$ olarak saptamışlardır. Kring ve diğerleri (2009) ise yaşam kalitesi ortalamalarını böbrek hastalığının yükü boyutu için $40,80$; etkileri boyutu için $62,50$; semptom ve problem listesi boyutu için $71,10$; fiziksel sağlık bileşeni boyutu için $75,90$ ve ruhsal yaşam bileşeni için $77,20$ olarak saptamışlardır.

Son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulan ve diyaliz tedavisi uygulanan hastaların yaşam kalitesini değerlendirmeye yönelik olarak literatürde oldukça fazla çalışma yapıldığı görülmektedir. Literatürdeki farklı araştırmalardan edinilen bulgular son dönem böbrek yetmezliği aşamasında olan ve diyaliz tedavisi alan hastaların yaşam kaliteleri fiziksel ve ruhsal bileşen, böbrek hastalığının semptomları, böbrek hastalığının etkileri ve yükü olmak üzere 5 ana alt boyutla değerlendirilmesinde fikir birliğinin alt boyut bazında sağlanmadığını göstermektedir.

Son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulmuş hastaların böbrek transplantasyonu olmamaları halinde hayatlarının geri kalan kısımlarında diyaliz tedavisi olarak geçirmek zorunda olmaları, tedavi sonrası yorgunluk, halsizlik gibi belirtilerin yaşamlarına etki etmesi, kendilerini aile bireylerine bağımlı hissetmeleri, hastalığın fiziksel ve ruhsal pek çok negatif sonuçlarının olması nedeniyle; hasta bireylerin böbrek hastalığının yükü ve fiziksel sağlık bileşeni alt boyutlarına bağlı olarak yaşam kalitelerinin düşük olmasını açıklayabilmektedir.

Hastaların yaşam kalitesi seviyelerinin belirlenmesi ve bu seviyelere etki eden faktörleri ortaya koyabilmek, hastalık yönetimi açısından son derece önem arz etmektedir.

Yine bu çalışma kapsamında yaşam kalitesi değişkenini etkileme olasılığına sahip değişkenler (yaş, cinsiyet, medeni durum, diyaliz tedavi süresi, eşlik eden hastalık ve gelir düzeyi) arasındaki ilişki incelenmiş ve literatürdeki benzer araştırmalar ile karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre merkez hemodiyalizinde (20-44) 60,72, (45-64) 61,44, (65-74) 65,70, (75+) 61,60, ev hemodiyalizinde (20-44) 80,35, (45-64)78,17, (65-74) 94,79, (75+) 95,83, ve periton diyalizinde (20-44) 74,30, (45-64) 66,66 (65-74) 67,91, (75+) 70,26 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre merkez hemodiyalizinde (20-44) 36,78, (45-64) 32,17, (65-74) 36,20,

(75+) 33,81, ev hemodiyalizinde (20-44)48,51, (45-64) 46,42, (65-74)56,25, (75+) 62,50, ve periton diyalizinde (20-44) 52,19, (45-64) 47,04, (65-74) 41,87, (75+) 41,47 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre merkez hemodiyalizinde (20-44) 56,39, (45-64) 55,14, (65-74)54,25, (75+) 50,71, ev hemodiyalizinde (20-44) 67,36, (45-64) 68,85, (65-74) 75,00, (75+) 90,62 ve periton diyalizinde (20-44) 68,03, (45-64) 62,44, (65-74) 64,97, (75+) 66,76 olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre merkez hemodiyalizinde (20-44) 36,24, (45-64) 35,79, (65-74) 35,41, (75+) 32,77, ev hemodiyalizinde (20-44) 46,90, (45-64) 43,11, (65-74) 44,21, (75+) 56,57 ve periton diyalizinde (20-44) 42,68, (45-64) 39,24, (65-74) 38,05, (75+) 41,22 olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre merkez hemodiyalizinde (20-44) 41,92, (45-64) 40,41, (65-74) 41,31, (75+) 40,82, ev hemodiyalizinde (20-44) 46,78, (45-64) 44,75, (65-74) 53,18, (75+) 60,75 ve periton diyalizinde (20-44) 43,04, (45-64) 44,34, (65-74) 42,86, (75+) 48,09 olarak saptanmıştır. Malindretos ve diğerlerinin (2007) ve Stojanovic ve diğerlerinin (2010) yapmış oldukları çalışmalarda hemodiyaliz hastalarında, yaşlılık, eşlik eden hastalık ve düşük gelir düzeyi ile yaşam kalitesi arasında negatif güçlü bir ilişki olduğu ve yaşam kalitesini önemli düzeyde azalttığını ortaya koymuşlardır. Nuhoğlu (2017) çalışmasında hem hemodiyaliz hemde transplantasyon hastalarında yaşın kötü yaşam kalitesi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Moreno ve diğerlerinin (1996) yapmış oldukları çalışmada yaş ilerlemesi ile diyaliz tedavisi gören hastaların yaşam kalitesi puanlarında da düşmeler olduğu saptanmıştır.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (61,01), ev hemodiyaliz (78,88) ve periton diyalizinde (70,13) erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (63,79), ev hemodiyaliz (81,04) ve periton diyalizinde (68,42) olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü boyutunda kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (33,01), ev hemodiyaliz (49,58) ve periton diyalizinde (47,31) erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (35,51), ev hemodiyaliz (47,50) ve periton

diyalizinde (47,43) olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi boyutunda kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (52,28), ev hemodiyaliz (65,74) ve periton diyalizinde (66,02) erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (56,65), ev hemodiyaliz (70,49) ve periton diyalizinde (63,37) olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (34,24), ev hemodiyaliz (43,53) ve periton diyalizinde (38,38) erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (36,37), ev hemodiyaliz (46,07) ve periton diyalizinde (41,89) olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (40,49), ev hemodiyaliz (47,53) ve periton diyalizinde (44,72) erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (41,46), ev hemodiyaliz (45,88) ve periton diyalizinde (43,20) olarak saptanmıştır. Lopes ve diğerlerinin (2007) yapmış oldukları çalışmada, hemodiyaliz tedavisi gören kadınların erkeklere göre daha düşük yaşam kalitesi skorlarına sahip oldukları ortaya konulmuştur. Chen ve diğerlerinin (2017) yapmış oldukları çalışmada periton diyaliz tedavisi gören erkek hastaların kadınlara göre daha yüksek yaşam kalitesine sahip olduklarını ortaya koymuştur. Nuhoğlu (2017) çalışmasında cinsiyet ile yaşam kalitesi arasında herhangi bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Yazgan (2012) çalışmasında hemodiyaliz hastalarında erkek cinsiyet ile yaşam kalitesi arasında anlamlı farklılık bulunduğu, periton diyaliz hastalarında erkek cinsiyet ile yaşam kalitesi puanları arasında farklılık bulunsa bile istatistiksel olarak ilişki bulunamamıştır.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre merkez hemodiyalizinde (evli) 63,47, (bekar) 62,93, (diğer) 56,25, ev hemodiyalizinde (evli) 80,81, (bekar) 80,92, (diğer) 72,91 ve periton diyalizinde (evli) 68,78, (bekar) 67,75, (diğer) 75,69 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre merkez hemodiyalizinde (evli) 34,81, (bekar) 38,65, (diğer) 27,80, ev hemodiyalizinde (evli) 53,23, (bekar) 40,38, (diğer) 33,33 ve periton diyalizinde (evli) 47,73, (bekar) 40,17, (diğer) 52,77 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma

göre merkez hemodiyalizinde (evli) 54,64, (bekar) 59,22, (diğer) 49,57, ev hemodiyalizinde (evli) 71,55 (bekar) 66,03, (diğer) 55,95 ve periton diyalizinde (evli) 65,11, bekar) 57,33, (diğer) 69,96 olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre merkez hemodiyalizinde (evli) 35,33, (bekar) 38,03, (diğer) 32,92, ev hemodiyalizinde (evli) 44,13, (bekar) 48,87, (diğer) 39,95 ve periton diyalizinde (evli) 40,61, (bekar) 38,60, (diğer) 38,24 olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre merkez hemodiyalizinde (evli) 41,32, (bekar) 42,29, (diğer) 38,07, ev hemodiyalizinde (evli) 47,83, (bekar) 44,16, (diğer) 42,65 ve periton diyalizinde (evli) 43,85, (bekar) 43,56, (diğer) 40,11 olarak saptanmıştır. Lopes ve diğerlerinin (2007) yapmış oldukları çalışmada, medeni durum ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kuszta ve diğerlerinin (2003) yapmış oldukları çalışmada, bekarların evli olan hastaara göre daha düşük yaşam kalitesine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Nuhoglu (2017) çalışmasında medeni durum ile yaşam kalitesi arasında ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Acaray ve Pınar (2005) yapmış oldukları çalışmada, bekara hastaların evli olan hastalara göre daha yüksek yaşam kalitesine sahip oldukları ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada tüm hastaların (574) en az bir eşlik eden hastalığı bulunmakta olup 402 hastanın en az iki farklı eşlik eden hastalığı varken, 61 hastanın en az farklı üç eşlik eden hastalığı bulunmaktadır. Hastaların eşlik eden hastalıklarının sıralamasına bakıldığında hipertansiyon %53 ile ilk sırada yer almaktadır. Tüm eşlik eden hastalık sayısı içinde %21'lik oranla ikinci sırada diyabet, %6'lık oranla anemi, %2'lik oranla kalp yetmezliği ve %8'lik oranla hiperparatiroid hastalığı bulunmaktadır. Kurban (2017) tarafından yapılan çalışmada hastaların %86,6'ında eşlik eden hastalık bulunduğu ve %68,5'lik oranla en çok hipertansiyon görüldüğü saptanmıştır. Gökçe (2010) tarafından yapılan çalışmada hastaların %83,9'unda en az bir eşlik eden hastalık bulunduğu saptanmıştır. Efe (2012) tarafından yapılan çalışmada ise hastaların %79,3'ünde en az bir eşlik eden hastalık saptanmıştır. Öztürk (2014) tarafından yapılan çalışmada hastaların %41'lik bir oranla hipertansiyon olduğu saptanmıştır. Malindretos ve diğerlerinin (2010) ve yapmış oldukları çalışmalarda hemodiyaliz hastalarında, eşlik eden hastalık ile yaşam kalitesi arasında negatif güçlü

bir ilişki olduğu ve yaşam kalitesini önemli düzeyde azalttığını ortaya koymuşlardır. Moreno ve diğerlerinin (1996) yapmış oldukları çalışmada eşlik eden hastalıkların olması durumu ile diyaliz tedavisi gören hastaların yaşam kalitesi puanlarının düşük olduğu saptanmıştır.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre merkez hemodiyalizinde (1-5) 62,25, (6-10) 62,59, (11-15) 59,70, (16-20) 65,36 ev hemodiyalizinde (1-5) 87,32, (6-10) 78,12, (11-15) 94,58, (16-20) 70,31 ve periton diyalizinde (1-5) 73,01, (6-10) 70,65, (11-15) 47,68, (16-20) 67,26 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre merkez hemodiyalizinde (1-5) 36,78, (6-10) 32,91, (11-15) 32,52, (16-20) 28,43 ev hemodiyalizinde (1-5) 58,85, (6-10) 41,79, (11-15) 60,00, (16-20) 41,14 ve periton diyalizinde (1-5) 49,09, (6-10) 50,00, (11-15) 31,94, (16-20) 47,32 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre merkez hemodiyalizinde (1-5) 55,15, (6-10) 54,91, (11-15) 51,23, (16-20) 53,81 ev hemodiyalizinde (1-5) 75,33, (6-10) 66,12, (11-15) 78,12, (16-20) 62,38 ve periton diyalizinde (1-5) 69,45, (6-10) 66,19, (11-15) 38,36, (16-20) 61,16 olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre merkez hemodiyalizinde (1-5) 36,01, (6-10) 35,28, (11-15) 35,09, (16-20) 32,48 ev hemodiyalizinde (1-5) 48,95, (6-10) 43,10, (11-15) 54,34, (16-20) 40,53 ve periton diyalizinde (1-5) 41,53, (6-10) 40,54, (11-15) 34,06, (16-20) 36,79 olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre merkez hemodiyalizinde (1-5) 60,72, (6-10) 61,44, (11-15) 65,70, (16-20) 61,60, ev hemodiyalizinde (1-5) 60,72, (6-10) 61,44, (11-15) 65,70, (16-20) 61,60 ve periton diyalizinde (1-5) 60,72, (6-10) 61,44, (11-15) 65,70, (16-20) 61,60 olarak saptanmıştır. Acaray ve Pınar (2005) yapmış oldukları çalışmada, hemodiyaliz hastalarında diyaliz süresi ile yaşam kalitesi arasında negatif yönlü bir ilişik olduğunu ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre merkez

hemodiyalizinde (okur yazar değil) 57,67, (ilkokul) 64,53, (ortaokul) 61,17, (lise) 63,57, (üniversite) 59,04 ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 70,83, (ilkokul) 85,41, (ortaokul) 72,56, (lise) 77,95, (üniversite) 83,42 ve periton diyalizinde (okur yazar değil) 75,41, (ilkokul) 69,33, (ortaokul) 72,36, (lise) 67,48, (üniversite) 66,16 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,55, (ilkokul) 33,75, (ortaokul) 34,02, (lise) 35,80, (üniversite) 36,71 ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,25, (ilkokul) 50,00, (ortaokul) 59,70, (lise) 65,36, (üniversite) ve periton diyalizinde (okur yazar değil) 44,16 (ilkokul) 41,87 (ortaokul) 57,29, (lise) 47,47, (üniversite) 47,86 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 50,69, (ilkokul) 54,81, (ortaokul) 56,35, (lise) 55,52, (üniversite) 51,35 ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 68,75, (ilkokul) 68,30, (ortaokul) 67,70, (lise) 64,10, (üniversite) 71,68 ve periton diyalizinde (okur yazar değil) 72,08, (ilkokul) 65,48, (ortaokul) 70,52, (lise) 61,45, (üniversite) 60,93 olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,55, (ilkokul) 34,84, (ortaokul) 35,95, (lise) 37,65, (üniversite) 35,46 ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 35,90, (ilkokul) 50,04, (ortaokul) 40,41, (lise) 43,91, (üniversite) 47,08 ve periton diyalizinde (okur yazar değil) 38,28, (ilkokul) 38,00, (ortaokul) 42,84, (lise) 41,53, (üniversite) 39,76 olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 38,74, (ilkokul) 41,74, (ortaokul) 41,18, (lise) 41,00, (üniversite) 40,03 ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 43,00, (ilkokul) 42,77, (ortaokul) 42,13, (lise) 47,48, (üniversite) 47,43 ve periton diyalizinde (okur yazar değil) 50,92, (ilkokul) 41,75, (ortaokul) 43,29, (lise) 42,65, (üniversite) 46,22 olarak saptanmıştır. Nuhoğlu (2017) çalışmasında hemodiyaliz hastalarında eğitim düzeyi ile yaşam kalitesi arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya konulmuştur. Acaray ve Pınar (2005) yapmış oldukları çalışmada ise hemodiyaliz hastalarında eğitim düzeyi ile yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Yazgan (2012) çalışmasında hemodiyaliz ve periton diyalizi tedavisi alan hastalarda eğitim düzeyi arttıkça yaşam kalitesinin arttığı tespit edilmiştir. Blake ve diğerlerinin (2000) yapmış

oldukları çalışmada eğitim düzeyinin artması ile yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü anlamı bir ilişki saptanmıştır.

Bu çalışmada KDQOL-36 ölçeği böbrek hastalığının semptom listesi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 62,06, (asgari ücrete eşit) 60,72, (asgari ücretten fazla) 65,16, ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 67,85, (asgari ücrete eşit) 78,12, (asgari ücretten fazla) 84,22 ve periton diyalizinde (asgari ücretten az) 72,41, (asgari ücrete eşit) 67,42, (asgari ücretten fazla) 67,36 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının yükü boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 35,62, (asgari ücrete eşit) 30,83, (asgari ücretten fazla) 38,12, ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 36,60, (asgari ücrete eşit) 47,50, (asgari ücretten fazla) 51,33 ve periton diyalizinde (asgari ücretten az) 42,50, (asgari ücrete eşit) 50,30, (asgari ücretten fazla) 50,17 olarak saptanmıştır. Böbrek hastalığının etkisi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 52,69, (asgari ücrete eşit) 53,37, (asgari ücretten fazla) 57,57, ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 60,07, (asgari ücrete eşit) 66,02, (asgari ücretten fazla) 72,16 ve periton diyalizinde (asgari ücretten az) 68,00, (asgari ücrete eşit) 62,21, (asgari ücretten fazla) 63,97 olarak saptanmıştır. Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 35,02, (asgari ücrete eşit) 34,27, (asgari ücretten fazla) 37,05, ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 38,46, (asgari ücrete eşit) 45,12, (asgari ücretten fazla) 46,95 ve periton diyalizinde (asgari ücretten az) 38,85, (asgari ücrete eşit) 41,44, (asgari ücretten fazla) 39,77 olarak saptanmıştır. Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25, ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25 ve periton diyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25 olarak saptanmıştır. Blake ve diğerlerinin (2000) yapmış oldukları çalışmada yüksek gelir düzeyi ile daha iyi yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü anlamı bir ilişki saptanmıştır.

Chen ve diğerklerinin (2017) yapmış oldukları çalışma periton diyaliz tedavisi gören hastaların yaşam kalitesinin merkez hemodiyaliz tedavisi olan hastalara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Yapılan literatür taramasından elde edilen sonuçlar hastalığa özgü özelliklerin hastaların yaşam kaliteleri üzerindeki etkileri üzerine fikir birliği sağlanmadığını ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan farklılıkların, seçilen örneklem grubundan veya yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılan ölçeğin genel ya da hastalığa özgü olup olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında ortaya konulan öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

Çalışmanın maliyet boyutu için 2018, 2019 ve 2020 yılları arasında Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA sisteminde çalışmaya dahil edilme kriterlerine uyan 53.442 hastaya ait tüm harcama verileri alınmıştır. Çalışmanın yaşam kalitesi boyutunu oluşturan evren ise Ankara ilinde yaşayan son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulan merkez hemodiyalizi, periton diyalizi ve ev hemodiyalizi tedavisi alan hastaların sayısı Sosyal Güvenlik Kurumu MEDULA sisteminden elde edilmiştir. Belirlenen evrenden basit tesadüfi örnekleme metodu kullanılarak Ankara ili örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır. Bu çerçevede merkez hemodiyalizi için 341, ev hemodiyalizi için 53 ve periton diyalizi için ise 188 kişi belirlenmiştir. Buna göre %95 güven aralığında örneklem büyüklüğü toplam 582 kişi olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın maliyet boyutuna dahil edilen hastaların %57'si erkek %43 kadınlardan oluşmaktadır. Merkez hemodiyalizi hastalarının %58'i erkeklerden oluşurken bu oran ev hemodiyalizinde %67'i, periton diyalizinde %47 dir.

Çalışma kapsamındaki hastaların yaş dağılımına bakıldığında merkez hemodiyaliz hastalarının %40'ı 45-64 yaş aralığında yer alırken bu oran ev hemodiyaliz hastalarında %47'i, periton diyalizi hastalarında %43'tür. Hastaların üç diyaliz tipinde 45-64 yaş gurubunda yoğunlaştığı görülmektedir. Kadın/erkek dağılımının birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Merkez hemodiyaliz hastalarının %83'ü hastaneye yatış yapmış ve bu hastalar için 575.975.333 ₺ harcama yapılmıştır. Periton diyaliz hastalarının ise %75'i hastaneye yatış yapmış ve bu hastalar için 37.643.336 ₺ harcama yapılmıştır. Ev hemodiyaliz hastalarının ise %56'sının aynı yıl içerisinde hastaneye yatış yapmış ve bu hastalara ise 3.296.378 ₺ harcama yapılmıştır.

Türkiye genelinde, merkez hemodiyalizi hastalarına 2018-2020 yılları arasında sırasıyla 1.504.868.400₺, 1.787.607.987₺ ve 2.190.813.676₺, ev hemodiyalizi hastalarına sırasıyla, 11.344.195₺, 18.693.084₺ ve 30.798.372₺, periton diyalizi hastalarına ise sırasıyla 209.851.221₺, 254.287.226₺ ve 298.855.007₺ tedavi harcaması yapılmıştır.

Türkiye genelinde, 2018 yılında merkez hemodiyalizi hastaları için kişi başı ortalama 31.671₺ harcama yapılmış, 2020 yılında bu tutar 44.563₺ olmuştur. 2018 yılında ev hemodiyalizi alan hastalara için kişi başı ortalama 30.011₺ harcama yapılmış, 2020 yılında bu tutar 44.506₺ olmuştur. 2018 yılında periton diyalizi alan hastalar için kişi başı ortalama 59.327₺ harcama yapılmış, 2020 yılında bu tutar 83.292 ₺ olmuştur.

Ankara ili örneğinde merkez hemodiyalizi hastalarına 2018-2020 yılları arasında sırasıyla 14.665.372₺, 115.606.540₺ ve 138.961.900₺, ev hemodiyaliz hastalarına ise sırasıyla, 1.077.263₺, 1.677.528₺ ve 2.302.387₺, periton diyaliz hastalarına ise sırasıyla 19.528.903₺, 27.168.647₺ ve 30.768.387₺ tedavi harcaması yapılmıştır.

Ankara ili örneğinde 2018 yılında merkez hemodiyaliz hastaları için kişi başı ortalama 29.390₺ harcama yapılmış. 2020 yılında bu tutar 44.754₺ olmuştur. 2018 yılında ev hemodiyalizi alan hastalara kişi başı ortalama 29.924₺ harcama yapılmış, 2020 yılında bu tutar 43.441₺ olmuştur. 2018 yılında periton diyalizi tedavisi alan hastalara kişi başı ortalama 65.976₺ harcama yapılmış, 2020 yılında bu tutar 83.158₺ olmuştur.

2020 yılında merkez hemodiyalizi tedavisi alan hastalardan 47.370 kişinin antianemik ilaç kullandığı görülmüştür. 2020 yılında ev hemodiyalizi tedavisi alan hastalardan 643 kişinin antianemik ilaç kullandığı görülmüştür. 2020 yılında periton diyaliz tedavisi alan hastalar için 298.855.007₺'lik diyaliz solüsyonu harcaması yapıldığı, ikinci sırada ise 10.439.365₺ ile antianemik ilaçların kullandığı görülmüştür.

Diyaliz tedavisi alan hastaların yaşam kaliteleri fiziksel ve ruhsal bileşen, böbrek hastalığının semptomları, böbrek hastalığının etkileri ve yükü olmak üzere 5 ana alt boyutla değerlendirilmiştir.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutu ortalama puanı ($66 \pm 21,9$) olarak bulunmuştur. Fiziksel sağlık bileşeni boyutu ortalama puanı ($37,7 \pm 9,8$) olarak bulunmuştur. Böbrek hastalığının yükü boyutu ortalama puanı ($39,6 \pm 25,2$) olarak bulunmuştur. Ruhsal sağlık bileşeni boyutu ortalama puanı $42,4 \pm 9,3$ olarak bulunmuştur. Böbrek hastalığının etkileri boyutu ortalama puanı $58,9 \pm 24,5$ olarak bulunmuştur.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre,

- Merkez hemodiyalizinde (20-44) 60,72, (45-64) 61,44, (65-74) 65,70, (75+) 61,60,
- Ev hemodiyalizinde (20-44) 80,35, (45-64) 78,17, (65-74) 94,79, (75+) 95,83,
- Periton diyalizinde (20-44) 74,30, (45-64) 66,66 (65-74) 67,91, (75+) 70,26 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre,

- Merkez hemodiyalizinde (20-44) 36,78, (45-64) 32,17, (65-74) 36,20, (75+) 33,81,
- Ev hemodiyalizinde (20-44) 48,51, (45-64) 46,42, (65-74) 56,25, (75+) 62,50,

- Periton diyalizinde (20-44) 52,19, (45-64) 47,04, (65-74) 41,87, (75+) 41,47 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre,

- Merkez hemodiyalizinde (20-44) 56,39, (45-64) 55,14, (65-74) 54,25, (75+) 50,71,
- Ev hemodiyalizinde (20-44) 67,36, (45-64) 68,85, (65-74) 75,00, (75+) 90,62,
- Periton diyalizinde (20-44) 68,03, (45-64) 62,44, (65-74) 64,97, (75+) 66,76 olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre,

- Merkez hemodiyalizinde (20-44) 36,24, (45-64) 35,79, (65-74) 35,41, (75+) 32,77,
- Ev hemodiyalizinde (20-44) 46,90, (45-64) 43,11, (65-74) 44,21, (75+) 56,57
- Periton diyalizinde (20-44) 42,68, (45-64) 39,24, (65-74) 38,05, (75+) 41,22 olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları yaş gruplarına göre,

- Merkez hemodiyalizinde (20-44) 41,92, (45-64) 40,41, (65-74) 41,31, (75+) 40,82,
- Ev hemodiyalizinde (20-44) 46,78, (45-64) 44,75, (65-74) 53,18, (75+) 60,75
- Periton diyalizinde (20-44) 43,04, (45-64) 44,34, (65-74) 42,86, (75+) 48,09 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda,

- Kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (61,01), ev hemodiyaliz (78,88) ve periton diyalizinde (70,13),

- Erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (63,79), ev hemodiyaliz (81,04) ve periton diyalizinde (68,42) olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda,

- Kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (33,01), ev hemodiyalizi (49,58) ve periton diyalizinde (47,31),
- Erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (35,51), ev hemodiyalizi (47,50) ve periton diyalizinde (47,43) olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda,

- Kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (52,28), ev hemodiyaliz (65,74) ve periton diyalizinde (66,02),
- Erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (56,65), ev hemodiyaliz (70,49) ve periton diyalizinde (63,37) olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda,

- Kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (34,24), ev hemodiyaliz (43,53) ve periton diyalizinde (38,38),
- Erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (36,37), ev hemodiyaliz (46,07) ve periton diyalizinde (41,89) olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda,

- Kadın hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (40,49), ev hemodiyaliz (47,53) ve periton diyalizinde (44,72),
- Erkek hastaların yaşam kalitesi puan ortalamaları; merkez hemodiyalizi (41,46), ev hemodiyaliz (45,88) ve periton diyalizinde (43,20) olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre,

- Merkez hemodiyalizinde (evli) 63,47, (bekar) 62,93, (diğer) 56,25,
- Ev hemodiyalizinde (evli) 80,81, (bekar) 80,92, (diğer) 72,91,
- Periton diyalizinde (evli) 68,78, (bekar) 67,75, (diğer) 75,69 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre,

- Merkez hemodiyalizinde (evli) 34,81, (bekar) 38,65, (diğer) 27,80,
- Ev hemodiyalizinde (evli) 53,23, (bekar) 40,38, (diğer) 33,33,
- Periton diyalizinde (evli) 47,73, (bekar) 40,17, (diğer) 52,77 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre,

- Merkez hemodiyalizinde (evli) 54,64, (bekar) 59,22, (diğer) 49,57,
- Ev hemodiyalizinde (evli) 71,55, (bekar) 66,03, (diğer) 55,95,
- Periton diyalizinde (evli) 65,11, (bekar) 57,33, (diğer) 69,96 olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre,

- Merkez hemodiyalizinde (evli) 35,33, (bekar) 38,03, (diğer) 32,92,
- Ev hemodiyalizinde (evli) 44,13, (bekar) 48,87, (diğer) 39,95,
- Periton diyalizinde (evli) 40,61, (bekar) 38,60, (diğer) 38,24 olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları medeni duruma göre,

- Merkez hemodiyalizinde (evli) 41,32, (bekar) 42,29, (diğer) 38,07,

- Ev hemodiyalizinde (evli) 47,83, (bekar) 44,16, (diğer) 42,65,
- Periton diyalizinde (evli) 43,85, (bekar) 43,56, (diğer) 40,11 olarak saptanmıştır.

Tüm hastaların (574) en az bir eşlik eden hastalığı bulunduğu saptanmıştır. 402 hastanın en az iki farklı eşlik eden hastalığının bulunduğu, 61 hastanın en az üç farklı eşlik eden hastalığı bulunduğu saptanmıştır. Eşlik eden hastalık dağılımında ilk sırada hipertansiyon %53'lik bir oran ile yer almaktadır. İkinci sırada diyabet %21'lik bir oranla yer almaktadır. Üçüncü sırada %6'lık oranla anemi, dördüncü sırada %8'lik bir oranla hiperparatiroid hastalığı, beşinci sırada %2'lik bir oranla kalp yetmezliği bulunduğu saptanmıştır.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (1-5) 62,25, (6-10) 62,59, (11-15) 59,70, (16-20) 65,36,
- Ev hemodiyalizinde (1-5) 87,32, (6-10) 78,12, (11-15) 94,58, (16-20) 70,31,
- Periton diyalizinde (1-5) 73,01, (6-10) 70,65, (11-15) 47,68, (16-20) 67,26 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (1-5) 36,78, (6-10) 32,91, (11-15) 32,52, (16-20) 28,43,
- Ev hemodiyalizinde (1-5) 58,85, (6-10) 41,79, (11-15) 60,00, (16-20) 41,14,
- Periton diyalizinde (1-5) 49,09, (6-10) 50,00, (11-15) 31,94, (16-20) 47,32 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (1-5) 55,15, (6-10) 54,91, (11-15) 51,23, (16-20) 53,81,
- Ev hemodiyalizinde (1-5) 75,33, (6-10) 66,12, (11-15) 78,12, (16-20) 62,38,
- Periton diyalizinde (1-5) 69,45, (6-10) 66,19, (11-15) 38,36, (16-20) 61,16 olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (1-5) 36,01, (6-10) 35,28, (11-15) 35,09, (16-20) 32,48,
- Ev hemodiyalizinde (1-5) 48,95, (6-10) 43,10, (11-15) 54,34, (16-20) 40,53,
- Periton diyalizinde (1-5) 41,53, (6-10) 40,54, (11-15) 34,06, (16-20) 36,79 olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları diyaliz tedavi süresine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (1-5) 40,64, (6-10) 41,72, (11-15) 41,10, (16-20) 40,46,
- Ev hemodiyalizinde (1-5) 47,05, (6-10) 47,64, (11-15) 49,49, (16-20) 42,92,
- Periton diyalizinde (1-5) 45,53, (6-10) 44,22, (11-15) 37,50, (16-20) 37,79 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının semptom listesi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 57,67, (ilkokul) 64,53, (ortaokul) 61,17, (lise) 63,57, (üniversite) 59,04,
- Ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 70,83, (ilkokul) 85,41, (ortaokul) 72,56, (lise) 77,95, (üniversite) 83,42,
- Periton diyalizinde (okur yazar değil) 75,41, (ilkokul) 69,33, (ortaokul) 72,36, (lise) 67,48, (üniversite) 66,16 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,55, (ilkokul) 33,75, (ortaokul) 34,02, (lise) 35,80, (üniversite) 36,71,
- Ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,25, (ilkokul) 50,00, (ortaokul) 59,70, (lise) 65,36,
- Periton diyalizinde (okur yazar değil) 44,16 (ilkokul) 41,87 (ortaokul) 57,29, (lise) 47,47, (üniversite) 47,86 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 50,69, (ilkokul) 54,81, (ortaokul) 56,35, (lise) 55,52, (üniversite) 51,35,
- Ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 68,75, (ilkokul) 68,30, (ortaokul) 67,70, (lise) 64,10, (üniversite) 71,68,
- Periton diyalizinde (okur yazar değil) 72,08, (ilkokul) 65,48, (ortaokul) 70,52, (lise) 61,45, (üniversite) 60,93 olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 31,55, (ilkokul) 34,84, (ortaokul) 35,95, (lise) 37,65, (üniversite) 35,46,
- Ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 35,90, (ilkokul) 50,04, (ortaokul) 40,41, (lise) 43,91, (üniversite) 47,08,
- Periton diyalizinde (okur yazar değil) 38,28, (ilkokul) 38,00, (ortaokul) 42,84, (lise) 41,53, (üniversite) 39,76 olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni alt boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları eğitim düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (okur yazar değil) 38,74, (ilkokul) 41,74, (ortaokul) 41,18, (lise) 41,00, (üniversite) 40,03,

- Ev hemodiyalizinde (okur yazar değil) 43,00, (ilkokul) 42,77, (ortaokul) 42,13, (lise) 47,48, (üniversite) 47,43,
- Periton diyalizinde (okur yazar değil) 50,92, (ilkokul) 41,75, (ortaokul) 43,29, (lise) 42,65, (üniversite) 46,22 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının semptom listesi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 62,06, (asgari ücrete eşit) 60,72, (asgari ücretten fazla) 65,16,
- Ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 67,85, (asgari ücrete eşit) 78,12, (asgari ücretten fazla) 84,22,
- Periton diyalizinde (asgari ücretten az) 72,41, (asgari ücrete eşit) 67,42, (asgari ücretten fazla) 67,36 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının yükü boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 35,62, (asgari ücrete eşit) 30,83, (asgari ücretten fazla) 38,12,
- Ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 36,60, (asgari ücrete eşit) 47,50, (asgari ücretten fazla) 51,33,
- Periton diyalizinde (asgari ücretten az) 42,50, (asgari ücrete eşit) 50,30, (asgari ücretten fazla) 50,17 olarak saptanmıştır.

Böbrek hastalığının etkisi boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 52,69, (asgari ücrete eşit) 53,37, (asgari ücretten fazla) 57,57,
- Ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 60,07, (asgari ücrete eşit) 66,02, (asgari ücretten fazla) 72,16,
- Periton diyalizinde (asgari ücretten az) 68,00, (asgari ücrete eşit) 62,21, (asgari ücretten fazla) 63,97 olarak saptanmıştır.

Fiziksel sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 35,02, (asgari ücrete eşit) 34,27, (asgari ücretten fazla) 37,05,
- Ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 38,46, (asgari ücrete eşit) 45,12, (asgari ücretten fazla) 46,95,
- Periton diyalizinde (asgari ücretten az) 38,85, (asgari ücrete eşit) 41,44, (asgari ücretten fazla) 39,77 olarak saptanmıştır.

Ruhsal sağlık bileşeni boyutunda yaşam kalitesi puan ortalamaları gelir düzeyine göre,

- Merkez hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25,
- Ev hemodiyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25,
- Periton diyalizinde (asgari ücretten az) 63,47, (asgari ücrete eşit) 62,93, (asgari ücretten fazla) 56,25 olarak saptanmıştır.

Alt boyutlara ilişkin ortalama değerler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, son dönem böbrek yetmezliği tanısı konulmuş ve diyaliz tedavisi alan hastaların yaşam kalitelerinin düşük olduğu değerlendirilmektedir.

Merkez hemodiyalizi ve periton diyalizi ile tedavi olan hastaların tüm alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ev hemodiyalizi ve periton diyalizi ile tedavi olan hastaların ise tüm alt boyutlardaki puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir ($p>0,0016$).

Böbrek hastalığının semptom listesi ortalama puanları ile; cinsiyet ve diyaliz türü ortalamaları, diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktör düzeyleri, eğitim durumu ve diyaliz türü faktör düzeyleri, gelir düzeyi ve diyaliz türü faktör düzeyleri, medeni

durum ve diyaliz türü faktör düzeyleri, yaş grupları ve diyaliz faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Böbrek hastalığının etkisi ortalama puanları ile; cinsiyet ve diyaliz türü faktör düzeyleri, diyaliz tedavi süresi ve diyaliz türü faktör düzeyleri, medeni durum ve diyaliz türü faktör düzeyleri, eğitim durumu ve diyaliz türü faktör düzeyleri, gelir düzeyi ve diyaliz türü faktör düzeyleri ve yaş grupları ve diyaliz türü faktör düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

5.2. Öneriler

Bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlar ışığında konu ile ilgili genel öneriler sıralanmıştır.

Vatandaşların arzu edilen sağlık hizmetlerini almasının yanı sıra söz konusu hizmetlerin finansmanı ve sürdürülebilirliğinin devam ettirilebilmesi için alternatif tedavi yöntemlerinin karşılaştırılması ve en düşük maliyetli ve en yüksek konforu sağlayan tedavi yönteminin uygulanması son derece önemlidir. Diyaliz tedavisi maliyetinin ve hastaya sağladığı yaşam kalitesinin değerlendirildiği bu çalışmada; son dönme böbrek yetmezliği tedavisinde kullanılan diyaliz tedavilerinin birbirlerine üstünlükleri noktasında literatürdeki çalışmalarda bir kesinlik bulunmamaktadır. Ancak çalışmada ev hemodiyalizi kişi başı ortalama maliyetinin diğer diyaliz türlerine göre düşük olarak saptanması ve aynı zamanda düşük hastaneye yatış sayıları nedeniyle tercih edilmelidir.

Yine çalışmada ev hemodiyalizinin ölçeğin tüm alt boyut puan ortalamalarında diğer diyaliz türlerine göre üstünlük sağladığı görüldüğünden bu diyaliz türünün yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Bu nedenle Sosyal Güvenlik Kurumunun bu uygulamanın yaygınlaştırılması için Sağlık Uygulama Tebliğinde teşvik edici düzenlemeler yapması önerilmektedir.

Kronik böbrek yetmezliği tedavisinde böbrek nakli altın standart olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle böbrek naklinin arttırılması için bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Bu çalışma geri ödeme kurumu perspektifi ile yapılmıştır. Ayrıca hizmet sunucusu, hasta ve toplumsal perspektifi esas alan çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Diyaliz tedavi yöntemlerinin maliyeti ve yaşam kalitesine ilişkin meta analizi çalışmalarının yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

ÖZET

Diyaliz Tedavisi Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara İli Örneği

Sağlık insanlık için diğer bütün göstergelerden daha öncelikli öneme sahiptir. Hayatta olmaktan sonra yaşamın gereklerini yerine getirebilmek için öncelikli ve olmazsa olmaz olgu sağlıktır. Günümüzde insanların yitirmiş oldukları sağlıklarına kavuşabilmek için yaptıkları sağlık harcamaları sürekli bir artış göstermektedir. Kronik hastalıklar genellikle yavaş ilerleyen, düzenli ve sürekli tedavi, bakım ve izlem gerektiren uzun dönem sağlık sorunlarıdır.

Kronik Böbrek Hastalığı Türkiye’de ve dünyada sürekli artış gösteren önemli bir sağlık sorunudur. Hastalığın artan sıklığı, yaşam kalitesini önemli bir seviyede etkilemesi, farkındalığının toplum tarafından oldukça düşük olması ve tedavisinin son derece yüksek maliyetler içermesi nedeniyle toplumsal yükü büyük olan bir hastalıktır.

Bu çalışmada; Türkiye’de son dönem böbrek yetmezliğinde uygulanan renal replasman tedavisi yöntemlerinden merkez hemodiyalizi, ev hemodiyalizi ve periton diyalizinin doğrudan maliyetlerinin belirlenerek karşılaştırılması ve söz konusu tedaviyi alan hastaların yaşam kalitelerine göre tedavi maliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda geri ödeme kurumu perspektifi esas alınmış olup, Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumunca diyaliz hastalarına yapılan tüm harcamalar ortaya konulmuş aynı zamanda Ankara ili örneği ile de diyaliz tedavi türlerine göre yaşam kalitelerinin karşılaştırması yapılmıştır. Yaşam kalitesi boyutu değerlendirilirken, hastalara KDQOL 36 Böbrek Hastalığı Yaşam Kalitesi ölçeği uygulanmıştır. Çalışma verilerinin belirli bir dönemi kapsamı nedeniyle bu çalışma kesitsel türde bir çalışmadır.

Verilerin analiz edilmesinde farklı istatistiksel yöntemlerden faydalanılmış olup, öncelikle maliyet boyutu ve yaşam kalitesine ilişkin tanımlayıcı bulgular frekans analizi ve çeşitli grafikler aracılığıyla sunulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişki olup olmadığının test edilmesinde Pearson Ki-Kare istatistiği kullanılmıştır. Değişkenlerin normallik dağılımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov metodu kullanılmıştır. Diyaliz türüne göre alt boyutun ortalama puanları arasında fark olup olmadığı Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiş olup iki bağımsız grup arasındaki farkın anlamlılığını incelemek için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. İki yönlü varyans analizi iki veya ikiden fazla faktöre ait değişkenlerin ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan istatistiksel testlerin değerlendirilmesinde anlamlılık düzeyi olan α değeri 0,05 olarak alınmıştır.

Son dönme böbrek yetmezliği tedavisinde kullanılan diyaliz tedavilerinin birbirlerine üstünlükleri noktasında literatürdeki çalışmalarda bir kesinlik bulunmamaktadır. Ancak çalışmada ev hemodiyalizi kişi başı ortalama maliyetinin diğer diyaliz türlerine göre düşük olarak saptanması ve aynı zamanda düşük hastaneye yatış sayıları nedeniyle tercih edilmelidir. Yine çalışmada ev hemodiyalizinin ölçeğin tüm alt boyut puan ortalamalarında diğer diyaliz türlerine göre üstünlük sağladığı görüldüğünden bu diyaliz türünün yaygınlaştırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Sosyal Güvenlik Kurumunun bu uygulamanın yaygınlaştırılması için Sağlık Uygulama Tebliğinde teşvik edici düzenlemeler yapması uygun olabilir.

Anahtar Sözcükler: Diyaliz, Kronik Böbrek Yetmezliği, Maliyet, Yaşam Kalitesi, Sağlık Ekonomisi.

SUMMARY

Analysis of the Cost of Dialysis Treatment According to Quality of Life: The case of Ankara

Health has a priority for humanity than any other indicator. After being alive, health is the primary and indispensable phenomenon in order to fulfill the necessities of life. Today, the health expenditures of people in order to regain their lost health are constantly increasing. Chronic diseases are long-term health problems that usually progress slowly and require regular and continuous treatment, care and monitoring.

Chronic Kidney Disease is an important health problem that is constantly increasing in Turkey and in the world. It is a disease with a great social burden due to the increasing frequency of the disease, its significant impact on the quality of life, the low awareness of the community, and the extremely high costs of its treatment.

In this study; It is aimed to determine and compare the direct costs of central hemodialysis, home hemodialysis and peritoneal dialysis, which are among the renal replacement therapy methods applied in end-stage renal disease in Turkey, and to evaluate the treatment costs according to the quality of life of the patients receiving the treatment. In this context, the perspective of the reimbursement institution was taken as a basis, and all the expenditures made by the Social Security Institution for dialysis patients in Turkey were revealed, and at the same time, the quality of life was compared with the example of Ankara province according to dialysis treatment types. While evaluating the quality of life dimension, the KDQOL 36 Kidney Disease Quality of Life scale was applied to the patients. This study is a cross-sectional study because the study data covers a certain period.

Different statistical methods were used in the analysis of the data, and first of all, descriptive findings related to cost dimension and quality of life were presented through frequency analysis and various graphics. Pearson Chi-Square statistics were used to test whether there is a relationship between the variables. The Kolmogorov-Smirnov method was used to test the normality distribution of the variables. The Kruskal-Wallis test was used to determine whether there was a difference between the mean scores of the sub-dimension according to the type of dialysis, and the Mann-Whitney U test was used to examine the significance of the difference between two independent groups. Two-way analysis of variance was used to compare the means of variables belonging to two or more factors. The α value, which is the level of significance in the evaluation of the statistical tests used in the study, was taken as 0.05.

There is no certainty in the studies in the literature regarding the superiority of dialysis treatments used in the treatment of end-stage renal disease. However, home hemodialysis should be preferred because the average cost per person was found to be lower than other types of dialysis, and also because of the low number of hospitalizations in the study. Again, since it was seen in the study that home hemodialysis was superior to other dialysis types in all sub-dimension mean scores of the scale, it is thought that it would be appropriate to expand this type of dialysis. For this reason, it may be appropriate for the Social Security Institution to make encouraging regulations in the Health Implementation Communiqué for the dissemination of this practice.

Keywords: Cost, Dialysis, End-Stage Renal Failure, Health Economics, Life Quality.

KAYNAKLAR

- ACAR C (2016). Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarında Hemodiyaliz Uygulaması Sırasında Besin Tüketme Miktarının Kan Basıncına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dâhili Hastalıklar Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- ACARAY A, PİNAR, R (2005). Quality of life in Turkish haemodialysis patients. *International urology and nephrology*, **37**(3), 595–602.
- ATAPOUR A, ESHAGHIAN A, TAHERİ D, DOLATKHAH S (2015). Hemodialysis versus peritoneal dialysis, which is cost-effective? *Saudi J Kidney Dis Transpl.* 2015 Sep;**26**(5):962-5.
- BABOOLAL K, MCEWAN P, SONDHİ S, SPIEWANOWSKI P, WECHOWSKI J, WILSON K (2008). The cost of renal dialysis in a UK setting--a multicentre study. *Nephrol Dial Transplant.* 2008 Jun; **23**(6):1982-9.
- BEAUDRY A, FERGUSON TW, RIGATTO C, TANGRI N, DUMANSKI S, KOMENDA P (2018). Cost of Dialysis Therapy by Modality in Manitoba. *Clin J Am Soc Nephrol.* 2018 Aug 7;**13**(8):1197-1203.
- BIYIK M (2009). Sürekli Ayaktan Periton Diyalizi Hastalarında Uyku Kalitesi, Yaşam Kalitesi Ve Depresyonun Prospektif Değerlendirilmesi Selçuk Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Konya, 2009.
- BLAKE C, CODD, M. B, CASSIDY A, & O'MEARA Y. M (2000). Physical function, employment and quality of life in end-stage renal disease. *Journal of nephrology*, **13**(2), 142–149.
- CHEN J. Y, WAN, E, CHOİ, E, CHAN, A, CHAN, K, TSANG, J, & LAM, C (2017). The Health-Related Quality of Life of Chinese Patients on Hemodialysis and Peritoneal Dialysis. *The patient*, **10**(6), 799–808.
- COHEN D, E LEE, A, SİBBEL S (2019). Use of the KDQOL-36™ for assessment of health-related quality of life among dialysis patients in the United States. *BMC Nephrol* 20, 112 (2019).
- EDİSAN Z, KADIOĞLU F G (2011). Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçekleri: Etik Açıdan Bir Değerlendirme. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics* 2011;**19**(1):8-15
- EFE D (2012). Hemodiyaliz Tedavisi Alan Bireylerin Diyet ve Sıvı Kısıtlamasına Uyumu ve Etkileyen Faktörler. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

- DURONVILLE JV, LEHRICH RW (2019). Home dialysis, Editor(s): EDGAR V. LERMA, MATTHEW A. SPARKS, JOEL M. TOPF, Nephrology Secrets (Fourth Edition), Elsevier, 2019, Pages 363-367.
- FUKUHARA S, LOPES, A, BRAGG-GRESHAM J, KUROKAWA K, MAPES D, AKIZAWA T, BOMMER J, CANAUD B, PORT F, HELD P, (2003).“Health-Related Quality Of Life Among Dialysis Patients On Three Continents: The Dialysis Outcomes and Practice Patterns Study”, *Kidney International*, Vol.64 (2003), ss. 1903-1910
- GARRAT A, SCHMİDT L, MACKİNTOSH A (2002). Quality of lifemeasurement: bibliographic study of patient assessed health outcome measures. *BMJ* 2002; **324** (7351):1417.
- GBD 2019 Diseases and Injuries Collaborators (2020). Global burden of 369 diseases and injuries in 204 countries and territories, 1990-2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. *Lancet* (London, England), **396** (10258), 1204–1222.
- GÖKÇE S. (2010). Renal Replasman Tedavisi Alan Hastalarda Yaşam Kalitesi, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- HAYS RD, KALLİCH JD, MAPES DL, COONS SJ, CARTER WB (1994). Development of the kidney disease quality of life (KDQOLTM) Instrument. *Quality of Life Research* 1994; **3**:329- 338.
- KARKAR A, HEGBRANT J, GIOVANNI GFS (2015). Benefits and implementation of home hemodialysis: a narrative review, *Saudi Journal of Kidney Diseases and Transplantation*, **26** (6):1095-1107.
- KLARENBACH S, MANNS B (2009). Economic evaluation of dialysis therapies, *Seminars in Nephrology*, **29** (5):524-532.
- KOÇYİĞİT H, AYDEMİR Ö, FİŞEK G, ÖLMEZ N (1999). Kısa Form-36(KF36)’nın Türkçe Versiyonunun Güvenirliliği ve Geçerliliği Romatizmal Hastalığı Olan Bir Grup Hasta İle Çalışma, *İlaç ve Tedavi Dergisi* **12** (2): 102
- KOREVAAR, J.C, MERKUS, M.P, JANSEN, MAARTEN A.M, DEKKER, F.W, VE KREDİET, R.T (2002). Validation of The KDQOL-SF: A Dialysis-Targeted Health Measure. *Qual Life Res*, **11** (5): 437-447.
- KURBUN, H (2017). Hemodiyaliz hastalarında öz bakım gücü ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü). Kırklareli.
- KÜÇÜK M (2008). Hemodiyaliz Hastalarının Yaşam Kaliteleri, Hasta Özellikleri Ve Hemşirelik Hizmetleri İle ilgili Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Afyon.

- NATIONAL KIDNEY FOUNDATION (2002). Clinical practice guidelines for chronic kidney disease: evaluation, classification and stratification, *Am J Kidney Dis*, **39**(2):1-266.
- KANTARCI F (2017). Hemodiyaliz Ve Renal Transplantasyon Hastalarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi Ve İlişkili Faktörler, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul.
- KAROPADİ AN, MASON G, RETTORE E, RONCO C (2013). Cost of peritoneal dialysis and haemodialysis across the world. *Nephrol Dial Transplant*. 2013 Oct; **28**(10):2553-69.
- KİNDAP Ö (2020). Hemodiyaliz Hastalarında İntradiyalitik Hipotansiyonun Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi, Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.
- KRING DARİA L, CRANE, PATRİCİA B (2009). “Factors Affecting Quality of Life In Persons on Hemodialysis”, *Nephrology Nursing Journal, American Nephrology Nurses’ Association*, Vol. 36, No. 1, January- February 2009, ss.15-55
- KUSZTAL M, NOWAK K, MAGOTT-PROCELEWSKA M, WEYDE W, PENAR J (2003).[Evaluation of health-related quality of life in dialysis patients. Personal experience using questionnaire SF-36]. *Polski Merkuriusz Lekarski: Organ Polskiego Towarzystwa Lekarskiego*. 2003 Feb; **14** (80):113-117.
- KÜÇÜK M (2008). Hemodiyaliz Hastalarının Yaşam Kaliteleri, Hasta Özellikleri Ve Hemşirelik Hizmetleri ile ilgili Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Afyon.
- LEE H, MANNS B, TAUB K, GHALİ WA, DEAN S, JOHNSON D, DONALDSON C. Cost analysis of ongoing care of patients with end-stage renal disease: the impact of dialysis modality and dialysis access. *Am J Kidney Dis*. 2002 Sep; **40** (3):611-22.
- LOPES, G. B, MARTİNS, M. T, MATOS, C. M., AMORİM, J, LEİTE, E. B, MİRANDA, E. A, & LOPES, A. A. (2007). Comparações de medidas de qualidade de vida entre mulheres e homens em hemodiálise [Comparisons of quality of life measures between women and men on hemodialysis]. *Revista da Associacao Medica Brasileira* (1992), **53** (6), 506–509.
- MALİNDRETOS P, SARAFİDİS P, SPAİA S, SİOULİS A, ZEGGOS N, RAPTİS V, KİTOS V, KORONİS C, KABOURİS C, ZİLİ S, GREKAS D. Adaptation and validation of the Kidney Disease Quality of Life-Short Form questionnaire in the Greek language. *Am J Nephrol*. 2010; **31** (1):9-14.
- MORENO F, LÓPEZ GOMEZ, J. M., SANZ-GUAJARDO, D, JOFRE, R, & VALDERRÁBANO, F. (1996). Quality of life in dialysis patients. A spanish multicentre study. Spanish Cooperative Renal Patients Quality of Life Study Group.

Nephrology, dialysis, transplantation: official publication of the European Dialysis and Transplant Association - European Renal Association, 11 Suppl 2, 125–129.

MÜEZZİNOĞLU, T (2005). Yaşam kalitesi. Üroonkoloji Bülteni, 1, 25-29.

NİŞEL R. N, ÇINAR, A. & EKİZLER, H (2016). Hemodiyaliz Hastalarının Yaşam Kalitesinin Uluslararası Mukayeseli Analizi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **38**(1), 249-259.

NUHOĞLU F (2017). Hemodiyaliz Ve Renal Transplantasyon Hastalarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi Ve İlişkili Faktörler, Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı İstanbul.

ÖREN BESEY G (2010). Hemodiyaliz Ve Periton Diyalizi Olan Hastaların Yaşam Kalitesi Ve Öz-Bakım Gücünü Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZLEM KS (2007). Organ ve doku naklinin yasal ve etik açıdan incelenmesi, TBB Dergisi, **73**:174-195.

ÖZTÜRK, S (2014). Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Hastaların Kendini Algılama Durumunun Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

PEKER N (2007). Periton Diyalizi Hastalarının Ruhsal Durumlarının Tanılanması Ve Etkileyen Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

RODRIGUEZ CA, PEREZ FM, BOUZA P, GARCIA FT, VALDES F (1996). The economic cost of dialysis: a comparison between peritoneal dialysis and in-center hemodialysis in a spanish unit” advances in peritoneal dialysis, *Adv Perit Dial*, **12**(3):93-96.

RAND HEALTH (2022). Kidney Disease Quality of Life Instrument (KDQOL) [https://www.rand.org/health-care/surveys_tools/kdqol.html] Erişim Tarihi:01/02/2022.

SAĞLIK BAKANLIĞI (2017). Periton Diyalizinin Böbrek Yetmezliği Tedavisindeki Yeri, SAGEM STD Daire Başkanlığı Sağlık Teknolojisi Değerlendirme Raporu, Ankara.

SAN A (2009). Ülkemizde Hemodiyalizin Tarihçesi. Hekimler İçin Hemodiyaliz Kaynak Kitabı. Ed: Arık N, Ateş K, Süleymanlar, G, Tonbul HZ, Türk S, Yıldız A, Güneş Kitabevi, Ankara.

SERDENGECİ K, SEYAHİ N (2009). Diyaliz Endikasyonları ve Renal Raplasman Tedavisi Seçimi. Hekimler İçin Hemodiyaliz Kaynak Kitabı. Ed.: Arık N, Ateş K, Süleymanlar, G, Tonbul HZ, Türk S, Yıldız A, Güneş Kitabevi, Ankara.

- SENANAYAKE S, GUNAWARDENA, N, PALİHAWADANA, P (2020). Health related quality of life in chronic kidney disease; a descriptive study in a rural Sri Lankan community affected by chronic kidney disease. *Health Qual Life Outcomes* 18, 106 (2020)
- SERMENLİ AYDIN, N (2019). Hemodiyaliz ve Periton diyaliz alan hastaların yaşam kalitesi, fiziksel performans, fiziksel aktivite, günlük yaşam aktivitesi, depresyon düzeyi ve ağrı düzeyi karşılaştırılması (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- SOSYAL GÜVENLİK KURUMU (2021). Faaliyet Raporu. Erişim Adresi: [<https://www.sgk.gov.tr/Politikalar/Kurumsal/b55336ad-0af5-4e78-a7c5-79734c4c476f/>]. Erişim Tarihi: 08.03.2022
- STOJANOVİĆ M, STEFANOVİĆ V (2007). Assessment of health-related quality of life in patients treated with hemodialysis in Serbia: influence of comorbidity, age, and income. *Artif Organs*. 2007 Jan; **31**(1):53-60.
- SQUIFFLETT JP (2012). The history of kidney transplantation: past, present and future (with special references to the belgian history,1-40. Erişim Adresi: [http://cdn.intechopen.com/pdfs/19039/InTechThe_history_of_kidney_transplantation_past_present_and_future_with_special_references_to_the_belgian_history_.pdf]. Erişim Tarihi: 08/01/2022.
- SÜLEYMANLAR G, SERDENGECİ K, ALTIPARMAK M (2010). Türkiye’de Nefroloji – Diyaliz ve Transplantasyon Registry 2009. 1. Baskı, İstanbul: Metris Matbaacılık, 2010: 3-28.
- ŞAHİN A (2020). Kronik Böbrek Yetmezliği Tanısı Alan Diyabetik Veya Hipertansif Hastalara Hemşire Tarafından Verilen Eğitimin Bazı Parametrelere Ve Yaşam Kalitesine Etkisi, *International e-ISSN:2587-1587, International Social Sciences Studies Journal* 2020 Vol:6 Issue:62 pp:1944-1955.
- TOPRAK H (2018). Kronik Böbrek Hastalığı Eğitimi Ve Periton Diyalizinin Önemi Ve Maliyet Analizi Yüksek Lisans Tezi Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Hastane Ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı.
- TRİVEDİ H. S PANG, CAMPBELL A, SAAB, P (2002). Slowing the progression of chronic renal failure: Economic benefits and patients’ perspectives. *American Journal of Kidney Diseases*, **39**(4), 721–729.
- TÜRKER P (2019). Kronik Böbrek Yetmezliği Gelişen Diyabetli Bireylerde Beslenme Tedavisi *Bes Diy Derg* 2019; **47**(Özel Sayı):74-81
- U. S. Renal Data System, USRDS 2019 Annual Data Report: Atlas of End Stage Renal Disease in the United States. National Institutes of Health, National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases, Bethesda, 2019.

- U. S. Renal Data System, USRDS (2021). Atlas of Chronic Kidney Disease and End-Stage Renal Disease in the United States. Annual Data Report. <https://adr.usrds.org/2021/end-stage-renal-disease/9-healthcare-expenditures-for-persons-with-esrd> [Erişim Tarihi: 08.03.2022.]
- ÜSTÜNDAĞ H, GÜL A, ZENGİN N, AYDIN M (2007). Böbrek Nakli Yapılan Hastalarda Yaşam Kalitesi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:6 (2007)
- YAZICIOĞLU Y, & ERDOĞAN S. (2004). SPSS applied scientific research methods. Ankara: Detay Publishing.
- YANG F, LAU T, LUO N. Cost-effectiveness of haemodialysis and peritoneal dialysis for patients with end-stage renal disease in Singapore. *Nephrology (Carlton)*. 2016 Aug; **21**(8):669-77.
- YAZGAN H (2012). Hemodiyaliz Ve Sürekli Ayaktan Periton Diyalizi Hastalarında Yaşam Kalitesi Ve Etkileyen Faktörler Tıpta Uzmanlık Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı.Manisa.
- YİLDİRİM A, OGUTMEN B, BEKTAS G, İSCİ E, METE M, TOLGAY HI (2007). Translation, cultural adaptation, initial reliability, and validation of the Kidney Disease and Quality of Life-Short Form (KDQOL-SF 1.3) in Turkey. *Transplant Proc.* 2007 Jan-Feb; **39**(1):51-4.
- WANG V, VİLME H, MACIEJEWSKI M.L, BOULWARE L.E (2016) The Economic Burden of Chronic Kidney Disease and End-Stage Renal Disease, *Seminars in Nephrology*, Volume **36**, Issue 4,2016, Pages 319-330, ISSN 0270-9295.
- WATANABE Y, OHNO Y, INOUE T, TAKANE H, OKADA H, SUZUKI H (2014). Home hemodialysis and conventional in center hemodialysis in Japan: A comparison of health related quality of life. *Hemodialysis International*, **18**: 32-38.
- WONG CKH, CHEN J, FUNG SKS, MOK MMY, CHENG YL, KONG I, LO WK, LUI SL, CHAN TM, LAM CLK (2019). Direct and indirect costs of end-stage renal disease patients in the first and second years after initiation of nocturnal home haemodialysis, hospital haemodialysis and peritoneal dialysis. *Nephrol Dial Transplant.* 2019 Sep 1;**34**(9):1565-1576.

EKLER

Ek-1. Etik Kurul Yazısı

ANKARA

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 56786525-050.04.04 / 50271
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

25 Temmuz 2018

Sayın Mutlu BANKUR
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sağlık Kurumları Yönetimi Doktora Öğrencisi

İlgi: 07/06/2018 tarihli başvurunuz.

“Diyaliz Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara ve İzmir İlleri Örneği”
başlıklı tez çalışması ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 16/07/2018 tarihli
toplantısında alınan 11/160 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof.Dr. Sibel A. ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

ANKARA

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan/ANKARA
Telefon : 0 (312) 60 40 / 2101
Faks : 0 (312) 212 60 49

Ayrıntılı Bilgi İçin

Ek-2. Etik Kurul Kararı

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi : 16/07/2018

Toplantı Sayısı : 11

Karar Sayısı :160

160-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi doktora öğrencilerinden **Mutlu Bankur**'un "Diyaliz Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara ve İzmir İlleri Örneği" başlıklı tez çalışması ile ilgili 07/06/2018 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi doktora öğrencilerinden **Mutlu Bankur**'un "Diyaliz Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara ve İzmir İlleri Örneği" başlıklı tez çalışması ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

**ASLININ AYNIDIR
16/07/2018**

**Prof.Dr.Muharrem KOZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı**

Ek-3. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'nın Verilerin Kullanılmasına İlişkin İzin Yazısı

T.C.
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU BAŞKANLIĞI
Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü

Sayı : 62821490-708.03-E.7447327
Konu :Mutlu BANKUR'un Araştırma İzni

09/07/2018

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı)
ANKARA

İlgi: 06.04.2018 tarih ve E 4558 sayılı yazınız.

Sağlık Kurumları Anabilim Dalı doktora programı öğrenciniz Mutlu BANKUR'un "Diyaliz Tedavisinin Maliyetinin Yaşam Kalitesine Etkisi" konusundaki tez çalışması için verilerin verilmesi ile araştırmacıya tez çalışması için gerekli iznin verilmesine ilişkin ilgi kayıtlı yazınız incelenmiştir.

Bilindiği üzere Kurumumuz, kuruluş Kanunu olan 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanununun 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında da belirtildiği üzere "kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî açıdan özerk, bu Kanunda hüküm bulunmayan durumlarda özel hukuk hükümlerine tâbi ...." bir kamu kuruluşudur. Bu nedenle aynı zamanda personelimiz olan doktora öğrenciniz Mutlu BANKUR'a araştırma için gerekli verilerin verilip verilmemesi ile ilgili husus Kurumumuz mevzuatı doğrultusunda değerlendirilecek olup Mutlu BANKUR'un "Diyaliz Tedavisinin Maliyetinin Yaşam Kalitesine Etkisi" konulu tez çalışmasını yapması tarafımızdan uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Dr. Mustafa ÖZDERYOL
Kurum Başkanı a.
Genel Müdür V.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres: Ziyabey Cad. No. 6 Balgat/ANKARA
Tel : (0 312) 207 86 08 Faks: (0 312) 207 81 97
Eposta: gssgm_mbudb@sgk.gov.tr İnternet Adresi : www.sgk.gov.tr

Bilgi için: İ. DEMİR
Şube Müdürü
Tel : (0 312) 207 82 68

ALO
170

KAYIT DIŞI ÇALIŞMAYIN
GELECEĞİNİZİ RİSKE ATMAYIN

Evrakın e-imzalı haline <https://uyg.sgk.gov.tr/DYSEvrakDogrulamaWEB/> adresinden 6a8f-bfe8-3c34-9eee-7fbb kodu ile teyit edilebilir.

Ek-4. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyet: ☐ K ☐ E

Doğum Tarihi:

Kaç yıldır KBY hastasıınız:

Diyaliz tedavisi başlama tarihiniz:

Diyaliz süresi (yıl/gün/saat) :

Diyaliz başlama yaşı:

Medeni Durum: Evli ☐ Diğer ☐ Bekar ☐

Eğitim durumu	Okur yazar değil ☐	İlkokul ☐	Ortaokul ☐	Lise ☐	Üniversite ve üstü ☐

Gelir düzeyi	Asgari ücretten az ☐	Asgari ücrete denk ☐	Asgari ücretten yüksek ☐

Eşlik eden hastalık

☐ Hipertansiyon

☐ Diyabet

☐ Kalp Yetmezliği

☐ Hiperparatroid

☐ Anemi(Kansızlık)

☐ Diğer

Ek-5. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36

1. Sağlığınız

Bu anket sağlığınız ve yaşamınız ile ilgili çok çeşitli sorular içermektedir. Bu konuların her biri ile ilgili nasıl hissettiğinizi merak ediyoruz.

1. Genel olarak, sağlığınız: [Yanıtınızı en iyi açıklayan kutunun içine bir X işareti koyun]

Mükemmel (1) ☐	Çok İyi (2) ☐	İyi (3) ☐	Orta (4) ☐	Kötü (5) ☐

Aşağıdaki maddeler tipik bir gün boyunca yapıyor olabileceğiniz etkinlikler ile ilgilidir. Bugünlerde sağlığınız bu etkinlikleri yerine getirirken sizi sınırlıyor mu? Eğer böyle ise, ne kadar?

	Evet, Çok Sınırlıyor	Evet, Biraz Sınırlıyor	Hayır, Hiç Sınırlamıyor
2. Bir masayı çekmek, elektrik süpürmesini itmek, bowling veya golf oynamak gibi <u>hafif etkinlikler</u>	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐
3. Birkaç kat merdiven çıkmak	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐

Son 4 hafta boyunca fiziksel sağlığınızın bir sonucu olarak işiniz veya diğer düzenli günlük etkinlikleriniz ile ilgili aşağıdaki sorunlardan herhangi birini yaşadınız mı?

	Evet	Hayır
4. İsteddiğinizden <u>daha az işi yerine getirebildiniz</u>	(1) ☐	(2) ☐
5. İşin veya diğer etkinliklerin türüne göre sınırlandınız	(1) ☐	(2) ☐

Ek-5. Devam. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36

Son 4 hafta boyunca herhangi bir duygusal problemin (depresyon veya anksiyete hissi gibi) bir sonucu olarak işiniz veya diğer düzenli günlük etkinlikleriniz ile ilgili aşağıdaki sorunlardan herhangi birini yaşadınız mı?

	Evet	Hayır
6. İstedığınızden <u>daha az işi</u> <u>yerine getirebildiniz</u>	(1) ☐	(2) ☐
7. İşinizi veya diğer etkinlikleri her zamanki kadar <u>dikkatli</u> yapmadınız	(1) ☐	(2) ☐

8. Son 4 hafta boyunca, ağır normal işiniz (hem ev dışındaki iş, hem ev işi dahil) üzerinde ne kadar etkili oldu?

Hiç	Biraz	Orta Derece	Epeyce	Oldukça Fazla
(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐

Bu sorular son 4 hafta boyunca nasıl hissettiğiniz ve işlerin nasıl gittiği ile ilgilidir. Her soru için lütfen nasıl hissettiğinizi en yakın şekilde anlatan yanıtı verin.

Son 4 hafta boyunca kaç kere.....

	Her Zaman	Çoğunlukla	Oldukça Çok	Bazen	Biraz	Hiçbir Zaman
9. Sakin ve huzurlu hissettiniz ?	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(6) ☐
10. Çok enerjik oldunuz ?	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(6) ☐
11. Üzüntülü ve keyifsiz hissettiniz ?	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(6) ☐

Ek-5. Devam. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36

2. Son 4 hafta boyunca, fiziksel sağlığınız veya duygusal problemlerinizi kaç kere sosyal etkinliklerinizi (arkadaşlarınızı, akrabalarınızı, vs. ziyaret) etkiledi?

Her Zaman (1)	Çoğu Zaman (2)	Bazen (3)	Çok Az (4)	Hiçbir Zaman (5)

2. Böbrek Hastalığınız

Aşağıdaki ifadelerden her biri sizin için ne kadar doğru veya yanlış?

	Kesinlikle Doğru	Çoğunlukla Doğru	Bilmiyorum	Çoğunlukla Yanlış	Kesinlikle Yanlış
13. Böbrek hastalığım yaşamımı çok fazla etkiliyor	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
14. Zamanımın çoğunu böbrek hastalığımla uğraşarak harcıyorum	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
15. Böbrek hastalığımla uğraşmak kendimi gergin hissetmeme neden oluyor	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐
16. Aileme yük olduğumu düşünüyorum	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐

Ek-5. Devam. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36

Son 4 hafta boyunca, aşağıdakilerden her biri sizi hangi ölçüde rahatsız etti?

	Hiç Rahatsız Etmedi	Biraz Rahatsız Etti	Orta Ölçüde Rahatsız Etti	Çok Fazla Rahatsız Etti	Oldukça Fazla Rahatsız etti
17.Kaslarınızda acıma	☐	☐	☐	☐	☐
18. Göğüs ağrısı	☐	☐	☐	☐	☐
19. Kramplar	☐	☐	☐	☐	☐
20. Cilt kaşıntısı	☐	☐	☐	☐	☐
21. Kuru cilt	☐	☐	☐	☐	☐
22. Nefes darlığı	☐	☐	☐	☐	☐
23. Bitkinlik veya baş dönmesi	☐	☐	☐	☐	☐
24. İştah azalması	☐	☐	☐	☐	☐
25. Yorgunluk veya bitkinlik	☐	☐	☐	☐	☐
26. Ellerde veya ayaklarda uyuşukluk	☐	☐	☐	☐	☐
27. Bulantı veya mide bozulması	☐	☐	☐	☐	☐
28 ^a . (Sadece hemodiyaliz hastaları) Giriş bölgesinde sorun	☐	☐	☐	☐	☐
28 ^b . (Sadece peritoneal diyaliz hastaları) Kateter bölgesinde sorun	☐	☐	☐	☐	☐

Ek-5. Devam. Yaşam Kalite Anketi KDQOL 36

3. Böbrek Hastalığının Günlük Yaşamınız Üzerindeki Etkileri

Bazı insanlar böbrek hastalığının günlük yaşamları üzerindeki etkilerinden rahatsız olurken, bazıları olmaz.

Böbrek hastalığı aşağıdaki alanların her birinde sizi ne kadar rahatsız ediyor?

	<u>Hiç Rahatsız Etmiyor</u>	<u>Biraz Rahatsız Ediyor</u>	<u>Orta Ölçüde Rahatsız Ediyor</u>	<u>Çok Fazla Rahatsız Etti</u>	<u>Oldukça Fazla Rahatsız Etti</u>
29. Sıvı kısıtlaması	☐	☐	☐	☐	☐
30. Diyet kısıtlaması	☐	☐	☐	☐	☐
31. Ev içinde çalışabilme kapasiteniz	☐	☐	☐	☐	☐
32. Seyahat edebilme kapasiteniz	☐	☐	☐	☐	☐
33. Doktorlara ve diğer tıp personeline bağımlı olmak	☐	☐	☐	☐	☐
34. Böbrek hastalığının neden olduğu stress veya üzüntüler	☐	☐	☐	☐	☐
35. Cinsel yaşamınız	☐	☐	☐	☐	☐
36. Kişisel görünümünüz	☐	☐	☐	☐	☐

*Bu soruları yanıtladığınız için
teşekkür ederiz!*

Ek-6. Ölçek Kullanım İzni

7.02.2022 11:59

Yahoo Mail - Re: ANKET KULLANIM İZNİ

Re: ANKET KULLANIM İZNİ

Kimden: ayşegül kaptanoğlu

Alıcı:

Tarih: 6 Şubat 2022 Pazar 20:35 GMT+3

Sayın hocam

Diyaliz Tedavisi Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara İli Örneği” nde Böbrek Hastalığı ve Yaşam Kalitesi - KDQOL 36 anketini referans vererek kullanmanız uygundur

Durumu bilgilerinize sunarım

6 Şub 2022 Paz, saat 20:15 tarihinde İsmail Ağırbaş

şunu yazdı:

Sayın Prof. Dr. Ayşegül KAPTANOĞLU

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalında doktora öğrencisi olan ve danışmanlığı tarafımdan yürütülen Mutlu BANKUR tezini "**Diyaliz Tedavisi Maliyetinin Yaşam Kalitesine Göre Analizi: Ankara İli Örneği**" konusunda hazırlamaktadır. Tez çalışması kapsamında yaşam kalitesinin ölçülmesinde; Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması sizin önderliğinizde yapılmış olan **Böbrek Hastalığı ve Yaşam Kalitesi - KDQOL 36 anketini**, çalışmanızı referans göstererek kullanmak istiyoruz.

Anketi Türkçe ye kazandırarak bilimsel çalışmalara yaptığınız katkı nedeniyle teşekkür eder, tarafımıza kullanım izni verilmesini saygı ile rica ederim.

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ